SAYI: 30 FİYATI: 500.000 TL EKİM-ARALIK 1998 ISSN 1301-6784

çveneburi

KÜLTÜREL DERGİ

ჩვენებური

კულტურული კრებული

Eduard Şevardnadze Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı

Türkiye ile Gürcüstan arasında dostluk ve dayanışma köprüsü kurmayı hedefleyen vakıf şu olanakları sağlamaktadır:

- **Bilim, Kültür-Sanat, Turizm, Spor, Eğitim, Sağlık, Ticaret Alanlarındaki Faaliyetlerde Rehberlik ve Koordinatörlük Hizmetleri**
- **Gürcüce Dil Kursu**
- **Gürcüce-Rusça Dillerinde Tercüme**

Mithatpaşa Cad. 39/9, Kat 5
Kızılay/ANKARA

Tel: (0-312) 433 95 74
Fax: (0-312) 433 93 38

çveneburi

Kültürel Dergi

ISSN 1301-6784
Ekim-Aralık 1998, Sayı 30
(Üç Ayda Bir Yayımlanır)

TOTAL MÜŞAVİRLİK VE MÜMESSİLLİK
LİMİTED ŞİRKETİ adına

Sahibi ve Sorumlu Müdürü
Osman Nuri MERCAN

Yayın Kurulu
Osman Nuri MERCAN,
İberya ÖZKAN, Mustafa YAKUT

Bu Sayıda Katkıda Bulunanlar
Aydın AKIN, Ali ALTUN, Mevlüt ARTVİNLİ, Hasan ÇELİK, Viktor ÇİKAİDZE, Lia ÇLAİDZE, Hayri HAYRİOĞLU, Natali KUDİDZE, Osman Nuri MERCAN, Laurent MIGNON, Hacer ÖZKAN, İberya ÖZKAN, Kevser UYGUN RUHİ, Müştak SÖNMEZ, Murat ŞAHİN, Erol YILDIR

Yazışma Adresi
Halaskârgazi Caddesi Rişvanoğlu Apt. No: 59 Kat: 6 D. 5 Harbiye-İstanbul
Tel: (0212) 234 43 39 - 231 79 28
233 56 82
Faks: (0212) 246 02 27

Fiyatı
500,000.- TL (KDV Dahil)

Abone Koşulları
Yıllık Abone
1998 için 1.500.000.- TL

Havale Hesap No
TOTAL Müşavirlik ve Mümessillik Ltd. Şti.
a) İŞ Bankası Pangaltı Şubesi-İstanbul
TL. Hesap No: 648953
b) GARANTİ Bankası Harbiye Şubesi-İstanbul
$ Hesap No: 9002537-0
c) POSTA ÇEKİ Hesabı 1612040

Dizgi-Ofset Hazırlık
MYRA Yayıncılık. Reklam ve İletişim Hizmetleri Ltd. Şti.
Tel: (0212) 275 39 16 - 275 29 90

Baskı
MART Matbaası
Tel: (0212) 212 03 39

Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir. Gönderilecek yazılar daktilo edilmiş olmalı; derleme ve çevirilerde kaynak belirtilmeli; çeviri yazılar orijinaliyle birlikte gönderilmelidir.

içindekiler

GÖRÜŞ - DÜŞÜNCE

E. Şevardnadze ile "Acara Günleri" Söyleşisi . . . 2
Koba İMEDAŞVİLİ
Kafkasya Araştırmaları Grubu 4
Yrd. Doç. Erol YILDIR
Kuzey Kafkasya'da Ulusallık Sancıları 7
Aydın AKIN

SÖYLEŞİ

Gürcüstan Büyükelçiliği Maslahatgüzarı
V. Çikaidze ile Söyleşi 13
Osman Nuri MERCAN

TARİH

Gürcü Kayıp İlahilerinin Bin Yıllık Esrarı 15
Paata İNGOROKVA

YAŞAM - KÜLTÜR

Arhavi ve Çhorotzku Kardeş Oldular 20
Mevlüt ARTVİNLİ (GOGLİDZE)
Gürcü Bilmeceleri. 21

EDEBİYAT - SANAT

Zamanın ve Uzayın Ötesinde, Vaja Pşavela . . . 22
Laurent MIGNON
Şiirler 26
Tamaz ÇİLADZE, Soso KAKUBAVA
Münzevi-2 28
Ilia ÇAVÇAVADZE
Abhazya Öyküleri-Bondo 32
Guram ODİŞARİA

ETNOGRAFYA-FOLKLOR

Bir Gürcü Köyü: Mecidiye 34
Murat ŞAHİN
Gürcü Yemekleri 36
Coni BARAMİDZE
Cenaze Sofrası... 36
Natali KUDİDZE
Türkiye'deki Gürcü Köyleri - 7 37
İberya ÖZKAN

GÜRCÜCE

Lazca-Megrelce-Gürcüce-Türkçe Sözlük. 39
Çhikvta Kortzili - 3 40

HABERLER - BASINDAN 41

E. Şevardnadze İle "Acara Günleri" Söyleşisi

Koba İMEDAŞVİLİ

Koba İmedaşvili: Sayın Şevardnadze, 120 yıl önce Batum'a Rusya-Gürcüstan ordusu girdi, daha doğrusu Rus ordusunda Gürcüler vardı ve o günden sonra Batum-Acara anavatan Gürcüstan'a döndü. Sonradan anlaşma protokolleri de imzalandı. Fakat bu olaylardan önce, Acara'nın Gürcüstan'a dönmesi için Ilia Çavçavadze, Grigol Orbeliani, Dimitri Kipiani ve Akaki Tzereteli gibi saygın adamların propaganda çalışmaları mevcuttu. Daha sonra Tbilisi'ye gelen Acara temsilcileri bu Gürcü aydınlar tarafından karşılandılar. Maalesef, o zaman Ilia Çavçavadze Petersburg'taydı. Tbilisi'de sofra kuruldu. Konuklar arasında Bejanidze, Himşiaşvili ve Abaşidzeler vardı. Toplam 17 kişiydiler. Grigol Orbeliani ise tamada (sofra başkanı) idi. Herkes kendi yerinde oturuyordu. Sıradan "sadğegrdzelo"lardan (şerefe kadeh kaldırma) çok farklı kadehler kaldırıldı. Mesela Grigol Orbeliani: "Ve işte Tanrı duydu dualarımızı ve bugün bizden uzaklaştırılmış kardeşlerimizi görüyoruz, sevinçle Tanrı'ya teşekkür ediyoruz ve birleşmemizin sonsuza kadar olması için yalvarıyoruz. bugünden itibaren iyi ve kötü günde hep beraber olmalıyız tıpkı anavatan Gürcüstan'ın evladları gibi," dedi.

Bu birleşmenin temeli ne olmalıydı? Bu birbirlerinden uzaklaştırılmış öz kardeşlerin yakınlaşmasını ve ilerlemelerini sağlayan ne olmalıydı? Akaki "Dilimiz, kültürümüz, milliyetimiz ve eğitimimiz." diyordu. Yakob Gogebaşvili de aynı fikri paylaşıyordu. Ilia Çavçavadze şöyle yazıyordu: "Kardeşlerimizi her zaman ve her yerde kardeşçe karşılamalıyız, birleşmemiz şüphesiz ve sonsuz olmalı, buna ulaşmak için yegâne yolumuz eğitim, bilim ve bilgidir. Duyun ve anlayın Gürcüler, bugünkü varlığımızın başlangıcı da, devamı da budur işte!"

Sayın Şevardnadze, bu bağlamda Acara Günleri hakkındaki görüşlerinizi alabilir miyiz?

Eduard Şevardnadze: "Geçen yüzyılda gerçekleştirilen bu olayın tarihsel, değerli ve çok önemli olduğunu düşünüyorum. Ve gerçekten şaşırtıcı bir olaydır ki Acara'nın nüfusu yüzyıllar boyunca Gürcü dilini, âdetlerini, Gürcü kültürünü ve Gürcülüğünü kaybetmedi. Ve bilhassa Acara'nın dağlık bölgelerinde halkın Gürcülük üzerinde ne kadar titredikleri açıkça hissediliyor. Fakat Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan Gürcü karakterine aykırı olmayan âdetleri de özümsemişlerdir ve bu unutulmamalıdır.

Rusya ve Osmanlı arasındaki bu tarihsel anlaşmayı sadece sultan ve imparator arasında yapılan anlaşma olarak değerlendirmemeliyiz. Rusya, Türkiye ve Gürcüstan devletlerindeki sonraki nesillerin rolü tarihsel önem taşımaktadır. Bu ilişkiler yenilenmeyi, güçlenmeyi ve Gürcüstan'ın bir bütün olarak oluşmasını sağladılar. Aynı zamanda Rusya kendi sınırlarını genişletmeye ve yeni topraklar elde etmeye de meraklıydı. Bugünkü Türkiye, Rusya ve Gürcüstan devletleri arasındaki ilişkilerin temeli işte böyle oluşturuldu.

Büyük Ilia, Akaki, Gogebaşvili, Orbeliani, bilhassa onların öğrenci ve yoldaşı Memed Abaşidze çok değerli ve saygın insanlardır. Onlar, Gürcüstan tarihinde Acara'nın oynadığı rolün önemini Gürcülere sürekli hatırlattılar. Ben tarihi derinliklere girmeyeceğim, böyle olaylar tarihte doludur. 13. yüzyılın büyük bilim adamı ve mükemmel yazarı, şerefli bir insan olan Abuseridze Tbeli'nin öneminin henüz yeterince değerlendirilmediğini düşünüyorum. Bunu söylüyorum, çünkü Acara hiçbir zaman ne geçmişle bağlarını kopardı, ne de geleceğe dönük ümidini kaybetti. Çok yakın bir gelecekte bu değerli insanın 800. doğum günü kutlanacak ve Tbilisi'de bir de heykeli dikilecektir.

Acara, başka kültürlerden özümsediği değerleri kaybetmeyerek anavatana nasıl döndü? Bu çok önemlidir ve bu gelişmeleri yeterince değerlendirmeyenler Gürcüstan için pek çok sorun yarattılar. Bugünkü Acara, Gürcüstan'ın çok gelişmiş, elit ve özel bir bölgesidir, yenilenmeye ve mükemmele doğru güçlü adımlar-

la ilerliyor. Bugünkü bağımsız Gürcüstan'ın resim, şiir, kültür, bilim ve müzik alanında temsil edilmesinde Acara önemli yer işgal etmektedir. İşte, böyle modern ve bağımsız bir Gürcüstan'da Abuseridze Tbeli'nin ve Memed Abaşidze'nin ölümsüz idealleri gerçekleştirilmeye başlandı ve Gürcü aydınların üzerinde titrediği eğitim ve ilerleme projeleri gerçeğe dönüştü.

Şimdi birkaç söz de Memed Abaşidze hakkında: O İlia'nın Akaki'nin ve başka büyük Gürcülerin öğrencisi ve mücadele arkadaşı olarak bir ulusal kahraman oldu.

Gürcü ve Türk halkı arasında, Hıristiyan ve Müslümanlar arasında modern ilişkilerin öncüsü oldu. Bu, Gürcüstan için kaybedilmemesi gereken bir mirastır. Ben gurur duyuyorum, çünkü Gürcü ve Türk halkının düşlediği gelecek gerçeğe dönüşüyor. Büyük Atatürk'ün sözleri gerçek oluyor, o Gürcüstan'dan Türkiye'nin güçlü ve güvenilir komşusu olarak bahsederdi.

Biz, temiz vicdanımızla atalarımıza seslenebiliriz: Bugünkü Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in, Türk halkının, bütün dünyanın ve Rusya'nın yardımıyla yeni bir Gürcüstan devleti inşa ediliyor; bu devletin idealleri ise kardeşlik, dostluk ve özgürlüktür.

Bugün Memed Abaşidze'nin yazdığı kitap tanıtımına katıldım ve bununla gurur duydum. Bugün Gürcüstan'ın başkenti Tbilisi'de Memed Abaşidze'nin heykelinin temeli atıldı. Ayrıca Tbilisi'de Memed Abaşidze'nin heykelini dikme ricama büyük mimar, mükemmel sanatçı Elguca Amaşukeli'nin olumlu yanıt vermesinden çok mutlu oldum. Bugünden itibaren başkentte Acara günleri başlıyor. Acara günleri, Memed Abaşidze'nin heykelinin tamamlanacağı ekim ayının başında bitecektir. Ayrıca Memed Abaşidze'yi anmak için bir akşam düzenlenecektir. Son olarak Memed Abaşidze'nin Acara'sına, tüm Acara'ya, orada yaşayanlara, Acaralılara, bugünkü Acara'nın Cumhurbaşkanı Aslan Abaşidze'ye, tüm Gürcüstan'a ve tüm halkımıza en içten selamlarımı gönderiyorum.

Tbilisi'de Acara günleri bittikten sonra Acara da başkentli müzik, sanat, mimari, kültürel ve entelektüel dünya temsilcilerini konuk edecektir. Tbilisi'de ve Batum'da düzenlenen bu günler eminim ki Gürcüstan'ın bütünlüğünü kanıtlayan önemli bir olay olacaktır.

1 Eylül 1998

Kısaltarak çeviren : Osman Nuri Mercan

çveneburi KÜLTÜREL DERGİ **ABONE FORMU** ჩვენებური კულტურული კრებული

Derginize 199__ yılı için YILLIK ABONE olmak istiyorum.

Ad, SOYAD : _____ Tarih: ___ / ___ / 199___

Adres : _____

_____

_____ İl: _____

İş telefon : _____

Ev telefon : _____

Fax : _____

İmza

- Yıllık abone bedelini yatırdığınıza dair belge (banka ödeme makbuzu/posta çeki) ile ABONE FORMU'nu adresimize gönderiniz.
- Havale hesapları: TOTAL MÜŞAVİRLİK VE MÜMESSİLLİK LTD. ŞTİ.
  (TL.) Posta çeki hesap no: 1612040
  (TL.) İş Bankası, İstanbul, Pangaltı Şubesi, No: 648953
  ($.) Garanti Bankası, İstanbul, Harbiye Şubesi, No: 9002537-0
- 1998 için YILLIK ABONE BEDELİ: 1.500.000.-TL'dır.

• Adres
Halaskârgazi Caddesi
Rışvanoğlu Ap. No: 59
Kat: 6 Daire: 5 Harbiye
İSTANBUL
Tel: (0212) 234 43 39 - 231 79 28 - 233 56 82
Fax: (0212) 246 02 27

Lütfen fotokopi çekiniz.

Kafkasya Araştırmaları Grubu

Yrd. Doç. Erol YILDIR

Ülkemizde Kafkasya hakkında araştırma yapmak göründüğü kadar kolay değildir. Bilimsel çalışmalarda bulunmanın doğasında var olan çeşitli güçlüklere ilaveten, Kafkasya ile ilgili konularda araştırma yapanların karşılaştıkları bir takım zorluklar bulunmaktadır. Bu zorlukların birbiriyle bağlantılı birçok nedeninden en önemli olan birkaçını kısaca şöylece sıralamamız mümkündür:

Kafkasya'nın içerisinde bulunduğu siyasi ve ekonomik şartların araştırmalara yeterli imkânı vermemesi. On yıl öncesine kadar, Kafkasya'da yaşayanların dışarıya, Kafkasya dışında yaşayanların ise Kafkasya'ya yabancı olmaları ve bu ülkenin dışarıya açıldığı on yıllık süre içerisinde bile bir türlü bitmeyen etnik, politik ve ekonomik savaşlara sahne olması, bilimsel çalışmaların geri plana atılmasına neden olmuştur. Ayrıca bölgenin bilimsel çalışmalar için en temel şart olan "can güvenliğinden" en azından şimdilik yoksun olması bu zorluğun nedenlerinden sadece birkaçını oluşturmaktadır.

Kafkasya'dan başka ülkelere sürgün edilen toplulukların kendilerine özgü değerlerinin birçoğunu unutmuş olmaları. Kafkas toplulukları XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın ortalarında ülkelerinden sürülerek başka toplumlarla yaşamak zorunda bırakılmışlardır. Böylece Kafkasyalıların, yaşadıkları ülkelerin farklı kültürleriyle bir arada bulunarak, aynı kader birliğini paylaşmaları, değişen zaman içerisinde sadece kendilerinin değil bütün dünyanın geçirdiği kültürel değişime uğramaları gibi nedenler bu unutkanlığın birkaç nedeni arasındadır.

Bu toplulukların yaşadığı ülkelerin siyasi ortamları ve rejimleri gereği Kafkasya hakkında araştırma yapma güçlüğü. Yaşadıkları ülkenin farklı etnik yapı içerisinde olması, o ülkenin yöneticileri tarafından, bu insanların kendi değerlerine sahip çıkmalarını "ülkeye karşı bir tehdit" unsuru olarak kabul etmelerine yol açmıştır. Ayrıca resmi hiçbir baskı olmasa bile, bu konularda araştırma yapabilecek kişilerin kendi kendilerini "yukarıdaki anlamlara yol açabilecek" faaliyetlerden bir tür otosansürle uzak tutmalarını ve bu konularda çalışma yapan az sayıdaki insanın ise çeşitli haksız ithamlarla karşılaşarak heves ve arzularının kaybolmasını da bu güçlükler içerisinde sayabiliriz.

Kafkasya ile ilgili konularda araştırma yapılması amacıyla kurulmuş herhangi bir resmi veya özel bilimsel çatının olmayışı. Kafkasya bölgesi coğrafi olarak stratejik konumu ve tabii zenginlikleri yüzünden tarih boyunca çeşitli uygarlıkların, kavimlerin ve etnik grupların sürekli mücadelelerine şahitlik etmiştir. Günümüzde farklı dilden, dinden ve kültürden çeşitli grupları bünyesinde barındıran Kafkasya bu nedenledir ki, çok zengin ve birbirinden çok farklı konularda araştırma yapılacak potansiyele sahiptir. Son on yıla kadar dışa kapalı olması yüzünden yıllarca ihmal edilen bu bölge hakkında yeni yeni bazı çalışmalar başlamış bulunmaktadır. Kafkasya'daki mevcut üniversiteler de bu konulara yeni eğilmeye başlamışlardır. Kafkasya dışında Batı ülkelerinde kurulan bilimsel araştırma grupları ve kuruluşları ise konuya kendileri açısından oryantalist ve menfaatçi bir şekilde yaklaşmışlardır. Örneğin, Sovyetler Birliğinin dağılmasından çok önceleri kurulan ve Kafkasya'nın de içinde bulunduğu bu birliğin genellikle Müslüman olan etnik toplumları hakkında araştırmalar yapan bazı Batı kuruluşları, Sovyetler Birliği'nin dağılması üzerine Kafkasya ile ilgili araştırma ve çalışmalarını birdenbire kesmişlerdir. Sıraladığımız bu zorluklara ve her şeye rağmen, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren Kafkasya Araştırmaları konusunda yapılan çalışmalarda büyük bir artış görülmektedir.

Ülkemizde bu işe gönül vererek Kafkasya

hakkında araştırma yapan çok az sayıdaki insanın birbirlerinden habersiz, kendi kabukları içerisinde ve birçoğu birbirinin tekrarı olan çalışmalarda bulunmaları, bugüne kadar çözümlenmemiş hatta çözülme girişiminde bile bulunulmamış sorunlardan bir tanesidir. Kafkasya hakkında araştırma yapan kişiler bu işi mesleklerinin yanında ikinci bir iş olarak, tamamen kişisel gayretlerle yürütmektedirler. Kendi çabalarıyla ve maddi imkanlarıyla oluşturdukları dokümanterlerin yardımıyla, sayıları birkaçı geçmeyen ve ne zaman çıkacağı veya kapanacağı belli olmayan dergilerde yazmaktadırlar. Birçok nedenle kendi kabuklarına çekilerek, doğruluğuna inandıkları kişisel çabalarını yürüten bu insanlar, kendileriyle aynı konularda çalışanlarla olan irtibatsızlık neticesinde zaman zaman aynı konuları tekrar etmektedirler. Örneğin, büyük fedakârlıklarla zaman, kaynak ve emek harcanarak yapılan bir çeviri veya derleme çalışması, irtibatsızlık neticesinde başka bir ilgili tarafından da yapılmış olabilmektedir. Ayrıca, Kafkasya ile ilgili konularda çok az sayıda yapılan çalışmaların ise yeterli bilgi aktarımının gerçekleştirilemeyişi nedeniyle ilgili kişilere ulaşamadığı görülmektedir.

Kafkasya konusu, birçok araştırmacının da dilinden düşürmediği üzere oldukça karışık, bir o kadar da önemlidir. Ancak bütün önemine karşılık bu konuda yeterli çaba mevcut değildir. Türkiye'de Türk insanının Kafkaslar'a olan gönül bağı ne yazık ki sadece hissi düzeydedir. Yüksek hissi bağlarına karşılık ülkemiz insanı bu bölge hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. Bu konuya bir parantez açarsak; ülkemizdeki resmi yetkililerin, değişen dünya dengeleri içerisinde, Kafkas ülkelerinin özellikle petrol, doğal gaz, ihracat ve istihdam açısından Türkiye için yakın gelecekte büyük bir öneme sahip olacağını bilmelerine ve bu önemi söylemlerine yansıtmalarına karşılık, ne yazık ki bu konuda hiçbir bilgilenme girişiminde bulunmamaları da oldukça düşündürücüdür. Geçtiğimiz yıllarda, ülkemizi idare eden bazı devlet adamlarının Kafkasya'yı "Orta Asya'da bulunan bir ülke" olarak bildiklerine şahit olmuştuk. Türkiye için büyük bir siyasi önemi olan bu bölgenin ülkemiz insanlarının çoğu için basit bir coğrafi bilgi çerçevesinde dahi çeşitli bilinmezliklerle dolu olması Türkiye açısından birçok maddi ve manevi kayıplara sebep olmuş, birçok fırsatın kaçmasına yol açmıştır. Bu açıdan bakıldığında Kafkasya hakkında yapılan veya yapılacak çalışmaların sadece bu coğrafyada yaşayan insanların veya kültürlerinin tanıtılmasına değil, Türkiye'nin geleceğine hükmeden yetkililere de bilgi aktarımı sağlayarak faydalı olacağına inanıyoruz.

Bütün bu bilgilerin ve çıkarımların sonucunda aşağıda kısaca anlam, kapsam ve amaçlarını sunduğumuz özel bir araştırma ve çalışma grubunun oluşum tasarısı gerçekleşmiş bulunmaktadır. Bir bütün olarak Kafkasya'yı ele alan bu grubun kamuoyuna tanıtılması ve ilgilenen kişilerin bilgilerine sunulmasıyla oluşacak veya oluşturulacak birlikteliklerin, yukarıda kısaca sıraladığımız sorunların çözülmesine yardımcı olacağını düşünüyoruz.

KAFKASYA ARAŞTIRMALARI GRUBU
KAG

KAFKASYA ARAŞTIRMALARI GRUBU
Genel Bilgiler

Kafkasya Araştırmaları Grubu bilimsel amaçlarla kurulmuş özel bir gruptur. Kısa adı KAG olan grubun çalışma ve ilgi alanı Kafkasya ve çevresidir. Grup, evrensel dünya kültürünün en eski ve bir o kadar da en gizemli bölgesini oluşturan bu coğrafyanın ve diasporada yaşayan kültürünün veya kültürlerinin insanlığa elden geldiğince tanıtılmasını ve hızla yok olan insani değerlerin "herhangi bir ideolojik yaklaşımda bulunulmadan" tespitini amaçlamaktadır. *Kafkasya Araştırmaları Grubu*'nun hiçbir siyasi kuruluş, kişi ve örgütle bağlantısı yoktur. Aynı zamanda hiçbir dini kurum ve kişilerle de bağlantısı yoktur. Grup, akademik çekirdek kadrolardan oluşmasına rağmen hiçbir resmi veya özel üniversitenin bünyesinde değildir. *Kafkasya Araştırmaları Grubu* amatör ruhlu gönüllü araştırmacılardan oluşur. Grup, hangi milletten, hangi uyruktan, hangi dilden, hangi yaştan olursa olsun Kafkasya ile ilgili konularda araştırma yapan herkese açıktır.

Kafkasya Araştırmaları Grubu, ilgi alanına giren konularda çalışan, çalışmayı tasarlayan

veya bilgi sahibi olan herkesi: aktif üye, onursal üye veya fahri üye olarak kabul eder.

1. Aktif üye (araştırmacı): Grubun bu üyeleri bizzat araştırma ve inceleme yaparak bilgi üreten, bilgiyi yorumlayan ve yayınlayan kişilerden oluşur. Kişisel çalışmalarında tek yetkili olarak araştırmalarının sorumluluğunu taşırlar.

2. Onursal üye (danışman): Kafkasya hakkında daha önceden yaptığı çalışmalarla tanınmış, bu konuda bilgi üretmiş ve toplumlarına ışık tutmuş veya hâlâ benzer çalışma içerisinde olan kişilerden oluşur. Bu kişiler gruba katılsın veya katılmasın, grup elemanları tarafından bilgi başvuru kaynakları ve danışman olarak kabul edilirler. Onursal üyeler istedikleri takdirde gruba katılıp aktif üye olarak çalışmalarda bulunabilirler.

3. Fahri üye (gönüldaş): *Kafkasya Araştırmaları Grubu*'nun çalışma ve araştırmalarının gerekliliğine inanan ve destekleyen kişilerden oluşur. Çeşitli nedenlerle, gönülden desteklemelerine rağmen, ilgili konularda herhangi bir çalışma içerisinde bulunmayan veya bulunamayan bu kişilerin kişisel olarak yaptıkları maddi ve manevi her türlü katkı, grubun yaptığı araştırma, inceleme, gezi ve gözlemlerin sonuçları ile birlikte yayınlanır. Grupça yapılacak herhangi bir faaliyete en küçük bir destek dahi sağlayan herkes fahri üye olarak kabul edilirler

Kafkasya Araştırmaları Grubu farklı branş ve mesleklerde çalışan araştırmacılardan oluşur *Kafkasya Araştırmaları Grubu* finansman ve giderlerini kendisi karşılar. Bütün harcama ve giderler grup mensuplarınca karşılanır. Hiçbir özel ve tüzel kişi veya kurumla maddi bağlantısı yoktur.

Kafkasya Araştırmaları Grubu'nca yapılan araştırma, inceleme, gezi ve gözlemler, çalışmaların gerektirdiği şekilde bilimsel ağırlıklı yazılı ve görsel yayınlara dönüştürülür. Çalışma ve araştırma sonuçları uluslararası bilimsel toplantılara taşınarak internet bilgi ağına dahil edilir. Grubun elemanları tarafından yapılan araştırma ve incelemeler oluşturulan yayın kurulunca Kafkasya Araştırmaları Yıllığı'nda yayınlanır. Bilgiden ve bilimin sonuçlarından korkmayan, kişisel çıkarımlarla küçük hesaplar peşinde koşarak doğruları çarptırmayan kişilerden oluşacak yayın kurulunun. Kafkasya hakkında üretilen her türlü bilimsel bilgi ve sonucu tamamen tarafsız ve objektif olarak değerlendirip yayınlamak başlıca amaçları arasındadır.

Kafkasya Araştırmaları Grubu üyeleri arasında bilgi iletişim ağı kurularak, gerekli kaynak ve dokümanın yardımlaşması yapılır. Bu amaçla gruba katılan üyeler istedikleri takdirde ellerinde mevcut olan yazılı, sözlü ve görüntülü kaynakları bir liste halinde birbirlerine ulaştırarak gerekli kaynak aktarımında bulunabilir. Grup üyelerinin yapacakları veya yaptıkları araştırma ve çalışmalar, grubun diğer elemanlarına duyurularak bilgilerine sunulur, fikir ve görüşleri alınır. Grup elemanlarının daha önceden yayınladıkları veya yayınlayacakları çeviri ve telif eserler ilgilenen üyelere ulaştırılır

Kafkasya Araştırmaları Grubu her yıl yapılacak araştırma konularını üyelerinin görüşleri doğrultusunda tespit eder ayrıca araştırma yapmak isteyen ancak konu ve girişim sıkıntısı çeken üyelerine de çeşitli konu ve yöntem önerileriyle kaynaklık eder. Yapılacak çalışmanın metodu ve uygulama aşamaları konulara göre ilgili uzmanlarca tespit edilerek araştırmacıya ulaştırılır. Yapılan çalışmanın süre, yer ve konusu hakkında diğer üyeler de haberdar edilerek araştırma yapılacak bölgelerde ulaşılacak kaynak kişi ve kuruluşlarla bağlantı sağlanır. *Kafkasya Araştırmaları Grubu*, üyelerinin görüşleri ve eleştirileri doğrultusunda her dönem sonunda kendisini mevcut şartlara göre yenileyebilir. Tamamen özel bir yapılanma olarak oluşturulan bu grup, kendi içerisindeki kurullarını henüz tam olarak oluşturmamıştır. *Kafkasya Araştırmaları Grubu*, başkanı ve yöneticisi olmayan grup üyelerinin tamamının aynı yetki ve sorumluluğa sahip olduğu, sevk ve idaresinin ise grup içinden, görüşmelerle oluşturulan geçici kurulla sağlandığı özel bir yapılanmadır. Aynı zamanda araştırmacılar grup adına kendi yapacakları çalışmalar üzerinde tek sorumlu ve telif hakkı sahibidirler. Grubun oluşumunu tamamlayana kadar süre içerisinde irtibatını sağlayacak şu andaki geçici adresi:

Kafkasya Araştırmaları Grubu, Cezmi Kartay Cad., Kayısıcı İş Merkezi, 81/2. MALATYA

Konu ile ilgilenenler belirtilen adrese en kısa zamanda başvurdukları takdirde, *Kafkasya Araştırmaları Grubu*'nun taslak çalışma programı ve konularını da içeren daha geniş bilgi ile gruba katılım belgeleri adreslerine postalanacaktır. İlgilenen Kafkasya gönüllülerine önemle duyurulur.

Kuzey Kafkasya'da Ulusallık Sancıları

Aydın AKIN

1989 yılında, Türkiye'deki Kuzey Kafkasyalılar Kültür Derneği'nin çalışmaları sonucunda, Ankara'da büyük bir toplantı gerçekleştirilmişti. O zamanki koşullar ve maddi olanaklara bakıldığı zaman, "Muhaceretin 125. Yılı" toplantılarına ne denli yoğun ve titiz çalışma sonucu hazırlandıkları daha ilk bakışta belli oluyordu. Zamanın Kuzey Kafkasya Derneği Başkanı olan Sayın Aslan Arı' nın açılış konuşmasıyla, uzun süredir başlaması için sabırsızlıkla beklenilen an gelmişti artık. Kuzey Kafkasya'dan gelen konuklar, bazen ellerine akordiyonu, çok zaman da mikrofonu alarak seyircilere çeşitli konularda duygularını aktarmışlardı. Konuşulan konular genellikle aynı noktaların etrafında dönüyordu. Geçen yüzyıldaki savaşlar dizisi sonucunda büyük yıkımlara uğrayan Çerkes uluslarının geleceğe dönük çeşitli endişeleri söz konusuydu. Kuzey Kafkasya'daki anayurtlarında nüfusları birkaç istisna dışında, toplam nüfusun yüzde 50'sinin aşağısında olup, bu, uzun vadedeki gelecek için endişeler yaratmaktadır. Türkiye'deki Çerkesler ise, özellikle asimilasyon konusundaki endişelerini dile getirdiler. Kuzey Kafkasyalılar için çok önemli ve anlamlı olan bu buluşma, iki tartışma noktasını da belirlemiş oluyordu. Kuzey Kafkasya'ya dönüş ve Kuzey Kafkasya'da siyasi bir birliğin sağlanması.

Kuzey Kafkasya'ya göç olgusu özellikle son yıllarda ivme kazandı. Sovyetler Birliği zamanında, hem Türkiye ve Sovyetler'in farklı kutuplarda yer almaları hem de Sovyetler Birliği'nde gezmek çok sınırlandırıldığı için Kafkasya, Kafdağı görüntüsüne bürünmüştü. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından ve sınırların eski yıllara göre yumuşamasından sonra Kuzey Kafkas kökenli ziyaretçiler Türkiye'ye gelmeye başladılar. Daha sonradan Dönüşçüler olarak adlandırılacak olan bir grup, Kuzey Kafkasya'ya dönüşün gerekliliğini savunuyorlardı. Burada bir nokta da, dönüş eğiliminin sadece Türkiye'de değil ayrıca Suriye ve Ürdün'de de belli miktarda taraftar toplamasıydı. Bu hareketin sonucu ile bazı Çerkesler (Adige) Nalçik ve Maykop civarında yerleştiler. Kimileri tarım yapmak üzere toprak aldı, kimileri ticaret ve diğer alanlarda faaliyetlerine başladılar. Bunun yanında bir miktar Abaza da, Abhazya'da savaş yüzünden Gürcülerin sürülmesiyle boşaltılmış evlere yerleştiler. Oset, Çeçen ve Dağıstanlılarda dönüş olgusu çok daha zayıf kalmıştır. Türkiye'de Dağıstan kökenlilerin sayısı oldukça azdır, Çeçenler de geçen yüzyıl süregelen şiddetli savaşlara rağmen zamanın Osmanlı topraklarına Çerkesler kadar yoğun şekilde göç etmemişlerdir. Kuzey Kafkasya'ya kitlesel bir dönüşten söz edilmese de, göç eden ailelerin sayısı birkaç yüzü bulmuştur. Bazı aileler anavatan duygusuna dayanarak Kuzey Kafkasya'ya dönerlerken, bazı gençler de ekonomik yetersizliklerden dolayı Kafkasya'yı bir çıkış yolu olarak gördüler. Lise mezunu Çerkes kökenli gençlerden bazıları da, derneklerin sağlamış oldukları olanaklardan yararlanarak üniversite eğitimi için burs sağlamışlar ve okumak için Nalçik ya da Maykop gibi şehirlere gitmişlerdir. Bütün bunlara rağmen bu hareket, bu topraklar üzerinde yaşayan Kuzey Kafkasyalıların yüzdesini artırmaktan (en azından şimdilik) uzak görünüyor. Buna neden olarak, Rusya Federasyonu'nda süregelen belirsizlikler ile Türkiye'nin vatan olarak görülmesini gösterebiliriz.

Söz konusu ikinci olgu olan Kuzey Kafkas Birliği ise oldukça karmaşık ve çok yönlü bir konudur. Sovyetler Birliği'nin glasnost devrinde ivme kazanan bu fikrin kökleri ise daha öncesine dayanır.

Tarihsel Açıdan

Kuzey Kafkasya'nın tarihi üzerindeki bilgilerimiz, çoğunlukla ilkçağda Roma ve Yunan

tarihçiler ile ortaçağda kaleme alınış Gürcü, Ermeni ve Arap kaynaklarına dayanmaktadır. Bu yüzden de, Kuzey Kafkas tarihi üzerinde iz sürerken karşımıza karanlık noktalar çıkmaktadır. Bütün bu olumsuzluklara karşın eldeki veriler, Çeçenlerin, Çerkeslerin ve Dağıstanlıların eski çağlardan beri derebeylikler olarak yaşadıklarını göstermektedir. 12. yüzyılda, kavimlerin baskısı yüzünden Kuzey'deki bozkırlardan kaçıp Orta Kafkasya'ya yerleşmiş olan Osetler dışında: bahsi geçen halklar yüzyıllardan beri yaşadıkları yörelerin yerlileri olup, çeşitli arkeolojik bulunular bunu doğrulamaktadır.

Çerkesler, çok uzun zamanlardan beri Kuzeybatı Kafkasya'nın yerlileridirler ve ortaçağa baktığımız zaman yayılış alanlarının bugünkü yayılışından daha geniş olduğunu görürüz. Ancak Kuzey Kafkas bozkırlarından gelip geçen kavimler (Sarmatlar, Hunlar, Hazarlar, Peçenekler, Moğollar ve Tatarlar) Çerkeslerin yayılış alanlarını daraltmış, Çerkes boyları Don ve Volga nehirleri arasındaki bozkırları bırakmak zorunda kalmışlardır.

Bu noktada Abazaları diğer Kafkas topluluklarından ayrı tutmamız gerekiyor, çünkü ortaçağda Abazaların derebeylik düzeni tanımını aşan bir devlet kurduklarını, bu devletin Arap ve Bizans istilalarına karşı çok güçlü ve kahramanca bir direniş gösterdiklerini ve bunun sonucunda Arapların ve Bizanslıların o yörede köklü bir şekilde hiçbir zaman yerleşemediklerini biliyoruz. Belli bir dönem (6-8. yüzyıllarda gücünün zirvesine ulaşmıştı) gücünü sürdürmüş olan Abaza devleti 11. yüzyıldan sonra gücünü kaybetmeye başlamış ve devlet geleneğini kaybetmiştir.

Diğer halklar ise en güçlü devirlerinde, komşu derebeyliklerini egemenlikleri altına aldılar, ancak bunun devlet tanımına uyduğu pek söylenemez. Çeçenya ve Dağıstan'da düzlük bölgeler derebeylik düzeni ile yönetilirken, dağlık bölgelerde ise ataerkil yapılanma göze çarpar. Kabardey Çerkeslerinde köle sistemi son yüzyıla kadar varlığını sürdürürken, Şapsığ gibi kıyı Çerkeslerinde bu sistem çok daha zayıftır ya da hiç yoktur.

Özet olarak söylemek gerekirse, tarihin hiçbir devresinde Çerkes, Çeçen, Oset ve Dağıstanlılar aynı bayrak altında toplanmamışlardır, folklorik ve hayat tarzındaki belirgin paralellikler rağmen tarih ve yönetim şekli ortaklığı yoktur.

Coğrafi yapısı

Aslında bu faktöre, dil ve tarihsel faktörleri etkileyen temel faktör olarak da bakabiliriz.

Kuzey Kafkasya'nın bu denli kaotik çeşitliliğe sahip olmasının belki de en temel nedeni, bölgenin tamamen engebeli ve dağlık olmasıdır. Böylece, buranın yerlisi olan kültürler; çetin iklim şartları ve dağlar nedeniyle yalıtılmıştır. Bu da lingüistik ve kültürel farklılaşmaları da beraberinde getirdi. Örneğin Dağıstan'da Lezgice, geçen asırlar boyunca kopuşlara uğradı ve birbirinden ayrı diller oluştu.

Bu coğrafi yapı yüzünden Kafkas Dağları, birçok imparatorluk için bir sınır olmuş, ne Pers İmparatorluğu ne de onları kuruluşlarından iki asır sonra yıkacak olan İskender İmparatorluğu Kafkasya'yı aşamamıştır. Böylece Kafkas halkları çeşitli kesintilere rağmen, binlerce yıldır sürdürdükleri yapılanmalarını bir evrim sürecinde sürdürdüler.

Dil

Bilindiği gibi, Kafkas dilleri dünyadaki dil grupları ile benzerlikler göstermez (ancak Osetçe İran dil grubuna giren arkaik bir dildir). Hatta bu diller de kendi aralarında farklı olup, bu açıdan çuvala konmuş bir hava vermektedir. Aynı dil grubuna giren Çerkes (Adige) dilleri ile Abazaca da birbirlerinden tamamen farklıdır. Hatta Adigecedeki şive farklılıkları birbirlerini anlamakta engel olacak kadar farklılık gösterebilmektedir.

Kuzey Kafkasya'da bütün Kuzey Kafkas halklarını kapsayan bir devlet ya da konfederasyon kurulsa bile, bu dil çeşitliliği resmi dilin seçimi için bir sorun olacaktır. Bu durumda Rusça *lingua franca* (ortak anlaşma dili) olarak ortaya çıkar ve Rusçanın bu işlevi de, korkulan Ruslaşma olgusunu tekrar su yüzeyine çıkaracaktır. Çok doğal olarak birleşik bir konfederasyon ya da devlet kurma durumunda, resmi bir dilin seçimi çok sancılı bir aşamadır. Yüzyıllardır anadillerini kullanmakta olan herhangi bir ulusun, alınmış bir kararla tamamen ayrı bir dili öğrenmesi olanaksız görünmektedir. İsviçre'deki kanton örneğinde olduğu gibi, ulusun kendi anadilini eğitim, yargı ve hayatın diğer

alanlarında kullanıp, Rusça'nın *lingua franca* olması tek çözüm olarak görünüyor.

Dağıstan bu durum için bir model görünümündedir. Nüfus dağılımının düzensiz ve alabildiğine çeşitli olduğu Dağıstan'da çok konuşulan diller Avarca (495.721 kişi, 1989 yılında), Dargice (280.431 kişi, 1989 yılında) ve Lezgicedir (204.380 kişi, 1989 yılında). Dağıstan'da, bu yüzyılın başına kadar, bir Türki dil olan Kumukça ile *lingua franca* olarak karşımıza çıksa da Rusçanın egemen dil olması yüzünden Rusça da *lingua franca* olarak işlev görmektedir.

Nüfus Dağılımı

Kuzey Kafkasya'nın geçen yüzyıl boyunca, çok kanlı olaylara sahne olması yüzünden nüfus yapısının değişmesi temelde iki faktöre dayanır.

Birincisi, bir kısım ve felaket şeklini almış olan savaşlar, en başta Adigeler (Çerkesler) olmak üzere Kafkas halklarının çok ciddi bir nüfus kırımına uğraması ile sonuçlandı. 19. yüzyılın ilk yarısında Kuzey Kafkasya'da yerleşik nüfus hakkında sağlam bir nüfus sayımı ne yazık ki bulunmamaktadır ancak bu konuda otoriteler, Çerkesistan'ın nüfusunun beşte birine düştüğünü belirtmektedirler. Sayıları 19. yüzyılın ilk yarısında 50.000-60.000 arası tahmin edilen Ubıhlar ise Ruslara karşı sert direniş göstermenin acı bir bedeli olarak, binlerce yıldır üzerinde yaşamış oldukları toprakları "tamamen" terk etmişlerdir. Ubıhların kuzeybatı komşusu olan Şapsığ Çerkesleri ise nüfusunun büyük çoğunluğunu göçe vermiş olup, şu an Şapsığ özerk bölgesinde yaklaşık 15 bin kadar Şapsığ yaşamaktadır.

İkincisi, Çarlık Rusyası'nın Ruslaştırma politikası doğrultusunda Kuzey Kafkasya'nın hemen her yerine Rus koloniler yerleştirilmiş olmasıdır.

Savaşlar sonucunda boşalan bölgelere Ruslar ve Ukraynalılar köylerini kurdular. Daha sonra, Rus İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerinden gelen çeşitli gruplar (Ermeniler, Estonyalılar vs.) nüfus oranının değişmesine neden olmuşlardır. Yerleşimler daha çok, toprakların verimli ve iklimin ılıman olduğu Kuzeybatı Kafkasya'da yoğunluk kazanmıştır. Dağıstan ve Çeçenistan, hem daha çorak hem de nispeten az nüfus kaybına uğradığı için Çerkesya kadar Rus ve Ukrayna göçmeni almamıştır.

Nüfus dağılımı açısından en şanslı görünen Kuzey Kafkas ulusu Çeçenlerdir. Geçen yüzyılda 30 yıl kadar süren savaşta ve 1944 yılında Stalin'in toplu sürgün kararı ile nüfus kaybına uğrayan Çeçenler, yüksek doğum oranı ve Rusların Çeçenistan'a yoğun şekilde koloni kurmamalarından dolayı, diğer halkların aksine çoğunluğu oluştururlar. 1989 sayımlarına göre Çeçenistan'da yaşayan 1.270.429 kişiden 734.501 kadarı Çeçen kökenli olup, nüfusun yüzde 57.8'ini oluşturuyordu.

Burada Kafkas uluslarının lehine işleyen bir nokta da Rusların nüfus artış oranının, diğer endüstriyel toplumların çoğunda olduğu gibi, yerli halkın nüfus artışının oldukça gerisinde kalmış olmasıdır. Bu nedenden dolayı, çeşitli tarihlerde yapılmış olan nüfus sayımları, Kafkas yerli halklarının nüfus oranlarının az da olsa arttığını gösteriyor. Ne yazık ki aynı nüfus artışı, tamamen yıkılmış ve harabe haline gelmiş Çeçenistan için işsizlik fabrikasına dönüşecek gibi görünüyor.

Rusların, Çerkes, Kabardey-Karaçay özerk cumhuriyetlerinde ve özellikle Şapsığ özerk bölgesinde yoğun bir nüfusa sahip olması, Kuzey Kafkasya'daki oluşumlar için ayrı bir etken olacaktır. Doğal olarak o bölgelerde yaşayan Rus, Ukraynalı ve diğer yerli olmayan halklar, Kuzey Kafkasyalıların bağımsızlık taleplerine soğuk bakmaktadırlar. Ve Kuzey Kafkas halklarının siyasi kararlarında Rusları hesaba katmamaları, zaten gergin olan tansiyonu daha da yukarıya çıkarabilir.

Dış dinamikler

Kuzey Kafkasya ulusallığında en ciddi tohumları atan olay, Çarlık Rusyası'nın önce Kafkas Dağları'na yaslanıp, sonra da uzun yıllar süren savaşlardan sonra bu bölgeyi egemenlikleri altına alması olmuştur.

19. yüzyılın ilk yarısında Kuzey Kafkasya'yı ciddi bir şekilde tehdit etmeye başlayan Çarlık Rusyası, Çeçenler, Avarlar, Çerkes boyları ve diğer halkları aynı kader çizgisine getirmiştir. İngiliz devleti bu konu ile pek ilgilenmemiş ve sadece gazetelere yansıyan bir dramatik savaş olmaktan öteye geçememiştir. Osmanlı Devleti de Kuzey Kafkas halklarının beklentilerini kar-

şılamaktan uzak kalmış ve bölgenin yerli halkları kendi kaderleri ile baş başa bırakılmıştır. Özellikle Çeçenler ve bazı Çerkes boyları, yok olma pahasına bir savaşa girmişler ve bu kanlı savaşlar dizisi ancak 1864 yılındaki Büyük Göç ile dinmiştir. Ubıhların tamamı, Şapsığların ezici bir çoğunluğu ve diğer Çerkes gruplarının önemli bir bölümü anavatanlarını terk ettiler. Böylelikle zamanın Osmanlı topraklarına göç eden Kuzey Kafkasya topluluklarında, bu savaşlarda ve sonrasında yaşanan acılar (göçteki kayıplar, savaştaki kayıplardan bile daha fazladır) güçlü bir ortaklık duygusu yaratmıştır ve bu dramatik olaylar dizisi geçen 130 yıla karşın, Anadolu'daki Kuzey Kafkasyalılar arasında her zaman canlı kaldı.

Her ne kadar Kafkasya'daki politik gelişmeleri güçlü olarak etkilemese de, Türkiye'de yaşayan Kuzey Kafkasyalıları ve çabalarını burada göz önünde bulundurmamız gerekiyor. Geçen yüzyıldaki savaşın bu temel psikolojisi, birleşik Kuzey Kafkasya hareketinin sonraki lokomotifi olmuştur. Türkiye'de kurulmuş olan Kuzey Kafkasya Kültür Derneği, Türkiye'deki bütün Kafkas göçmenleri için kurulmuştur. Doğal olarak da birleşik bir Kuzey Kafkasya olgusu göçmen Kafkasyalılar arasında daha çok vurgulanır olmuştur.

Din

Kuzey Kafkasyalıların çoğu Müslümandır, ancak Osetlerin yarıdan fazlası Hıristiyan olup, Ortodoks mezhebine bağlıdırlar. Abazaların bir kısmı Ortodoks Hıristiyan, bir kısmı da Müslümandır. Ayrıca bölgelere göre Müslümanlığın toplumdaki önemi ve algılama biçimi de birbirlerinden farklıdır. Yakın zamanlara kadar animist inançların hâkim olduğu Çerkesler arasında Müslümanlık fanatik eğilimlerden uzaktır. Bunun yanında, Dağıstan'da tarikatların etkisi daha fazla olup, Müslümanlık toplum arasında daha katı bir biçimde algılanmakta ve bu, o toplumun gelenekleri ve gündelik hayatın yapısını değiştirmektedir.

Ortadoğu'nun aksine, din olgusu Kafkasya'da etnik grupların farklılaşmasında belirleyici role sahip değildir. Abazaların bir kısmı Hıristiyan, bir kısmı da Müslümandır ancak bu din farklılığı etnik bir farklılığa yol açmaz, kendilerini diğer gruptan ayırmak için kullanacakları ayrı bir etnik tanıma gerek duyulmamaktadır. Oysa Ortadoğu'da din farklılığı, hatta mezhep farklılığı bile ayrı bir etnik tanımı beraberinde getirir (örneğin Süryanicenin bir biçimini konuşan Keldanilerin kendilerini Süryani olarak değil de, sadece Keldani olarak tanıtması gibi).

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve özellikle de Çeçenistan'daki savaş, bu koşullara bir tepki olarak da dine sarılmayı beraberinde getirmiştir. 1991 yılından sonra, İran ve Suudi Arabistan, kendi etki alanlarını genişletmek politikası doğrultusunda, özellikle Dağıstan ve Çeçenistan'a din adamları göndermişler ve kendi ülkelerindeki akımların ihraç edilmesi için sermaye akımını başlamışlardır. Yıllarca süren Sovyet egemenliğine tepki olarak, Çeçenistan ve Dağıstan'da tarikatlar serpilme zemini buldu, hatta Kafkasya kültürü ile hiçbir ilgisi olmayan Suud kökenli Vahabbi akımı bile taraftar toplamış durumda. 1996 yılında Çeçenistan'ı harabeye çeviren savaş, bu akımların daha da güçlenmesine neden olmuştur, çünkü savaş gibi insanları sefalete iten koşullar, aşırı akımların hızla gelişmesine neden olur. Şu an Çeçenistan şeriat tarafından yönetilmektedir ve böyle bir yönetimin, Müslümanlığı katı algılamayan diğer halklar ve özellikle de Hıristiyan olan Osetler tarafından benimsenmesi hemen hemen olanaksız görünmektedir.

Her ne kadar din faktörü Ortadoğu'da olduğu kadar belirleyici olmasa da, fanatik akımların Kuzeydoğu Kafkasya'da güçlenmesi zaten zor olan Kuzey Kafkas Birliği'ni daha da yoksa sürecektir. Müslümanlığın özellikle son yıllarda politize olması ile din faktörü de, gelecekte muhtemel bir Kuzey Kafkas Birliği'ni olumsuz şekilde etkileyecektir.

Sovyetler Devri sonrası gelişmeler

Sovyetler zamanında, ordu ve idarenin demir yumruğu yüzünden etnik sürtüşme ve sorunlar görece olarak az bir oranda su yüzüne çıkıyordu. Böylesi hareketler özellikle Stalin'in Sovyetler'i yönettiği 1924-53 yılları arasında oldukça pahalıya mal olurdu, böylece etnik sürtüşmelerin çoğu, uzun bir süre için buzluğa kaldırılmış oldu.

Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov tarafından lağvedil-

mesinden sonra, yıllarca buzlukta saklanmış olan etnik sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Sadece Kafkasya'da değil, eski Sovyetler Birliği'nin hemen hemen bütün bölgelerinde bazı anlaşmazlık veya sürtüşmeler oldu. Fin-Ugur ya da Sibirya kökenli birçok halk, kendi özerk bölgelerinde azınlık durumuna düştükleri için daha geniş kültürel yetkiler istediler. Birçok yarı özerk bölge de, kendi doğal zenginliklerinin merkezi yönetim tarafından keyfi bir şekilde kullanıldığını belirtip, kendi doğal kaynaklarına daha fazla sahip olmak istediklerini dile getirdiler. Bu sorunlar, birçokları henüz çözülmemiş olsa bile çok kanlı olaylara neden olmadı.

Ne yazık ki aynı şeyleri Kafkasya için söyleyemeyiz. Gürcüstan, Azerbaycan ve Ermenistan'daki çatışmaları bir yana bırakalım, Kuzey Kafkasya'da gerginlikler bazı yerlerde kanlı çatışmalara dönüşmüştür. Bunlardan en belirgini de, Osetler ve İnguşlar arasındaki sınır sorunudur. 1993 yılında doruğa çıkan sürtüşmelerde yaklaşık 600 kişi hayatını kaybederken, 60 bine yakın İnguş, Kuzey Osetya'nın Prigorodniy bölgesinden göç etmek zorunda kalmışlardı. Karaçay-Çerkesya ve Kabardey-Balkarya'da çok kanlı bir sürtüşme olmadı ancak nüfus oranlarının farklılığı yüzünden arada gerginlikler politik ve ekonomik şartlara göre nüksedebilmektedir. Benzer bir gerginlik Dağıstan'da Darginler ve Kumuklar arasında yaşandı.

Kısaca söylemek gerekirse, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması, Kuzey Kafkasyalıları birleştirmeden çok; sınır sorunları, ekonomik etkenler, nüfus oransızlıkları gibi nedenlerden dolayı sürtüşmeleri artırmıştır. Bütün bu olumsuzluklara karşın, Kuzey Kafkasya'da politik bir birliğin sağlanması için çalışan gruplar da vardır.

Sonuç

Os (Digor) kökenli arkadaşım Fatih'in söylediği duygusal ama oldukça da mantıklı bir sözü aktarmak istiyorum. "Biz Kafkasya kökenliler için Kafkasya, aynı zamanda bir Kafdağı idi. Dağların etekleri boyunca şirin ve güzel köylerin dizildiği, örgülü saçlı kızların süt sağdığı, uzun ömürlü insanların neşe ile gökyüzü altında kadeh tokuşturduğu, yeşil ve ormanlık bu topraklarda çeşitli dansların oynandığı, biraz da masalımsı bir mutluluk içinde devam eden bir diyardı. Korkarım, fena yanıldık."

	Yerli halk oranı	Rus/Ukrayna lıların oranı
Adigeya	% 22,1	% 71,2
Kabardey-Balkar	57,6	33,6
Karaçay-Çerkesya	40,7	43,9
Çeçen-İnguşetya	70,7	24,1
Kuzey Osetya	52,9	31,5
Dağıstan	80,2	9,6

(1989 yılı sayımlarına göre hazırlanmıştır.)

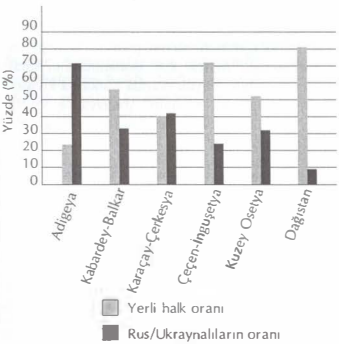

Dünyanın en karmaşık etnik ve lingüistik çeşitliliğini kucaklayan bu geniş bölge, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile kendisine has bir oluşum sürecine girmiş gözüküyor ve diğer coğrafyalardaki modeller ışığında bir öngörü sağlamak tamamen olanaksız. İsviçre kendi koşullarında bir çözümü, 14. yüzyılda kanton sistemi ile bulmuştur ve 22 kantonu içeren İsviçre'nin devlet modeli belirgin hiçbir sekteye uğramaksızın günümüze kadar gelmiştir. 4 dilin (Almanca, Fransızca, İtalyanca ve yok olmakta olan Romanş dili) konuşulduğu İsviçre'nin koşulları Kuzey Kafkasya'dan farklı olduğundan, bu model ışığında Kuzey Kafkasya'nın politik geleceğine projeksiyon yapmak oldukça zor görünüyor.

Kuzey Kafkasya'yı, içinde bağımlı ve bağımsız birçok değişkenlerin yer aldığı çok karma-

şık bir denkleme benzetebiliriz. Dil çeşitliliği, tarihsel gelişimi, coğrafi özellikler, kültür benzerlikleri ve farklılıkları, din (bu faktör aslında denklemde yer almayabilirdi), Rusya politikası. Kuzey Kafkasyalılar arasındaki eğilimler ve yüzyıllardır dünyanın her yerine kan ve felaket getirmiş olan büyük güçler de birer değişken olarak durmaktadır. Ve bu denklemin değişkenleri bile bakış açısına göre değişik olabilir.

Şu anki noktada, Kuzey Kafkasya'nın birleşik bir devlet kurması olanaksız gözüküyor. En başta, Rusya Federasyonu'nun buna göz yumması beklenmemektedir. Kuzey Kafkasya'nın petrol sahaları ve sıcak denizlere olan yakınlığı, bu bölgenin Rusya'nın gözündeki değerini artırmaktadır. Ayrıca Rus donanmasının Karadeniz'e açılımı, büyük oranda Kafkasya kıyısından gerçekleşmekte olup, Abhazya ve Şahsığ kıyı bölgesinin Rus kontrolünden çıkması, Rus ordusunun hassas bir konusudur. Bu arada Rus nüfusun bazı bölgelerde çoğunluğu oluşturduğunu ve bunun ayrıca bağımsızlık hareketini daha da yokuşa süreceğini söyleyebiliriz.

Diğer yandan, Kuzey Kafkasyalı gruplar arasında, ortak bir tavır için diyalog süreci çeşitli şekillerde başlamıştır. Az da olsa bazı gruplar, gerçekleştirilmesi imkânsız görünen aynı bayrak altında toplanmayı savunurlarken, başka gruplar ve hareketler konfederasyon ya da en azından bazı temel ortak tavırların alınması konusunda çalışmaktadırlar. 1989 yılında kurulan Kafkas Halkları Konfederasyonu, benzer istemlerle kuruldu. Abhazya savaşında kalabalıkça bir gönüllü grubu toplayıp cepheye süren Kafkas Halkları Konfederasyonu diğer yandan Kuzey Kafkasya'da yerleşik Kazaklara belirgin bir tavır sergileyememiştir. Ayrıca, Kuzey Osetya gibi bazı cumhuriyetlerin yaklaşımı soğuk olmuştur. Bunu, sadece Kafkas Halkları Konfederasyonu'nun bazen "Müslümanlık" vurgusuna bağlamak yetersiz olabilir.

Aşık Veysel'in söylediği "Uzun ince bir yoldayım" mısrası Kuzey Kafkasya için oldukça geçerlidir. Dileğimiz, bu yolun artık kansız ve mümkün olduğu kadar sancısız olmasıdır.

Artvin, Yusufeli, Zor (Escnkaya) Köyü, Mantagara Yaylası, 1968. **Fotoğraf: Müştak Sönmez**

Gürcüstan Büyükelçiliği Maslahatgüzarı V. Çikaidze İle Söyleşi

Osman Nuri MERCAN

çveneburi: Sayın Viktor Bey, sizler çok uzun zamandır Türkiye'de bulunuyorsunuz. Gerek Sovyetler zamanında görevli olarak ve gerekse Gürcüstan Cumhuriyeti Büyükelçiliği açıldığından beri olmak üzere 10 yıla yakındır Türkiye'desiniz ve Türkçeyi de bir Türk'ten iyi konuşuyorsunuz. Bize, bir Gürcü vatandaşı olarak kısaca Türkiye izlenimlerinizi anlatır mısınız?

Viktor Çikaidze: Gerçekten sizin de söylediğiniz gibi ömrümün en güzel 10 yılını Türkiye'de geçirmiş bulunuyorum. İlk gelişim 1972 yılında olmuştur. O zaman Tbilisi Devlet Üniversitesi'nin Türkoloji Fakültesi'nden yeni mezun olmuştum ve Gürcüstan Bilimler Akademisi'ne bağlı Doğu Bilimler Enstitüsü'nde ihtisasımı yapıyordum Bir genç Türkolog için Türkiye'yi görmek. Türk halkını, onun örf ve âdetlerini öğrenmek. ekmeğini yemek, suyunu içmek, bu çok yakın, ama o zamanlar çok uzak olan devleti tanımak. Bunların ne kadar önemli olduğunu siz de takdir edersiniz. O zaman dört yıl kadar kalmıştım. İkinci gelişim artık yetmişli yılların sıkıntılarını aşmış ve Türkiye'ye bugünkü yeni kimliğini kazandırma gayretlerinde olan yıllara denk gelmiştir, yani 1984-1986 yılları Bence bu yıllar yeni Türkiye tarihi için çok önemli yıllardır.

20. yüzyılın 80'li yılları tüm dünya ve bu arada memleketim Gürcüstan için çok önemli yıllar olmuştur 1988'de Sarp sınır kapısı açılmıştır. Bu kapının açılışıyla halkımız birden çok şey anlamıştır. Yüzyıldan fazla birbirlerini görmeyen akrabalar. yakın komşular. eski arkadaşlar birbirlerini bulmuştur. Artık sadece SSCB olarak değil. Gürcüstan olarak da Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilere başlanmıştır, Tanrı'dan bana da bu ilk ilişkilerin geliştirilmesi. halklarımız ile yerel ve büyük devlet yöneticilerimizi yakınlaştırma görevi verildiği için çok mutluyum Gürcüstan bağımsızlığını ilan ettikten sonra Dışişleri Bakanlığı'na çağırıldım ve o günden itibaren devletlerimiz arasındaki ilişkilerden sorumlu kılınmış bulunuyorum.

Nisan 1994'ten itibaren Gürcüstan Ankara Büyükelçiliği'nde elçi-müsteşar görevine tayin oldum. Gürcüstan'ın ilk büyükelçisi ise tanınmış Türkolog. tarih profesörü Nodar Komahidze'dir.

çveneburi: Gürcüstan Büyükelçiliği, Sn. Nodar Komahidze'nin ölümünden sonra büyükelçisiz kaldı. Sizler maslahatgüzar olarak şimdiye kadar başarılı şekilde Büyükelçiliği temsil ediyorsunuz. Türkiye'ye iki yıla yakın zamandır niçin büyükelçi atanmıyor? Bu durum hem Türkiyeli Gürcüleri üzmekte hem de politik çevrelerde Gürcüstan'ın konumunu zorlaştırmaktadır.

Viktor Çikaidze: Maalesef Sn. Nodar Komahidze 1997'nin ocak ayında vefat etmiştir. Aynı tarihten itibaren Gürcüstan Ankara Büyükelçiliği Maslahatgüzarı olarak görevime devam ediyorum.

Gerçekten iki yıla yakındır hükümetimiz tarafından yeni büyükelçi atanmamıştır. Fakat bence bu durum hiçkimseyi üzmemelidir. Gürcüstan hükümeti ve Cumhurbaşkanımız Sn. Eduard Şevardnadze büyük komşumuz Türkiye Cumhuriyeti'ne ve Cumhurbaşkanı Sn. Süleyman Demirel'e her zaman büyük önem atfetmektedir. İlişkilerimiz de buna paralel yani çok yüksek, mükemmel diyebileceğimiz seviyede gelişmektedir. Sadece 1998 yılını ele alırsak Cumhurbaşkanımız, Parlemento Başkanlarımız, Başbakanlarımız. her iki devletin Askeri, Enerji, Ticari. Adli ve Kültür Bakanlığı temsilcilerimiz çok sıkı temaslarda bulunmuşlardır. Dolayısıyla diyebiliriz ki büyükelçimiz atanmadığı için hiçbir politik çevrede Gürcüstan'ın konumu zorlaştırılmış değildir. tam aksine büyük ilgi görüyoruz ve bu anlayışlı yaklaşımları için Türkiye Cumhuriyeti'nin başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere tüm resmi kuruluşlarına. en içten şükranlarımızı sunmak isterim.

çveneburi: Gürcüstan'da son politik durum nedir? Başbakan dahil tüm bakanla-

rın istifa etmesi niçin gerçekleşti ve bu ülkeyi politik kaosa sürüklemeyecek mi?

Viktor Çikaidze: Bağımsız Gürcüstan'ın yedi-sekiz yıllık tarihini iki önemli aşamaya bölebiliriz: 1990-1995 ve 1995-1998. Bu yıllar Gürcüstan tarihinin en zor yıllarıdır. Özellikle 1990-1995 yılları, ki o zamanlar ne devlet otoritesi, ne ekonomi, ne de vatandaşlarımızın can güvenliği vardı. 1995'te Cumhurbaşkanımız Sn. Eduard Şevardnadze'nin seçiminden ve yeni anayasamız onaylandıktan sonra ülkemizdeki durum kökten değişmiş bulunmaktadır. Ülkemiz gerek siyasi istikrar gerekse ekonomik açıdan hızla gelişmektedir. Şimdi bu kısa söyleşimde rakamlardan söz etmek istemiyorum. Fakat bu gelişmelere bütün devlet kuruluşları ayak uyduramamışlardır. Bazı önemli bakanlıkların başını genç, daha dinamik ve daha yetenekli yöneticilerin gelmesi uygun görüldü ve başbakanımız bu değişikliğin daha kolay uygulanabilmesi için istifa edip tüm bakanları da istifaya davet etmiştir. Bu yakınlarda parlamentomuz hem yeni Başbakanımız olan Sn. Vaja Lordkipanidze'yi hem de diğer yeni bakanları onaylamıştır. Tüm Gürcüstan halkı gibi biz de yeni hükümetimizden başarılı çalışmalar bekleriz. Bu arada fırsattan istifade edip başta Başbakanımız Sn. Vaja Lordkipanidze olmak üzere tüm yeni hükümetimize vatanları uğruna üstlendikleri bu ağır ve önemli görevlerinde başarılar dilemek isterim.

çveneburi: Gürcüstan'ın Rusya ile ilişkileri nasıl gelişiyor? Özellikle Gürcüstan'ı parçalamaya dönük Abhazya ve Samaçablo kartlarını oynayan Rusya şimdi Gürcüstan'a karşı durulduğu mu, yoksa yeni çıbanbaşları yaratma peşinde mi?

Rusya'ya rağmen Abhazya ve Samaçablo sorunları çözülecek mi? Bu konuda son gelişmeler ne durumda?

Viktor Çikaidze: Gürcü halkı yaradılış itibariyle, yani genetik olarak konuksever, komşusunun önemini bilen, vatansever ve topraklarını kutsal sayan bir millettir. Hiç kimse tarihte Gürcülerin topraklarını genişletmek amacıyla savaşlara girdiğini söyleyemez. En az üç bin yıldır bu halk, bu devlet bugünkü topraklarında yaşamakta ve bunca zaman içinde tek arzusu tüm komşularla barış ve iyi komşuluk ve eşit ilişkiler içinde yaşamaktır. Rusya ile olan ilişkilerimiz de bu yöndedir. Fakat bildiğiniz gibi bu tek taraflı olmaz. Ümit ederiz ki Rusya ile olan ilişkilerimiz bu mantıkla gelişir ve o zaman göreceğiz ki ilişkilerimizin iyi olması için çıbanbaşlarına hiç ihtiyaç yoktur.

çveneburi: Ermenistan, Gürcüstan'ın Azerbaycan ile aralarındaki sorun konusunda arabulucu olmasını istiyor. Sizce bu gerçekleşecek midir?

Viktor Çikaidze: Yukarıda da söylediğim gibi Gürcüstan geleneksel olarak tüm komşu ülkeleri ile bu arada Azerbaycan ve Ermenistan ile de gayet iyi ilişkiler içindedir. Cumhurbaşkanımız Sn. Eduard Şevardnadze'nin Kafkasya'da barış ve istikrar sağlamak uğruna gösterdiği gayretler hakkında herkesin bilgisi var. Yeni dünya düzeninde Kafkasya'nın önemi de çok artmıştır. Azerbaycan ve Gürcüstan dev ülkelerinin ilgi odağı olmuşlardır. Petrol ve gaz boru hatları, elektrik enerjisi nakliyatı, Doğu-Batı ilişkileri, Traseca projesi, eski ipek yolunun yeniden önem kazandırılması, vs. bölgeye yeni sorumluluklar yüklemektedir. Yeni dünyada yerlerimizi bulmak için bölgemizde barış ve sükunet kurmak üç Kafkas devletinin de görevidir. Bunun için ne gerekiyorsa Gürcüstan hükümeti memnuniyetle yapacaktır.

çveneburi: Gürcüstan ile Türkiye arasındaki iyi komşuluk ve dostluk gün geçtikçe daha da gelişiyor. Bu gelişme, her iki ülkeyi ileride ortak askeri, politik ve ekonomik örgütlenmeye itebilir mi?

Viktor Çikaidze: Sizlerin de vurguladığınız gibi Gürcüstan ile Türkiye arasındaki iyi komşuluk ve dostluk gerçekten gün geçtikçe daha da gelişiyor. Bu gelişmelerden hiç kimse rahatsız olmamalıdır. Dünyadaki yeni gelişmeleri nazara alırsak bölgede bulunan tüm devletler kendi milli çıkarları doğrultusunda bölgede barış ve bunun sayesinde kendi halklarına ekonomik olarak müreffeh bir gelecek kurmak için birbirlerine muhtaçtır. Bence bu aşamada Gürcüstan ile Türkiye bunu kavrayan ilk örnek ülkeler olmuşlardır ve gayet sağlam bir stratejik işbirliği kurmuşlardır.

çveneburi: Türk halkına vermek istediğiniz bir mesaj var mı?

Viktor Çikaidze: Çalışkan, kabiliyetli, vatan ve insansever Türk halkına ise açık gök, bol güneş ve mutlu günler dilerim.

Her halde görüşmemiz sona ermiştir. Müsaadenizle önce derginizde bana yer ayırdığınız için teşekkürlerimi sunmak isterim.

çveneburi: Teşekkür ederiz.

Gürcü Kayıp İlahilerinin Bin Yıllık Esrarı[1]

Pavle İNGOROKVA[2]

Tarihin babası Heredot, eserine, çağımızdan bin yıl öncesine dayanan bir zaman diliminde Gürcüstan'ın batısına uzanan, Medea ve Altın Post'un efsanevi toprakları, Kolhida ve Yunanistan arasında var olan bağlantıları açıklayarak başlar. Heredot'un anlattığı şeyler, Gürcü kültürünün uzak kaynakları hakkında açıklayıcı bilgi vermektedir.

Asya ile Avrupa'nın kavşağı Kafkaslar'da kurulmuş olan Gürcüstan, Avrupa kültürünün doğu kültürü ile yürekten birbirine bağlanıp kaynaştığı, her iki kültürün sentezinin oluştuğu bir topraktır.

Mimari kalıntılar ve çivi yazısının izleri Gürcüstan'ın; Asurlular, Babil, Urartu ve Hititlerle, MÖ II binînci yıllara kadar çıkan bir bağının olduğunu kanıtlamaktadır. Gürcüstan'ın Batı dünyası ve Helen dünyası ile olan bağlarına gelince: burada da mitolojinin tanıklığının ortaya çıktığı görülmektedir. Prehomerik (Homeros öncesi) çağda. Argonotların Yunanistan'dan Kolhida'ya uzanan yolculuklarının destanı ya da Zeus'un emri üzerine Kafkasya'da bir kayaya zincire vurulmuş olan Promete'nin hikâyesi bize tanıklık etmektedir. Eschyle trajedisinde son açıklama olsun diye yaratılan bu olağanüstü destan Kolhida topraklarından çıkmıştır.

Helenik çağ ve Roma çağında, Gürcüstan yüksek uygarlık seviyesine sahip, bağımsız bir ülke idi. Hıristiyanlığın ilk yıllarında Roma'nın Doğu ile sürdürdüğü ilişkilerinde önemli bir rol oynadı. Eski yazarlar, Gürcüstan'ın politik otoritesinden söz ederler. Ayrıca 138'de Gürcüstan Kralı II. Parsaman'ın Roma'yı ziyaretini, bir de imparator Hadrian'ın büyük bir şerefle kendisini ağırladığını anlatırlar. Parsaman çok görkemli bir dini tören eşliğinde Capitol'e* kurban sunmuş ve Mars Tapınağı'nda kendisinin ata binmiş heykelini görebilmiş.

Gürcüstan'da Hıristiyanlık 337'de devletin resmi dini haline geldi ve ortaçağ boyunca ülke Doğu Hıristiyanlığının çok canlı bir merkezi olarak kaldı. Bizans'tan farkı, özellikle 12. ve 13. yy'da laik bir edebiyat geliştirmiş olmasıdır.

Bu devir, Gürcü edebiyatının altın çağı olarak adlandırılır. Avrupa ile yakınlaşmayı sağlayan hümanist esinti, daha sonraları Rönesans ile başlayacaktır. Bu çağ, Kaplan Postlu Kahraman'ın dâhi şairi Şota Rustaveli'nin çağıdır.

Eski Gürcüstan'ın kültürel mirasında müzik hatırı sayılır bir yer tutmaktadır. Bunun temeli çok eski çağlara dayanmaktadır. Konuyla ilgili elyazması kitaplar bize kadar ulaşmıştır; bu elyazmaları ilahileri kapsamaktadır. Bu ilahilerin mısraları metnin her satırının altında ve üstünde yerleştirilmiş müzikal notasyon işaretleri ile birlikte yazılmıştır. Müzikal işaretler kırmızıdır, siyahla yazılmış olan asıl metinden çok farklı bir biçim arz etmektedir.

Elimizde bulunan 9 elyazması kitap X. ve XI. yy'a aittir. Bunlardan 5 tanesi Gürcüstan'da, biri Yunanistan'da Athos Dağı'ndaki Manastır'da, 3 tanesi de Sinai'deki Sainte-Catherine Manastırı'nda bulunmaktadır.

Gürcü şair ve kompozitör Mihael Modrekeli'nin önderliğinde X. yy. sonunda doğu yazılmış elyazması ilahiler kitabı. Kenarlarda tezhip sanatından örnekler ve meşhur ilahi bestecilerinin resimleri yer almaktadır.

* Capitol: Eski Roma'nın kalesi

Dansçı ve müzisyenleri gösteren XIII. yy. Gürcü el-yazması kitaptan alınmış bir minyatür. Soldan sağa, zil 'simbal', lut, flüt ve tamburin.

Bu elyazmalarından en önemli iki tanesi Gürcüstan Bilimler Akademisi Elyazmaları Enstitüsü'nde bulunmaktadır. Bu ilahilerden birisi, 978-88 yılları arasında X. yy'da yaşamış şair ve besteci Mihael Modrekeli'nin yönetiminde derlenmiştir.

Başlangıçta derlenen ilahiler, VIII., IX. ve X. yy'a ait idi. Ama müzikal notasyon uzun zaman esrarını korumuş, deşifre edilmesi henüz gerçekleştirilmiştir.

Elyazmaları bütün olarak 1300 ilahi ve nakarat içermekte ve çok önemli bir repertuvar oluşturmaktadır.

Eski elyazmalarındaki müzik ve notasyon sistemi uzmanların uzun zamandır dikkatini çekiyordu. Bugüne dek, hiç kimse bunun esrarını çözmeyi başaramamıştır. Bununla beraber, Gürcü müziğinin Batı müziğinden, özellikle de Yunan müziğinden tamamıyla farklı bir müzik olduğu biliniyordu.

IX. yy'a ait bir metin, iki tür vokal müzik olduğunu göstermektedir: Gürcü ve Yunan müziği. Yunan müziği homofoniktir (tek sesli). Gürcü müziği ise aynı anda 3 farklı sesle söylenmektedir.

Şunu vurgulamak gerekir ki: çok eski çağlardan beri Gürcüstan'a komşu olan halklar sadece homofonik müziği tanıyorlardı. Buradan, antik çağlarda ve ortaçağdaki Yunan müziğinini Doğu ülkelerinin çoğunda olduğu gibi homofonik özellik taşımakta olduğu sonucu çıkmaktadır. Bundan dolayı, hem kilise müziğinde hem de popüler müzikte çok sesli (polifonik) olan ve orijinal bir ahenkle donanmış Gürcü müziği, adeta bir homofoni okyanusunda kalmış ada örneği istisna oluşturmakta idi. Hıristiyan kilisede bu çokseslilik pagan kültüründen kalmıştır.

Yunan ilahileri Gürcüceye çevrildiğinde bunların yeniden düzenlenmesi gerekmekte idi. Zira, XII. yy'a ait bir elyazmasında şöyle denmektedir; "yunan şarkı kuralları/melodileri bizim toplumumuza yabancıdır".

Eski Gürcü müziğinin notasyonunu deşifre etmeden önce, şiir dünyasında problemimizi aydınlatmaya yardım edecek önemli bir şey keşfettik.

Gürcü edebiyatı ve tarihi ile ilgili yaptığım bazı araştırmalar sırasında dini ezgileri inceleme fırsatı buldum. Yani, müzikal işaretlerle birlikte yazılmış olan metinleri inceledim. Başlangıçta ilahileri edebi eserler olarak incelemeye kendimi vermiştim.

Bu ilahilerin hep düz yazı şeklindeki eserler olarak görüldüğünü belirtme gereğini duymaktayız. Çünkü, elyazmalarında satırlar birbirlerinden ayrılmamıştır. Zaten o çağda, şiirler her mısradan sonra satırbası yapılarak yazılmıyordu.

Oysa ki, ben ilahilerin metninde sabit ölçülü, güzel ve mükemmel bir ritim olduğunu keşfetmiştim. Aynı zamanda, metin ile birlikte yazılan noktaların noktalama işareti olsun diye konmadıklarını, başka bir anlamları olduğunu anladım. Bu noktalar arasındaki heceleri sayarak kesin bir şema çıkarttım. Bu ilahilerden birinin ilk kıtasında/bendinde: noktalar arasındaki hecelerin sayısı şöyle idi: 7.7.7.11.7.7.5. Bir sonraki kıta da aynı yapısal özelliği taşıyor ve ilk şarkının sonuna kadar aynı şekilde devam ediyordu. Bir başka metinde şema üzerinde de istisnasız bütün kıtalarda yinelenen şöyle bir uyum (ahenk) fark ediliyordu: 5,10.5,11.5.8,10. Bütün ilahiler istisnasız bu kurala uyuyordu.

Melodilerin okunması

Konuyu kesin bir sonuca bağlamak gerekirse şunları diyebiliriz; metnin ölçü formunu belirleyen noktalar -yani kafiyesiz satırlar- hece hece şeklinde kıtaları göstermekte idi. Her bir kıta, bir karşıt kıtayı izliyor, bir önceki kıtanın ölçü yapısını da sadakatle takip ediyordu.

Homolog kıtalar halinde yapılan kurgu eski Yunan koroları, özellikle de Yunan trajedilerindeki düzen ile aynıdır.

Bu durum, eski Gürcü şiirine zengin bir

alanda perspektif kazandırmaktadır. Yani dini ilahilerin bulunduğu alanda bir zenginlik olduğunu görmekteyiz. İlahilerde ölçülü bir formun keşfedilmiş olması beni bir başka probleme doğru yönlendirdi. Müzikal notasyon nasıl deşifre edilecekti? Eskiden ölçü ve müzikal ritim arasında sıkı bir bağ olduğu biliniyordu. Halbuki incelenen metinlerde kıta ve karşıt kıtalarda sıkı benzeşme olduğu kadar ritmik şemanın çeşitliliği ve karmaşa zenginliğinin olması göze çarpıyordu. Bu da dizeler ve müzikal kısım arasındaki bağın varlığını ispatlıyordu. Bu durumda iş, mısraların dizilişinde bile titreşimini hissedebileceğimiz bir müziğin esrarını çözmeye kalmıştı.

Gürcü müziği merkezi: Gelati.

Hemen bu notasyonu nasıl deşifre ettiğimi açıklamaya başlayayım.

Metni canla başla incelemeye girişmeden önce bile buradaki harflerin tamamıyla farklı, orijinal yapıda olduklarını anlamıştım. Asıl dikkati çeken şey şuydu; metindeki bütün siyah noktalara notasyonda kırmızı bir nokta düşmekte idi. Burada öyle mükemmel bir raslantı vardı ki; şöyle bir sonuç çıkıyordu; her bir kırmızı noktanın bir ölçü fonksiyonu vardı.

Başlangıçta -varyantlar dahil olmak üzere- bütün işaretleri yazdım ve sınıflandırdım. Böylece 18 tane işaret buldum. Ortaçağ Avrupası'ndaki notasyonda kullanılan notalar ile yaptığım mukayese sonucu gürcü notaları ile Avrupa notalarının çok farklı olduğunu ve Gürcü notalarının daha az sayıda olduğunu gördüm. Şu durumda Gürcü notalarının yalnızca grafik formuyla değil, aynı zamanda yapısal görünüm itibariyle de "farklı" olduğu kanıtlanıyordu.

Ancak, niçin Gürcü notaları Avrupa notalarından sayıca az idi? Bunu çözmeye çalışıyordum. Uzun düşüncelerden sonra doğru yolda olduğum sonucuna vardım.

Sonunda vardığım noktada şunu anladım; Gürcü notalarının daha az sayıda olması, bunun ortaçağdaki diğer bütün sistemlerden tamamıyla farklı müzikal alfabe üzerine kurulmuş bir notasyon olmasına bağlıydı. Gürcü notasyonu alfabetik değil ama hiyeroglifik idi.

İlk çalışmamı notasyonda kullanılan işaretlerin frekansını düzenlemek üzerine kurdum. El yazması kitaptaki bütün şarkılarda her nota kaç defa kullanılmış ve her notaya kaç hece denk düşmüştü, bunun üzerine çalışmaya başladım.

Bu hesaplama ile notasyon sisteminde 8 nota olduğunu gördüm. Diğerleri görünüşe bakılırsa tali notalardı. Zaten çok nadir kullanılmışlardı. Ek işaretlerin (notaların) ise özel bir değeri yoktu. Bunlar temel notaların grafik varyantında da yoktular.

Benim tahminlerim doğru çıkıyordu. Eğer temel notalar 8 tane ise o halde bu Gürcü notasyonunun alfabetik olduğu anlamına geliyordu. Bu 8 sayısı da notasyonun oktav üzerine kurulu olması demekti. Bir başka deyişle, 8 işaret bir gam'daki 8 notayı temsil ediyordu. Sonuncusu tonik sesi* veriyordu.

Önemli bir adım atılmıştı. Ancak oktav notalarının nasıl sıralandığını da bilmek gerekiyordu.

Oktav, bir yandan alttaki tetrakord'u içeriyor, veya bir başka deyişle 4 tondaki makam serisini içeriyor, diğer yandan 4 ton da eşit olarak üstteki tetrakord'u belirtiyordu.

Gürcü notasyonu, 8 notanın iki seri halinde, aynı divizyonunu güzel bir şekilde gösteriyordu. Çizgi altında yazılı, 4 işaretli seri, sonuç olarak oktavın düşük (pes) serisine denk geliyordu. Diğerinde ise, eşit olarak, çizginin üstüne yazılmış dört nota, oktavın çok yüksek (tiz) serisini veriyordu. Artık geriye her iki seride nota sırasını çözmek kalıyordu. Bu sıra aynı işaretle-
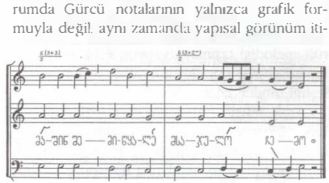
Ortaçağ Gürcüstan'ında yaşamış, ilahi kompozitörü Grigori Khandzteli'nin (758-860) bir şarkısının modern transkripsiyonu. Ana melodi veya "cantus firmus" medyan porte üzerinde yazılıdır (X. yy.'ın orijinal notasyonunun üstünde). Bu şarkı, asırlarca sözlü olarak söylenegelmiş ve XIX. yy. müzisyenleri tarafından popüler geleneğe göre notalandırılmıştır. Burada eşlik eden sesler alt ve üst porteye yazılmış.

* Tonik: vurgu/gam'a (müzik dizisine) adını veren, oktavın 1. ya da 8. sesi

rin yazılımından meydana geliyordu. Beklediğimiz şekilde -daha sonra da doğrulanacağı gibi- notalar tesadüfen dizilmiş işaretler zinciriyle karışmıyordu. Ama kesin bir sistemle yazılmışlardı, bir sistemin, bir düzenin parçasıydılar. Bu sistem, oktavın yapısıyla uyum sağlamak için özellikle düzenlenmiş bir sistem idi. Özet olarak, notasyondaki işaretlerin sırası/düzeni; her bir işaret/nokta arasında sanki birinin diğeri arkasından gelişi imiş gibi grafik bir bağ oluşturuyordu. Fakat işaretlerdeki ahenk ve müzikal şemadaki ahenk sadece bununla kalmıyordu.

Son işaretler, yani alt serinin birincisi ve sonuncusu, üst sıranın sekizincisi çizgi konusunda birbirine benziyordu. Sekizinci nota, bir bandrolle bağlanmış birinci nota ile aynı çizgi idi. Mademki tonik seste şiddetlenme vardı, mantıki olarak da bir paralellik kurulması söz konusuydu.

Notaların art arda sıralanışına gelince; bu birçok şekilde teyit edilmişti. Oktavın 5. notasına bağlı işaret tonik'ten daha sık görülüyordu, bunu anlamıştık. Quinte*, kilise müziğinde melodinin ortasında oluyordu. Bunun adı da zaten; dominant (egemen, hâkim olan) idi.

Diğer taraftan tonik, yani oktavın birinci veya sekizinci notası her ilahinin final ölçüsünü vuruyordu. Bu da notasyonda gayet mükemmel görünüyordu.

"Aulos" çalan

Böylece notasyondaki müzikal işaretlerin devamını da çıkarmak için harcadığım çaba, başarı ile taçlanmış oluyordu. İkinci zorluk aşılmış idi, hedef yakındı. Dokümanları incelemiş olmakla, şifreyi çözerek ulaştığım sonucu doğrulayan oktav notalarını ve işaretlerin isimlerini bulmuş oldum.

Geriye son bir güçlük kalıyordu ki; bunun da aşılması kolay değildi. Oktav notalarının okunmasındaki "anahtar"ı bulmak ve her özel sesin temsil ettiği işareti belirlemek.

Araştırmalarımın başlangıcında her ilahinin ilk satırında söylenmesi gereken bir "ses" olduğunu vurgulamıştım. Oysa 8 "ses" total olarak isimlendirilmişti. Bu da eski Hıristiyan müziğinin kendine özgü diatonik makamını (tonalitesini) ispatlar bir şekilde vurgulanmıştı. "Sesin" her biri öyle kesin belirtilmişti ki; oktavdaki gamın işaretlerinin okunması gerekiyordu. Sonuçta şu karara vardım; eski Gürcü notasyonunda "sesler" bugünün müzikal notasyonunda anahtar rolü oynuyordu.

Böylece son güçlük de aşılmıştı. "Sese" ait kayıt, her "ses" için oktavdaki 8 tonun varlığını açıklıkla ortaya koyuyordu. Oysa 8 işaret elyazmasında deşifre edilmişti, bütün bunlar vardığımız sonucu doğrulamakta idi.

Bu durumda, ilahilerin melodik açıklaması makul bir hale geldi. Gürcü elyazmaları tamamıyla Roma Katolik kilise müziğinde olduğu gibi, 13. yy'a kadar asıl kısmı -tenor veya "cantus firmus"- yazılmamış, sadece yöneten melodi not edilmiş idi: "dzlispiri", "seslerin kondüktörü", melodiyi taşımaya yarıyor. eşlik eden sesler ise Gürcü popüler armonizasyonunun yerleştiği modeli takip ediyordu.

Artık, müzikal metinleri okuyacak durumda idik. "Giharoden" (Ave Maria) isimli Kutsal Bakire ile başlayan ilahinin X. yy. notasyonunu günümüz modern notalarına transpoze etmeye giriştim. Bin yıldan fazla zaman öncesinin bu eski melodilerini duyduğum zaman beni saran heyecanın büyüklüğünü anlatmam mümkün değildi. Eğer bu şifre çözü-

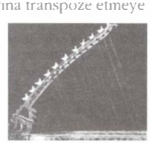

Gürcü "Lut"u.

NOTATION GÉORGIENNE

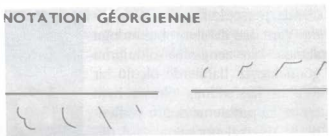

GÜRCÜ NOTASYONU: Stenograf diyebileceğimiz bu işaretler, eski müzik notalarıdır. Burada kâh çizgi üstünde kâh çizgi altında her 8 notadan biri, ortaçağ Gürcü notasyonunda oktav notalarına denk gelmektedir. Her halükârda "alfabetik" olan bu notasyon hiyeroglif olan ve genelde kullanılan notasyondan sonra çok önemli bir gelişme göstermektedir. (Yani bir nota "notalar grubunu" işaret etmektedir. Melodinin fragmanına bakınız.) İlk dört notası -en aşağıda- kademeli olarak basitleşiyor, son dört nota -en üstte- yine kademeli olarak komplike hale geliyor. Bu özellik, bir müzikoloğun oktavla ilgili sıralama yapmasını sağlıyor.

* Quinte: Beşinci aralık, dizinin 5. sesi

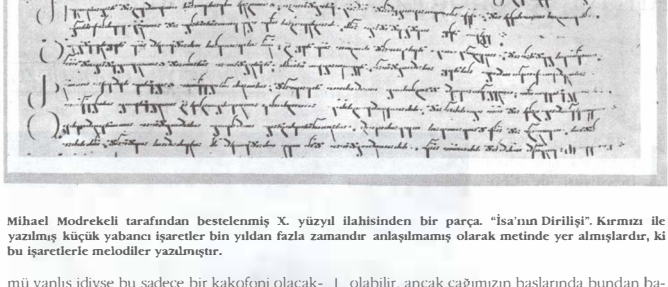

Mihael Modrekeli tarafından bestelenmiş X. yüzyıl ilahisinden bir parça. "İsa'nın Dirilişi". Kırmızı ile yazılmış küçük yabancı işaretler bin yıldan fazla zamandır anlaşılmamış olarak metinde yer almışlardır, ki bu işaretlerle melodiler yazılmıştır.

mü yanlış idiyse bu sadece bir kakofoni olacaktı. Oysa ben çarpıcı bir güzelliğin melodisini elde etmiştim. Yazdığım diğer 8 ilahi için de aynı şey söz konusuydu. Müzik, düşüncenin derinliğini ve sağlamlığını gösteriyordu.

Şimdi ise, Gürcüstan'da XIX. yy. ve XX. yy.'da söylenen dini müzikte eski geleneğin varlığını sürdüren şey ne idi bunu bilmek istiyordum. Eski ve yeni tarz arasında nasıl bir bağ vardı?

Gürcüstan'ın değişik kütüphaneleri bana kıyaslama yapmama yardım edecek imkânı sağladılar. Bu sayede, XIX. yy. kilise müziğinin sayısız derlemelerini inceledim. 3 sesle söylenen 300'den fazla ilahi buldum. Bu ilahilerin metinleri X. yy.'daki elyazmalarıyla aynı idi. XIX. yy.'da Gürcüstan Dini Müzik Topluluğu tarafından notaya alınmıştı. X. yy. melodileri ve XIX. yy. korolarının melodileri arasında yaptığım karşılaştırma sonucu şaşırtıcı bilgiler elde ettim.

Deşifre ettiğim ilahiler ile XIX. yy. korolarının kitapları arasında çok çarpıcı benzerlikler görülüyordu. 31 ilahi direkt olarak benzerlik gösteriyordu ve modern versiyonlar X. yy. ilahilerine tıpkı bir kızın annesine benzemesi gibi benziyordu.

Özellikle yedi ilahide ve 2 neumes'de benzerlikler keşfettik. Gürcü kilisesinin geleneklerine oldukça kalıcı olmasının tanığıdır bu. Çoğu kez, X. yy. müziğini, kendi bütünlüğü içinde ele aldık, bu da deşifre ettiğimiz olayın doğruluğuna kanıttır.

Bunlar gösteriyor ki, Gürcü notasyonu çok eski çağlara kadar uzanmaktadır. Gürcü notasyonu eski Yunan sisteminden kaynaklanmış olabilir, ancak çağımızın başlarında bundan bağımsız olarak gelişmiştir. Mademki, Gürcü notasyonu arkaik Grek sistemine bağlı olarak yeni ve çok rafine bir sayfa açmakta, o halde bu notasyonun tarihi açıdan da büyük ilgi çekmekte olması kaçınılmazdır.

Gürcü sisteminin yeniliği; notaların çok net olarak açıklanmasına izin veren ve 8 notalı sistemi baz olarak alan 23 işaretli ağır Yunan sisteminin kısaltılmasını sağlayan oktavın temel prensiplerinin uygulanmasından kaynaklanmaktadır

Ayrıca eski çağlardaki notasyon, bir melodinin kolayca yazılmasını sağlayan harflerle oluyordu. Ama okuması çok güç idi. Gürcü sistemi harfleri inen ve çıkan işaretler olarak yerleştirmişti. Bunlar da tıpkı modern portede ayarlamaya ve görselleştirmeye yarayan bir sistemin olması gibi sesi idare eden ve görsel persepsiyonu kolaylaştıran çizgiler idi. Eski Yunan notasyon sisteminde bütün işaretler metnin üzerinde yatay olarak sıralanıyordu. İşte, üzerinde durulması gereken asıl yenilik de buradaydı.

1- Unesco'nun yayınladığı "Le Courrier" dergisinin Mayıs 1962 sayısında yer alan "HYMNES PERDUS DE GÉORGIE. Un mystère millénaire de la musique enfin dissipé" (GÜRCÜSTAN'IN KAYIP İLAHİLERİ. Kayıp müziğin bin yıllık esrarı) başlıklı yazıdan alınmıştır.

2- Dr. Pavle İNGOROKVA, Gürcüstan Bilimler Akademisi Eski Elyazmaları Enstitüsü'nde çok değerli bir uzmandır. Sovyet ve Gürcü edebiyatı ve lingüistik uzmanıdır. Gürcüstan'da bulunan Hitit yazılarını deşifre etmiştir.

Fransızca'dan çeviren: *Kevser UYGUN RUHİ* (Handadze)
Düzelti: İberya ÖZKAN (Melaşvili)

Arhavi ile Çhorotzku Kardeş Oldular

Mevlüt ARTVİNLİ (GOGLİDZE)

16-18 Ağustos 1998 tarihleri arasında Arhavi Belediyesi ile Çhorotzku Belediyesi Batı Gürcüstan'ın şirin beldesi Çhorotzku'da "kardeş belediye" olma anlaşmasını imzaladılar.

Kardeşlik temelleri, Gürcüstan Büyükelçiliği Kültür Ataşesi Sayın Makvala Harebava ile vakfımızın kurucularından, Arhavi'nin yetiştirdiği büyük işadamı Sayın Nurettin Çarmıklı arasında Ankara'da bir sohbet esnasında atıldı. Onların Megrelce sohbeti tarihin derinliklerinde birleşen akrabalığı, iki şehrin kardeşliği sonucuna götürdü. Bn. Harebava Çhorotzku'nun eski Belediye Başkanı ve Valisi'nin kızı olup Çhorotzku'ludur.

Heyet Çhorotzku'da. Soldan sağa; N. Artvinli, Çhorotzku Dergisi editörü, Mevlüt Artvinli, Bn. Makvala Harebava, Bn. Kurdoğlu, Vasfi Kurdoğlu, Gürcüstan Eski Başbakanı, Zurab Huntua, Kenan Yıldırım.

Atılan bu temelden sonra iki ülke arasında resmi görüşmeler olumlu sonuca bağlandı ve Çhorotzku Belediyesi Arhavi Belediyesi'ni davet etti. Türk heyetinde Arhavi Belediyesi Başkanı Sayın Vasfi Kurdoğlu, Arhavi Ticaret Odası Meclis Başkanı, işadamları ve Eduard Şevardnadze Türkiye Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı Genel Müdürü olarak ben ve eşlerimiz birlikte bulunduk. Vakfımızın Gürcüstan temsilcisi Sn. Kenan Yıldırım ise heyete Çhorotzku'dan katıldı. Altı özel araçtan oluşan bir konvoyla Sarp'tan Gürcüstan'a geçildi.

Hudutta Bn. Harebava ve beraberindeki Gürcüstan temsilcileri heyetimizi çiçeklerle çok sıcak karşıladılar. Batum'da kısa bir şehir turundan sonra Poti'ye gelindi. Poti Belediye Başkanı ve Valisi Sayın Akaki Darjania heyetimizi önce makamında karşıladı. Öğleyin Gürcü sofrasının tarifsiz güzelliği ile tanıştık. Sayın Darjania'nin ustalıkla yürüttüğü tamadalığı (sofra başkanlığı) sofranın güzelliğine kalite ve renk kattı. İki kardeş ülkenin dostluk ve dayanışması için kalkan kadehler, heyet üyelerinin dostluk ve kardeşlik bağlarını pekiştiriyordu. Yemekten sonra motorla. İstanbul'dan sonra bölgenin en azametli limanı olan Poti Limanı gezildi. Poti'den sonra yeşilin her tonuna boyduğumuz güzellikler içindeki yollardan akşama doğru Arhavi gibi şirin bir belde olan Çhorotzku'ya geldik. Çhorotzku dokuz pınar anlamına geliyor. Adından anlaşılacağı gibi bol su sayesinde her yer yemyeşil bir doğa cenneti. Bunun yanında iç savaşın ve değişimin yarattığı sıkıntılar her yerde kendini gösteriyor. Halkının yüksek kültür seviyesi, altyapısı ve doğal kaynakların oluşturduğu potansiyelle bu sıkıntıların kısa zamanda atlatılacağı inancını taşıyoruz. Arhavi Belediyesi ile yapılan anlaşmanın iki şehrin işbirliği ile kalkınma, gelişme sürecinde büyük bir hız katacağı kanaati doğuyor.

Çhorotzkulular bizleri evlerinde misafir ettiler. Aileler bizlere ünlü Gürcü konukseverliğini en güzel şekilde yaşattılar. Rahatımız ve mutluluğumuz için ailenin bütün fertleri tüm imkân-

larını seferber ederek çırpındılar. Zengin Gürcü sofrasını tanıtmak için tabaklar geldikçe masada yer kalmadı ve bir ara üç katlı tabak sırası oluştu. Ev sahibinin tamadalığı, sahibesinin piyano, çocukların gitar konseri ve bütün ailenin oluşturduğu koroyla söylenen Gürcü şarkıları unutulmaz anılar olarak kaldı. Böylesine içten ve sıcak yaklaşımla sunulan konukseverlik herhalde dünyanın bir başka ülkesinde görülemez.

Çhorotzku Müzesi'ni gezerken tarihi yaşadık. Özellikle eski tarım aletlerinin sergilendiği bölümü gezerken yüz sene önce dedelerimizin yaptıkları tarım araçlarının aynısını görmenin hayretini gizleyemedik. 6 bin nüfusa rağmen şehirde iki üniversite var. Konser salonları mükemmel, sundukları Gürcü folklörü ve konserleri muhteşemdi.

Çhorotzku orman ürünleri, çay, meyvecilik, doğal su kaynakları ve balı ile çok zengin. Şu an düşük kapasite ile çalışan çay fabrikaları, hidroelektrik santralı ve arıcılık ekonomiyi götürüyor. Atıl veya yarı atıl bu kapasite Arhavi'nin modern ve zengin gücüyle birleşince kısa zamanda çok olumlu gelişmeler gözlenecektir.

Çhorotzku arısı uluslararası yarışmalarda üç altın madalya almış. Dünyanın 47 ülkesine bu arılar ihraç edilmiş. Amerika'daki bal üretiminin yarısı bu arılarla olmaktadır. Yılda bir aile 220-250 kg. bal vermektedir. Bu, standartların çok üstünde bir rakamdır. Yılda 8 bin anaarı ihraç edilmektedir.

Arhavi'nin deneyimli ve müteşebbis Belediye Başkanı Sn. Vasfi Kurdoğlu ile Çhoroztku'nun genç, enerjik ve yeni jenerasyonu temsil eden Belediye Başkanı Sn. Zurab Huntua, şehirlerinin kalkınma ve gelişmesi, dostluk ve dayanışmanın geliştirilmesi için çok önemli ve tarihi bir adım attılar. Kendilerini kutluyoruz. Bu örnek davranışı, ilgi duyabilecek diğer belediyelere de vakıf olarak duyurduk. İlgi duyacaklara önderlik ederek aracı olmayı teklif ettik.

İki belediye arasındaki anlaşmanın bir başka özelliği de ticari ilişkilerin belediye başkanlarının her türlü faaliyete onay vermesi ile yapılacak olmasıdır. Başka bir ifade ile kişilerin karşılıklı zarar görmemesi için ilişkilerde devlet güvencesinin sağlanmasıdır.

Arhavi-Çhoroztku belediyelerinin kardeş belediye olma örneğinin diğer belediyelerin de katılımı sonucunda çoğalması Türkiye ile Gürcüstan arasındaki dostluk ve dayanışmayı daha sağlam temellere oturtacaktır.

Gürcü Bilmeceleri

Başı altın, sonu gümüş
Orta yeri demir
Bunu eğer bilemezsen
Bir çuval kemik kemir

Yaz, Sonbahar, Kış

Beyaz boğa kara boğayı kovalar

Gündüz, gece

Geldi kara boğa
Yıkıldı bütün doğa

Gece

Üstü yayla, altı pınar

Koyun

İniler sızısı yok
Aranır yitiği yok

Domuz

Canlıdır tünel kazar
Geceleri ev ev gezer

Tilki

Başı açık ayağı yalın
Kuyruğu belinden kalın

Çıyan

Başı testere kuyruğu orak
Sesi gider gayet ırak

Horoz

İki defa doğar, bir defa ölür

Tavuk

Kendisi cansız, karnı gebe
Yirmi bir günde doğurur bebe

Yumurta

Kanatlıdır kuşa benzer
Dala konmaz yerde gezer

Yarasa

Halhuri Sitkviereba (Halk Deyişleri) adlı kitaptan alınmıştır.
Çeviren: Hayri HAYRİOĞLU (MALAKMADZE)

Zamanın ve Uzayın Ötesinde, Vaja Pşavela

Laurent MIGNON

Vaja Pşavela 10 Temmuz 1915 tarihinde Tbilisi'deki hastanede (bugünkü üniversite) zatülcenpten öldü. Ölümünden kısa bir süre önce, çok sevdiği yeğeni Nina ona şunları yazmıştı: "Bu hastalığı kolayca yenebileceğinizi zannetmeyin." Sonra, Vaja Pşavela'nın belki en ünlü şiiri *Kartal*'a (არწივი) bir gönderme yapıp doktorları kastederek şöyle devam etmişti: "Pençelerine düştünüz ve sizi artık bırakmayacaklar. Yakında tarlalara serilmiş ve parçalanmış tüylerinizi göreceksiniz."[1] Nina ayrıca şiiri de mektubuna koymuştu:[2]

Yaralı bir kartal gördüm,
Savaşıyordu kargalarla kuzgunlarla,
Ayağa kalkmaya çabalıyordu zavallı,
Ama kalkamıyordu artık,
Göğsü kana bulanmış,
Kanatlarının birini sürüklüyordu yerlerde.
Analarınızın yüreği yansın kargalar,
Kötü bir anda yakaladınız onu
pençelerinizle
Yoksa sizin tüylerinizi görecektim
Tarlalara serilmiş ve parçalanmış.

არწივი ვნახე დაჭრილი,
ყეყე-ყორნებს ეომებოდა,
ეწინდა ბეჩავს ადგომა,
მაგრამ ვეღარა დგებოდა.
ცვლის მხარს მიწაზე მიითრევს,
გულისპირს სისხლი სცხებოდა.
ეჰა, დედას თქვენსა, ყოყებო,
ცუდ დროს ჩაგეგდოთ ხელადა,
თორო ვნახავდი თქვენს ბუნბულს
გაშლილს, გაფანტულს ველადა!

Vaja Pşavela'nın 1887'de yazdığı ve Gürcüstan'ın siyasi konumunun bir eğretilemesi olan bu dizeler, kökeni halk şiirinde olan, doğanın güçlerine hem saygı hem de korku duyan şairin çelişkili şiirsel evrenine çok uygun bir giriştir. Ne yazık ki bu büyük ozanın yapıtları Gürcüstan'ın dışında pek tanınmıyor. Halbuki ölümünden hemen sonra, hatta o can çekişirken bile, Gürcü edebiyatına yaptığı katkılardan dolayı, Gürcüstan'daki birçok gazete ve dergi ona sayfalarca övgüler yağdırıyorlardı. Geçmişi tamamen reddeden, hatta yıkmak isteyen gelecekçi (fütürist) hareket bile saygılarını sunup "Vaja Pşavela ve eserleri zamanın ve uzayın ötesindedir"[3] şeklinde açıklamalar yapıyordu.

Şairin bu kitlesel hayranlığı nasıl karşılayacağı ayrı ve yanıtını bilemediğimiz bir sorudur. Çünkü Vaja Pşavela 1888'de, başöğretmen olarak çalıştığı Didi Toneti köyünün soylularıyla arasında çıkan bazı anlaşmazlıklar yüzünden, oradan ayrılıp, kendi köyü Çargali'ye döndü ve dış dünyayla fazla görüşmemeye başladı. Hatta iki sene önce 1886'da şu dizeleri yazıyordu: (*Ziyafet* (ქეიფი) ten:)

Sizde köpek gibi yaşamaktansa,
Deneyerek ölmeyi tercih ederim;
İyi bir kulu istemediğine
Asla inandıramazsınız.

თქვენთან ძაღლურად ცოცხლეს
სიკვდილი მჯობს ცდაშია
ვერ მაწონებთ კარგს ყმასა
რაც არ უკვდება ჭკუაშია

Şair, her zaman hayranlıkla karşılanmamıştı. Vaja Pşavela yaşarken yurttaşları tarafından anlaşılamamıştı. Kullandığı dil, Pşavi ve Hevsuri bölgelerinin lehçelerinden yaptığı alıntılar yüzünden, özleştirmecilerin eleştirilerine yol açmıştı. Gürcüstan edebiyatı uzmanı Donald

Rayfield'in deyişiyle, "doğanın kıyıcı güçlerine karşı duyduğu putperest bir korkuyla bir Helen trajedisi anlayışını birleştiren"[4] felsefesi de, bu küçük Hıristiyan ve tutucu ülkenin ileri gelenlerini kızdırıyordu.

HAYATI

Doldur, içeyim ki
Bu vefasız şarabı,
Ters dönen dünyayı
Durmuş sanabileyim[5]

დამანება, დამალევინე
ე ღვინო ოხერ-ტრაალი.
ეგება წაღმა ვიფიქრო
ჩოფელის უკუღმა ტრიალი!

Pşavi'li Delikanlı anlamına gelen Vaja Pşavela takma adını seçen Luka Razikaşvili, 14 Temmuz 1861'de Gürcüstan'ın kuzeydoğusundaki dağlık Pşavi bölgesinin Çargali köyünde dünyaya geldi. Razikaşvililer Pşavi'nin önde gelen ailelerindendi. Luka'nın babası geçimsiz, huysuz bir rahipti, ancak annesi halk şiirine büyük ilgi duyan, coşkun ve duygusal bir insandı. Luka edebiyat sevgisini dört kardeşinden ikisiyle paylaşıyordu: Niko, Bacana takma adıyla şiir yazıyordu ve Tedo Gürcü halkbilimine önemli katkıda bulunan, halk şiirinden örnekler toplayan bir budunbilimciydi.

Luka Razikaşvili Telavi'deki dini okulda okuduktan sonra, Tbilisi ve Gori'de öğretmen okullarında eğitim gördü. Kısa bir süre öğretmenliği denedikten sonra 1883'te Petersburg'da hukuk okumaya başladı. Ancak bir yılın sonunda parasızlıktan dolayı eğitimini bırakmak zorunda kaldı. Gürcüstan'a dönüp Otarasenі'de özel öğretmen olarak çalıştı. Sonunda, daha önce belirttiğimiz gibi, Didi Tonetі'de başöğretmen olarak çalışırken, oradaki soylularla anlaşamayıp köyüne çekilmeyi ve sade bir çiftçi hayatı yaşamayı tercih etti. Söylenceye göre, içine kapanmış olan şair, kimi zaman yeni yazdığı eserlerini bir çantaya koyduktan sonra, atına binip onları Tbilisi'ye götürüyordu.

Eğer sen hayatının cennete
Açık bir kapı olduğunu düşünüyorsan
Hiç gelme, toprağın içinde kal,
Gelmeye değmez çünkü.[6]

შენ თუ გგონია სიცოცხლე
სამოთხის კარი ღიაო:
ნუ მოხვალ, მიწას ეფარე,
მოსვლაზე არა ყრიაო.

Luka Razikaşvili'nin hayatı hiçbir zaman kolay olmadı. Sürekli para dertlerinin yanı sıra, acılarla dolu bir yaşamı oldu. 1886'da evlendiği ve çok sevdiği eşi 1902'de hamileyken vefat etti. Daha önce 1890'da, Luka Razikaşvili antraks yüzünden bir gözünü kaybetmişti. Luka hayata, kadere küskündü. Yakınlarına acımasızca davranıyordu. 1904'te evlendiği ikinci eşi bazen korkudan çocuklarıyla birlikte geceler boyunca ahırda saklanıyordu.

Luka'nın dış dünyaya nefreti artarken, yine de tam anlamıyla fildişi kulesine çekilmiyordu. Tüm Kafkasya'da pek çok cana kıyan zalim kan davalarını dehşetle izliyordu. Gürcüstan'daki Rus emperyalizminin boyunduruğu şairi isyan ettiriyordu. Hayatla barışması imkânsızdı. Derin bir mutsuzluğa, umutsuzluğa düşmüştü.

Başımın üstünde bağıra bağıra,
Ziyaret etmedi beni kartal bir daha.
İyilik beni sevindirmiyor artık,
Kötülük beni kızdırmıyor artık,[7]

ალარ მესტუმრა არწივი,
ალარ დამყფავა თოლია.
ალარც რო კარგი მოლაღებს,
ალარცა ეჯაერობა ავშვდი

1885'ten ölümüne dek hemen hemen hiç durmadan yazmayı sürdürdü. Eserleri kendisinden sonraki nesiller için esin kaynağı oldu.

ESERLERİ

Gürcü edebiyatı tarihine, dağ insanının günlük yaşamının ve doğanın "eşsiz ressamı" olarak geçen Vaja Pşavela'nın yapıtlarının ana motifini insan-doğa ilişkisi, hümanizm gibi temalar oluşturur.[8] Üstelik Vaja Pşavela, İlia Çavçavadze ve Akaki Tzereteli'nin gerçekçilik kuramına uyarak ve hem sosyal hem de edebi bir hareket olan "Tergdaleuli" topluluğunun insancıllığını ve ilericiliğini geliştirerek Gürcü edebiyatına yeni ufuklar açtı.

Vaja Pşavela şiirlerinde, halk şiirinden aldığı motif ve konuları kendine özgü konularla birleştirir. Dahı önce de belirtildiği gibi, Vaja Pşavela sözlü halk edebiyatının gerçek önemini anlayan ilk Gürcü yazarlarındandır. Şiirleri çoğu zaman kötümser hayat görüşünü ve doğanın acımasızlığı karşısında duyduğu dehşeti yansıtır, 1903'te yazdığı şu dizelerdeki gibi[9]

Söyle güzel menekşeye:
Gelir ve yer seni bir kurt,
Güzelim, bunca zerafetle
Kaldırdığın başını bile.

ახ უთხარი ტურფასა:
მოვა და შეგჭამს ქალამ,
მაგრე მოხდენით. ლაპარაკო,
თავი რომ აგელაგა.

Ancak aynı şiirde şair doğanın şefkatini de belirtir, doğanın bir sığınak olabileceğini gösterir:

Ey toprak, sana emanettir
Bu benim güzel menekşem.
Koru onu, ana baba ol ona
Adetin üzere

მიწავ, შენ გებარებოდეს
ეს ჩემი ტურფა ია,
შენ უპატრონე, ემშობლე,
მოგორაც შენი ზნეაა.

Şiirlerindeki melankolinin nedeni elbette şairin özel hayatında ve kendi kendine dayattığı tek başınalıkta bulunabilir. Ancak bazen şiirlerinde umut ışıkları da görünür.[9]

Ölünü hayata çeviren
İlkbaharı yine göreceğim
Uzun boyunlu menekşeyi
Kutsal güzelliği
Süslü, çiçekli,
Yeniden yeşillenmiş dağ ve vadileri

კიდევაც ვნახავ გაზაფხულს,
ყვალაღღერებულს იის.
სალკდალის ხეცოცხლად მქცეველს
იმის ხიტურფეს ღეთაებსა.
ამწვანებულსა მთა-ბარსა,
დამწყაზრულს. ყვაელიანსა.

Vaja Pşavela'nın yeteneği en çok yazdığı destanlarda belirginleşir. Çekişmelerle dolu yapıtları, insan-doğa ilişkisini ve özgürlük seven bireyle yaşayan gelenek arasındaki ilişkileri anlatır. Destanlarında, Vaja Pşavela'yı Tergdaleuli hareketine bağlayan sınırsız bir yurt sevgisi, insancıllıkla ve toplumsal ilerleme düşüncesiyle bir arada gösterilip anlatılır.

Gogotur ile Apşina (გოგოთურ და აფშინა) adlı ilk destanında başkahramanın insancıllığı ve derin iyiliği, bir haydut olan Apşina'yı değiştirir. Yazara göre insancıllık kötülüğü yeryüzünden silebilir

1982'de yazdığı ***Bahtrioni*** (ბახტრიონი) destanında, çoğu destanındaki gibi, olaylar Hevsuri bölgesinde geçer. Tarihi olaylara dayalı olan bu destanda. Vaja Pşavela Gürcüstan'a saldıran İranlı ve Osmanlı askerlere karşı ülkelerini savunan dağlıların fedakârlıklarını, cesaretlerini ve şehit olmalarını anlatır. Ancak şairin amacı milliyetçi şiirler yazan yeni bir vatan şairi olmak değildi.

Ertesi yıl yazdığı ve belki de en başarılı yapıtı olan, ***Ev sahibi ve Misafir*** (ხეშუმარი-მახპანძელი) adlı destanında ozan, Yunan tragedyalarını anımsatan kan davası kanunları ve misafirperverlik kanunları arasındaki çelişkileri anlatır. Çeçen Dzokola. ava çıkmış olanHevsurlu Zviaduri'yi kendi evinde ağırlar. Savaşta birçok Çeçeni öldürmüş olan Zviaduri yaşlı Çeçenler tarafından tanınır ve kan davası gereğince öldürülmesine karar verilir. Ev

sahibi, misafirperverlik kanunlarını öne sürerek Zviaduri'yi onlara vermez. Sonunda Zviaduri öldürülür ve Dzokola dışlanır. O da sonunda öldürülür ve karısı intihar eder.

Tıpkı Alucla Ketelauri'deki başkahramanın, geleneklere uymayıp yendiği düşmanının sağ elini kesmediği için toplumdan dışlanması gibi, burada da Dzokola insanlık dışı bir geleneğe karşı çıkıp toplum, daha doğrusu aşiret tarafından ayıplanır ve öldürülür.

Vaja Pşavela'nın 1902'de yazdığı ve otobiyografik bir boyutu olan ***Yılan Yiyen Adam***'da (**გველის მჭამელი**) yine iki değerin çatışmasına tanık oluruz. Felsefi ilkeler ve gerçek dünyanın gerekleri. Bir köyün büyücüsü olan Mindia, doğayı duyabiliyor ve anlayabiliyor. Ancak bu yetenekler sayesinde doğanın canlı bir varlık olduğunu fark edip ağaç bile olsa, doğanın hiçbir canlı varlığına kıyamıyor. Ancak ailesinin karnını doyurabilmek için ilkelerinden vazgeçmek zorunda kalıyor ve büyülü güçlerini kaybediyor. Destanın sonunda, ona hâlâ güvenen aşiretini felaketle sonuçlanan bir savaşa götürüyor ve intihar ediyor.

Dzokola, Aluda ve Mindia, hepsinin yolunun sonunda facia var. Hepsinde de biraz Luka Razikaşvili var. O da Dzokola ve Aluda gibi çağdışı geleneklere karşı çıkıyordu ve Mindia gibi toplum tarafından anlaşılmamış bir düşünür, bir şairdi. Bu kahramanlar yalnız Vaja Pşavela'nın sıkıntılı kişiliğinin yansımaları değildir. Hepsi de Hevsur halk edebiyatında birçok anlatı ve koşuğun ana konusuydu.

Vaja Pşavela her ne kadar bugün şair ve destan yazarı olarak tanınıyorsa da, ilk önce halkın beğenisini nesirle kazanmıştır. Çoğu zaman çok şiirsel bir dille anlattığı ve daha çok çocuklara yönelik olan öykülerinde, okuyucu hep bir hayvanın gözleriyle hem zalim hem de duygusal küçük bir evrene tanık olur. Masalsı niteliğiyle özellikle çocukların ilgisini çeken ***Bir Karaca Yavrusunun Öyküsü*** (**შვლიხ ნუკაი ნაამბობი**) ve ***Doğanın Şarkıcısı*** (**ბუნების მგოხნები**) bugüne kadar en sevilen hikâyelerinden iken, ***Alakarganın Düğünü*** (**ჩხიკვთა ქორწილი**) gibi diğerlerinde hayvanları insanlaştırarak simgesel bir anlatımla zamanının Gürcü toplumunu eleştirir.

Diline gelince, halk şiirinin etkisi çok belirgindir. Dili basit ancak çok canlı ve anlamlıdır. Hevsuri ve Pşavi lehçelerinden kelime ve deyimler kullanır. Destanlarında kendi epik dilini yaratmayı başarmıştır. Kısa dizeleri tercih edip, fikirlerini mümkün olduğu kadar az sözcükle ifade etmeye çalışır.

SONSÖZ YERİNE

Vaja Pşavela kuşkusuz dünya edebiyatının önemli simalarındandır. Ne yazık ki, bugüne dek hak ettiği üne kavuşamadı. Bugün de Mac Donald's ve Coca Cola kültür(süzlüğ)ünü yayan küreselleşmiş evrenimizde, insancılığı ve Gürcüstan'ın, hatta tüm Kafkasya'nın asırlık halk kültürünü tanıtmasıyla Vaja Pşavela her zamankinden daha çok okunması gereken bir yazardır.

Ayrıca, yıllardan beri daha çok savaş, siyasi ve iktisadi istikrarsızlık gibi haberlerle gazetelerimize giren Kafkasya'nın öteki yüzünü de bize gösteriyor. Annesi tarafından Çerkes olan Abdülhak Hamit Tarhan'ın Külbe-yi İştiyak şiirinde söylediği gibi:

Çemendir, bahrdir, küh-sârdır, subh-i rebîdir,
Bu yerlerde doğan bir şâir olmak pek tabîdir.

1 Rayfield, Donald; *The Literature of Georgia*; Oxford 1994; s 216
2 Şiirlerden yaptığımız bütün alıntılar, *Vaja Pşavela: Thzulemani Or Tomad*; Tbilisi 1979'dan yapıldı
3 Rayfield, Donald; *The Literature of Georgia*; Oxford 1994; s..207
4 Vaja Pşavela (çev. Donald Rayfield); *Three Poems*; Tbilisi?; s.8
5 Bu dizeler *Ziyafet* adlı şiirden alınmıştır.
6 Turku: "Söyle Güzel Menekşeye"den
7 "Yalnızlık"tan
8 Fahrettin Çiloğlu, *Gürcü Edebiyatına Genel Bir Bakış*, Kafkasya Yazıları, Sayı I, Ilkbahar 1997; s. 78.
9 Turku: "Ilkbaharı Yine Göreceğim"den

DÜZELTME

çveneburi'nin 29. sayısındaki "Acara'da Gvariler ve Himşiaşvililer" başlıklı yazının 7. sayfasındaki Memed Abaşidze'nin kızı İffet Hanım'ın resminin yerine yanlışlıkla Memed Abaşidze'nin eşi Sepure Hanım'ın resmi basılmıştır. Özür dileriz.

Şiirler

KİTAP ÜSTÜNE YAZILI BİR NOT

Ne verebilirim sana, neye muktedirim ki?
bu sakın, masmavi geceyi belki,
veya şu denizi mi?
şu dağları mı yoksa?
bir ırmak gibi akıp giden
şu yolu mu ya da?

Ne verebilirim sana, neye muktedirim ki?
bu günü mü?
yıldızları mı?
sehri mi?
rüzgârı mı?

Sesimi, soluğumu ve gözlerimi veririm sana
başka da birşeyim yok ki!
kalbimi verecektim sana
muktedirse eğer ellerin
çıplak ateşi tutmaya
fikrimi verecektim sana
ağır, devasa kanatlar
bedenini yormazsa.

Tamaz ÇİLADZE
Çeviren: *Hasan ÇELİK - Lia ÇLAİDZE*

წარწერა წიგნზე

"რა შემიძლია, რა უნდა მოგცე ?
იქნებ, ეს წუთარა, ლურჯა სიზმრ ?
ან იქნებ ეს ზღვა ?
ანდა ეს მთები ?
ან იქნებ ეს გზა ?
რომელიც სადღაც მდინარესავით მიდის და მიდის.

რა შემიძლია, რა უნდა მოგცე ?
ეს დღე ?
გარსკვლავი ?
ქალაქი ?
ქარი ?

მე მოგცემ ჩემს ხმას, სუნთქვას და თვალებს,
სხვა რაფერი არა მაქვს შენი.
მე მოგცემ ჩემს გულს,
თუ კი შენს ხელებს
ძალუძთ ატარონ მთელული ცეცხლი.

მე მოგცემ ჩემს ფიქრს,
თუკი შენს სხეულს
არ დაღლის მძიმე, გვეძა ფრთები.

თამაზ ჭილაძე

MAİA K.'ye

Mumlar yakarken o gece sen, Sion'da*
Çiçeklerin suskunluğu çığlık atıyordu.
Ben bir acizdim sen bir melek Sion'da,
Gönlüm önünde diz çökmek istiyordu.

Zifiri gökyüzünü altın rengi bir huzur yarmıştı,
Yollar yürümüştüm, sana yürümüştüm yollar boyunca,
Dünyalar duysun istedimdi o anki duygularımı,
Buldum işte, bu sensin kıymetlim, sen.sin yalnızca.

Şu dünya üstünde nice patikalar döşedim,
Geçmiş meltemlerin tırı yoldaşımdı bu yolda.
Seni binlerce yıl öncesinde yürümüştüm.
Ve buldum işte yeniden, ikonanın önünde. Sion'da

Bir ışık parıldadı özlediğim gözlerinde,
Hâlâ öyle kutsalsın ki canım, geçince saniyeler.
Ruhumu çatlatan bir kuşku doğuverdi içimde
Ve oracıkta saplandı kalbime korkunç pençeler

Rastladım sana, ama artık perişanım yazık ki.
Binlerce yılca çiğnendim binlerce kez ezilerek.
Çamur, toz ve günah taşı ruhumda bir karabasan sanki,
Buradasın şimdi ama... yollar var hâlâ çok ırak.

**Sion: Tbilisi'de bir manastır*

Soso KAKUBAVA
Çeviren: *Hasan ÇELİK*

:მაია კ'ს

შენ სანთლებს ანთებდი იმ ღამეს, სიონთან
სიონთან ყთოდა ყყაფლია დუმილი.
ჰენს წინ მე მუხლებზე დამხობა მინდოდა.
მინდოდა გეთხუოდი ანყყლზს უხორი.

მყუი და იქრისფერ სარბიელს გაეპა,
გზა ვლილი ეოდილა გზა მხილდ ჰენიდე,
რაც გაგრძენ მინდოდა ქყუენს გაეგო.-
კ: შენ ხარ, ბერფასი, გიპოვე, აპირდე.

ამ ქყეყნად რამდენი ბილეა დედგეე.-
თან მიდეყდა სურნელი გარდასულ სოთა,
მრავალი ათასი წლის წინათ დედგარეე,
და, მა, გიპოვე ხატის წინ სიონთან.

სასურველ თვალებში ნათელი გახრწინდა,
შენ ისეც ასეთი წმინდა ხარ, ქვირფასო,
წამიც და ეს ეეეი სულს გზარად გამოჰრდა
და ცილში ულმობლად ბრუნელები დავეწეო.-

შემოხედე მეტრამ, ეკ, გაყლას, რომ ნალახი,
წელში ათასჯა ათასჯერ ეკიცეე.
სულს ანწყლს ცოდვამ ქეა, მტკენი და ტალახი,
აქა ხარ და მპატნე...ჯუა არას რამეხელი !

სოსო კაკუბავა

გაზაფხული

ეს გაზაფხულიც ასე მოგვადგა,
გით კლეპატრა რომის ნაპირებს,
ტეფლის ცვივიდა წვიმები ჯეთრი
მეწამულისფრად გადაპრალებს.

ჰზე ჟამს კერტებს უკოცნის მაწეს
სადღაც გასკდება ალუბლის კვირტი.
გით მაჰმად-ხანი თბილისის კარებს,
ცის თავზეს გულ-მკერდს მაახლის გვრიტი.

ებრალდება ყური თოსი,
აისხეტებიან თვლება სნულში,
მოაწადინებს ძარღვთა დახეთქვას
ჭაბუკი სისხლი-ძოგრალი და მრუში.

ოჯაკის ტყეში არემა ხარი
ჭორავდა რქებით ხეფთას ბარდებს,
იღინდ ითვოს მან კუნთსისწორა,
შემოფუთება ცის ელვას ჰკვეთს.

თუმცა ჯორა ას, რაც მაწვალებს,
მაწადინ მაინც თუ არ გაეკდი.
დამნაშავეგეა ამ გაზაფხულის
სალამაზო და ხმელის ბავშვდი.

თუ გაგუძელი, ეს მარტი სულ ჯოლად
ჩემს გადარევას თუ არ ითარებს,
ტეფლის ცვივთა წვიმები თეთრი
სვიად ალუბლისფრად გადაპრალებს.

სოსო კაკუბავა

İLKBAHAR

Öyle dayandı kapıya şu ilkbahar:
Sanki Kleopatra teşrifte Roma varoşlarını
Caneriği çiçeği beyaz yağmurlar
Tan kızılında geçirecekler Nisan'ı

Güneş meme başlarını öpüyor toprağın.
Patlayacak birazdan bir yerde vişne tomurcukları.
Gökyüzünün tavanını dövmekte bir güvercin
Tıpkı Mehmed-Han Tbilisi kapılarını

Binlerce renk yakız yangın alevlenir,
Tohumlar başkaldırır çizilerde.
Damarlarını çatlatmaya niyetlenir
Delikanlı kan-hırçınca esrimede

Çalılıkları budar şahin yuvası boynuzlarıyla
Oçake* ormanında erkek bir geyik,
Yeter ki bulsun eş olanını kalbine
Ve şimşek çakmasına benzesin rastlaşmak

Uzaklarda olsa da bana rahat vermeyen.
Topraktan da kopmamışsam hâlâ eğer.
Bunun tek suçlusu şu ilkbaharın
Güzelliği ve seslerin kadifeliğidir.

Tümden çıldırtmak değilse beni Martın niyeti
Ve de dayanabilirsem eğer.
Caneriğinin beyaz çiçek yağmurları
Yarın bu Nisan'ı vişne kızılında geçirecekler.

Soso KAKUBAVA
Çeviren: *Hasan ÇELİK*
** Oçake: Ormana da adını veren bir yer ismi.*

***

Napnarin uzaklar
Napnarin gök,
Hafif sarhoş bir ozan,
Hepsi o kadar

Ağaçta mı? Ağaçta
düşlerin
Kehribar rengi denizi,
Hayalleri ozanların yani,
Hepsi o kadar.

Destili kadınlar çeşme
başında,
Su sesleri şırıltılar,
Ve buğulu-baygın gözler,
Hepsi o kadar

"Dün bana gelmiş,
Uyuyormuşum kız,
Çok da sarhoş imiş,
Hepsi o kadar"

Sonra "Beyazlar örtmüş
dağları, bak" dediler,
Laf arasında, öylesine,
Hepsi o kadar.

Napnarin uzaklar,
Napnarin gök.
Hafif sarhoş bir ozan,
Hepsi o kadar.

Soso KAKUBAVA
Çeviren: *Hasan ÇELİK*

***

უნაზესი შირეთი
უნაზესი ცა,
იღინგ მოგრალი პოეტი,-
არაფერი სხვა.

სეზე? -ხეზე ოცნების
ტარვასფერი ზღვა,-
პოლინგვი მგოსნებაც,-
არაფერი სხვა.

წვლილ პირს კოცნი ქალება,
წვლილს ჩუსჩუხის ხმა,
დვამანდული ოცალება,-
არაფერი სხვა.

-"წუხელ ჩემთან მოსულა,
ამბობდაო,ჩვ.,
ძლიერ მოგრალი ყოფილა,
არაფერი სხვა."-

მერე-"ნახე სითეთრეს
დაუფარებს მთა".-
სხვათაშორის, ისე თქვეს,
არაფერი სხვა.

უნაზესი შირეთი
უნაზესი ცა,
იღინგ მოგრალი პოეტი,-
არაფერი სხვა.

სოსო კაკუბავა

Münzevi-2

İlia ÇAVÇAVADZE

(Geçen sayıdan devam)

XIV

Münzevi, sonunda sordu:
— Evlat kimsin?..
Nasıl geldin, bu ıssız dağ
başına?!..
Sel, fırtına...
Az kalsın bütün dünyayı
Tufan edecek, böyle bir
zamanda
Nasıl geldin buraya?!..
— Çobanım
Bu dağ eteklerinde
Babamın koyunlarını
otlatıyordum...
●tlar koyunları çeldi, kandırdı...
Buraya getirdi..
Bende ister-istemez
Koyun sürüsünün peşinden
geldim...
Bu akşamki batan güneş
Çok güzeldi..
Gökyüzüne, güneşe bakınca
Gözlerimi ayıramadım
Çekti, çeldi beni.
Dağın ucunda
Büyük bir güneş parlıyordu...
Güneş, sanki bir Tanrı idi...
Başında nurdan bir taç vardı...
Bu olağanüstü, güzel manzara
Gözlerimi ve yüreğimi çeldi..
Bu durum karşısında
Unuttum, babamın nasihatini:
"Evlat, bu buzul dağa güvenme
Dağın üstünde güneş olur
Ve aniden dağ sinirlenir...
Gökyüzünden sel-fırtına
gönderir..."
Derdi babam

XV

—Elden ne gelir ki?!..
İyi manzara görünce
Aç gözlü olma! diyerek
Gönüle bir şey anlatamazsın ki!..
Orda güneşe bakmakla
oyalandım ben de
Meğerse, aniden buzul
Şiddetli-şiddetli kaşlarını çatmış...
Aniden gök bulutlarla doldu ..
Aniden karardı gökyüzü
Dağdan soğuk bir fırtına koptu...
Koyunları çevirmek istedim,
yetişemedim
Artık geçti...
Hemen orda, aniden fırtınayla
karşılaştım
Doluyu, bir kurşun gibi
gönderiyordu...
Koyunlar ürktü..
Sürüyü toplayamadım
Karanlıkta önümü
göremiyordum...
Meğerse, bu dağ aniden
Karanlık basmayı biliyormuş
Gerçekten, güvenilmez bu dağa...
Aniden
Cenneti cehenneme
dönüştürüyormuş...
Büyük zevk verir.,, Aniden bozar
Çok yazık!
Maalesef
Babamın söylediklerine kulak
asmadım
Babasının söylediklerine
Kulak vermeyenin yolu
Hiçbir yere çıkmaz derler ..
Başıma ne geldiyse hak ettim...

XVI

— Benim suçum ..
Söz dinlemeyen ben
Babamın koyunlarını telef ettim
Suçumun cezasını
Ben kendim çekerim
Sen söyle
İnsan kendi kara
Alın yazısından kaçabilir mi?!..
Babam beni çok sever...
Ben babamın tek evladıyım..
Koyunların
Telef olmasına üzülüyordum
Babamın, o anda beni düşünüp
Dert edeceğine de
üzülüyordum..
Babamın tek geçim kaynağı
Bütün mal varlığını
Koyunları telef ettim
Babam beni
Yeterki sapasağlam görsün
Hiç mi hiç üzülmez...
Doluda, karanlıkta
Tepede duruyordum..
Gök gürlüyordu...
Gökyüzü yeryüzünü
Yutmaya çalışıyordu sanki
Yeryüzü kıpırdıyordu
Tir-tir titriyordu...
Ben bir zavallı olarak
Elimden ne gelebilirdi ki?!..
Nereye sığınabilirdim ki?!..
Kendimi
Nasıl kurtarabilirdim ki?!
Burada mı kalsaydım
Yoksa cesaret edip
Eve doğru mu gitseydim..
Diye, düşündüm

XVII

— Ben bir zavallı olarak
Orada kalsaydım
Bu korkunç geceyi atlatabilir
miydim?!..
Bu karanlıkta gitseydim
Bir yerden
Kayadan veya uçurumdan
düşerdim
Kim bilir!..
Başıma ne gelirse gelsin,
Diye düşünerek
Yine de yola koyuldum
İzimi, yolumu kaybetmişim...
Meğerse, Manastırın dibine
gelmişim...
Kendimi zincirin yanında
buldum
Burda, buzuldan bir manastır
olduğunun
O zaman farkına varabildim. .
Manastırda bir münzevinin
yaşadığını
Babamdan duymuştum...
Uzun süre
Sevinerek seni çağırıyordum...
Senden ise
Uzun süre ses çıkmadı ..

Eyvah!.
Eğer sesimi uzun süre ona
ulaştıramazsam
Geceyi burada
Geçirmek zorunda kalırım
Diye, içimden geçti.
Yaratan bana merhamet etti...
Sesimi sana ulaştırabildim...
Geri kalanını sen de biliyorsun
Bugün bana yapmış olduğun
Büyük iyiliğin karşılığını
Tanrıdan görürsün.

XVIII

— Evlat! Senin kurtarılmanı
Bana lütfetme
Tanrı
Herkesin yardımcısı,
kurtarıcısıdır
Tanrı, eğer bir insanı
Gözden çıkarmamışsa
O insanı
Her yerde, her zaman korur...
— Sen beni..
Yanılmıyorsam, şeytan sandın
— Evlat!
Sen bu durumdan
Ne alın, ne de hayret et!...
Senin de bildiğin gibi...
Ben bir unutulan münzeviyim...
Böyle birini görmeye kim
gelir ki?.
— Gerçekten bu dünyada
Hiç kimsen yok mu?
Kardeşin veya akrabaların
yok mu?
— Var... Hepsiyle vedalaştım..
Buraya geldim
Tanrıya adadım kendimi
— Ondan sonra, kaç yıl geçti?
— Evlat!.. Bilmiyorum
Nasıl bilebilirim ki?!
Geçen yılları saymıyoruz...
Dünyadan el-eteğimi çektim...
Bu dünyada değişen, geçen
zaman
Neyime gerekli ki?
— Bu dünyadan
Elini eteğini çekip
Burda, yapayalnız mı yaşıyorsun?
— Evet.. Gördüğün gibi
Tanrı, böyle istedi
— Nasıl olur?!..
Tanrı böyle bir şey
Nasıl ister?!
Bu buzulda
Bir adamın yalnız yaşaması
Tanrının neyine gerek?!..

XIX

— Burada koyunları otlatırken
Buzula bakınca
Fani dünyadan uzak
Ruhu için
Bedenini feda-kurban ederek
Burada, bu buzulda
Bir insanın
Yalnız başına yaşadığını
Babamın
Anlattıklarından biliyordum
Ben her zaman bu durumu
Hayret etmişimdir!..
Onun, orda oluşunun
Ruhuna
Ne faydası dokunabilir ki?
Tanrı tarafından yaratılan
Bu dünyada, bir insanın
oluşundan
Tanrı, gerçekten alınır mı?
Eğer alınıyorsa
Bu fani dünyayı
Neden
Böyle güzel yarattı?..
Tanrı bu dünyaya insanı
Alıştırdıktan sonra
İnsanın bu fani dünyadan
Elini eteğini çekmesini
Gerçekten mi istiyor?!..
Diye düşünmüşümdür...
Benim
Arkadaşlarıma, yaşıtlarıma
Sevinç ve eğlenceye
Her şeye mi
Veda etmeliyim?!..
Tanrım
İsteme bunu benden..
Yapamam bunu ben...
Er veya geç
Bu fani dünyaya
Gözlerimi yumamam...
Tanrım affet beni
Ben bir cahil olarak
Fazla ve gereksiz konuştumsa
Tanrım
Alınıp da kınama beni..

XX

— Veya sen
Yalnız başına
Nasıl yaşıyorsun?!
Sen bu fani dünyanın
Ne tatlı olduğunu bilmiyor
musun?!
Burda
Yalnız ölüm var
Orda ise yaşam...
Burda
Yalnız dert, acı var
Orda ise eğlence...
Hısım akrabalarını
Yaşıtlarını, arkadaşlarını
Gerçekten
Yüreğinden atabildin mi?
Hasreti, derdi, kini...
Gerçekten
Buraya getirmedin mi?...
Anneni, babanı, kardeşlerini
Veya evini barkını
Gerçekten hatırlamıyor musun?..
Hayatın boyunca
Derdini paylaşan
Bir yakının, gerçekten
yok muydu?...
Nasıl oldu da
Elini eteğini
Bu dünyadan çekebildin?!..
— Evlat!..
Bilemiyorum, nasıl anlatsam?!.
Ruh, her şeyden tatlıdır...
Ruh, bu dünyanın tutsağıdır...
Bütün o anlattıkların ise
Ruhun kelepçesidir...
— Bu dünyada yaşayan herkes
Yani bizler, günahkârlar mıyız?..
Ruhumuzu
Hiçbir şeyle kurtaramaz mıyız?
—Çıkış yolu
Her yerde bulunur...
Zavallı ben..
Benim
Alın yazım böyleymiş...

XXI

"Zavallı ben?..."
Söylediği
Bu sözler üzerine
Aniden
Münzevinin yüreğine
Hançer saplandı...
Doğal olarak, bu sözler
Bir şikâyet ifade eder...
Nasıl oldu da
Bu sözler ağzından çıktı?!..
"Zavallı ben?.."
Bu sözler
Doğal olarak
Kırılan kalbi...
Yakınmayı ifade eder!..
Doğal olarak

Mutluluğu kaybeden
Bir insanın
Of, iç çekmesi
İnlemesidir bu...
Münzevi
Ne kaybetmişti ki?!..
Bu fani dünyadan
Vaz geçmesi...
Elini eteğini çekmesi...
Münzevinin, burda ruhunun
Sakinliğe, sessizliğe kavuşması
Ona yeterli değil miydi?!..
Şimdi mi
Gerçekten
Bir şeyler kaybettiğini
Kabul ediyor...
Bedeninin istek, arzu
Ve gereksinmelerini
Yüreğinde gömerek
Ruhundan
Ölümsüz bir abide yaratılmasını
Yeterli mi bulmuyor?
Ne oldu, ona böyle?
Başından, ne geçti böyle?..
Gerçekten, şimdi mi
Kendi alın yazısından şikâyetçi?!..
Gerçekten
Bu fani dünyayı
Bıraktığına mı pişman?
Şimdi
Yaratanından mı şikâyetçi?!..

XXII

Şikâyeti, Tanrıya yakıştırmaz
Tanrıya sığınmış olan ruhunu
Feda etmez...
Tanrının duaları
Ona yeterli değil mi?!..
Hayır, hayır...
Tanrıdan şikâyetçi değil!..
Eğer öyleyse
Neden yenik düştü...
"Zavallı ben"
Bu sözleri
Hangi güç inletti ki?!..
Zavallı münzevi
Kendi etrafına bakındı...
Sanki, kendisini yanıltan
Bir düşman arıyordu...
Etrafında kimse yoktu...
Yalnız bir kadın vardı
Kadın
Ateşin karşısında
Yorgun-argın uyuya kalmıştı..
Ve ateşin ışını
Kadının güzel yüzünde
Bir aşk gibi
Tatlı tatlı ışınlar saçıyordu...
Uyuyan kadın
Göz alıcı, çekici
Olağanüstü bir güzelliğe
sahipti!..
O kadın, sanki
Sevgi ve aşktan yaratılmıştı...
Nimetlerin bütün zenginliği
Sanki o kadının
Güzel yüzüne mihlanmıştı!..
Tatlı bir duygudan, ... hayretten
Münzevi
O kadının yüzünden
Gözlerini kaçırmak istedi...
Neden
Gözleri söz dinlemiyor?
Neden
İsteme boyun eğmiyor?
Uzun süre baka kaldı...
Tatlı bir ışın
Yavaş-yavaş yüreğine yerleşti...
Acaba
Bu da ne, bu ışın ne!..
Münzevi
Tir-tir titriyor
Fakat, bu titreyiş
Neden böyle, tatlı ve hoş?!..
Şimdiye kadar da
Yüreği çarpıyordu
Fakat, şimdiki yürek çarpıntısı
Bambaşka...
Yüreği usulca şarkı söylüyordu
sanki
Ve şarkı duyuluyordu..
Şimdiye kadar
Tatmadığı bu duyguya
Ne ad versin?..
Nasıl açıklasın?
Eğer bu günah ise?!..
Neden böyle
Vaat edilen
Ruhun ölümsüzlüğüne
benziyor...

XXIII

Münzevi
İleri bir adım attı...
Bilmiyordu
İleri neden adım attığını...
Mışıl-mışıl tatlı-tatlı
Uyumaya devam ediyordu kadın
Uyku öncesi
Düşündüğü veya hayal ettiği
Bir şey
Uykusuna karışmıştı...
Mutlu bir gülücükle
Dudakları açıldı...
Bu gülücüğün
Sihirli bir gücü vardı..
Sanki, son öpücüğü verip
Canını almak için
Adamı çekiyordu kendine
doğru...
Bu yanıltıcı davete
Dayanamazdı
Olağanüstü güç bile...
Zavallı münzevi de
dayanamadı...
Başını eğer-eğmez
Aniden dona kaldı...
Hey günahkâr!..
Yüreğinden böyle bir isteği
Nasıl oldu da geçirdin!..
Yenik mi düştün?
Hayır, hayır!..
Ruhu
Şimdiye kadar
Ne istediyse
Sonuna kadar
Aynı şeyleri istemeli!.
Diye içinde
Cılız bir ümit kaldı...
Hayır, hayır
Tanrı tarafından
Kabul olunan ruhu
Artık, günaha giremez...
Tanrı, bu kadar süre
İşkence çeken ruhunu
Bedeniyle değiştirmez...

XXIV

Fakat, bu da ne?
"Sen artık günahkârsın!"
Diye alaylı
Kim, kulağına bağırıyor!
"Yenik düşürdüm, artık seni"
Diye kim
Münzevinin ölmüş yüreğinde
Yüksek sesle bağırıyor!
Kim bu, kahkaha atan!
Kim bu, alay eden!
Etrafında
Ne bu, eğlence sesleri!
Bütün bunlar
Kulağını yanıltan şeyler mi
Yoksa
Bütün bunlar gerçek mi!..
Münzevi

Dehşet ile, korku ile
Etrafına bakındı...
Etrafında
Yine kimse yoktu...
Yine, kadın uyuyordu...
Münzevi
Aniden
Durduğu yerde
Tir-tir titremeye başladı...
Meryem Ana'nın
İkonu karşısında
Diz çöktü...
Yine de etkilenmedi
Vicdan azabı çekiyordu...
Yine aynı titreyiş
Yine aynı ölçüde, devam
ediyordu
Yine aynı korku...
Lanetli, alaylı kahkaha
Neden dinmiyor!..
Neden kesilmiyor!..
Canı dua etmek istiyor
Yüreği ise
Başka bir şey söylüyor
Söz dinlemiyor...
Meryem Ana'nın
İkonunun kanatları altında
Lanetlenmiş bedeni
Neden yatışmıyor!..

XXV

Meryem Ana'nın
İkonuna bakındı..
Yardım bekleyen gözlerle
Yukarı bakındı...
Kutsal Meryem Ana yerine
Maalesef...
O kadının yüzü geldi
Gözlerinin önüne...
Böyle bir şey
Neden geldi başına!..
O kadını
Neden gördü gözleri..
Bütün bunlar
Bir gerçek mi
Yoksa
Bir görüntü, hayal mi?
Belki de
Münzevinin günahları
O kadar büyüktü ki
Meryem Ana'nın ikonu
Bu kadının yüzüne dönüştü...
Tanrı
Meryem Ana'yı
Tekrar göstermemekle
Gerçekten
Tanrı onu
Gözden mi çıkardı?
Meryem Ana'nın yardımı ile
Bedenini yenik düşürüp
Ruhunun bayram etmesini
Tanrı, gerçekten istemiyor mu?
Haç çıkarmak istiyor
Eli söz dinlemiyor...
Dua etmek istiyor
Dili tutuluyor...
İkonu görmek istiyor
Yine o kadın, yine o.
O lanetli kadın
Gözleri önüne geliyor...
"Hadi yen de, görelim"
Diyen biri
Tekrar kahkaha attı..
Münzevi artık
Bu kahkahaya dayanamadı
Bir deli gibi
Kendini dışarı attı...

XXVI

Sabah olmuştu
Şafak sökmüştü
Artık gökyüzünde
Bulutlar da yoktu
Yatışmıştı fani dünya...
Yavaş-yavaş
Sabah yeli esiyordu...
Bu da kim?
Bu dolaşan, koşan da kim?
Kayalarda
Dağınık saçlarla, yalınayak
dolaşan
Bu da kim?
Gerçekten, bu münzevi mi?
Evet... Gerçekten o
Ölü gibi benzi atık
Münzevi hızla geldi
Kayanın ucunda durdu
Israrla
Dağın tepesine bakıyordu...
Kendisi
Ordan son bir teselli
Talih bekliyordu sanki...
Güneşin doğmasını bekliyordu...
Neden doğmuyordu güneş
Neden gecikiyordu?..
Onun için, şimdiye kadar
Zaman diye
Bir kavram, söz konusu değildi...
Şimdi ise
Neden sabırsızlanıyor?..
Nihayet güneş de doğdu...
Münzevi
Hemen geri döndü
Sevinçle koşarak
Hücresine girdi
Her zamanki gibi
Penceresinden hücresine
Direkler gibi giren
Güneş ışınlarını gördü

XXVII

Yüreğine su serpildi
Tekrar gözlerini
Ümitle Meryem Ana'ya dikti
İkonun nimet saçan
Teselli veren
Gözlerini tekrar görünce
Şimdilik
Tanrının ona
Sırt çevirmediğini
Düşündü..
Tanrı için
Gözyaşları döktü...
Teşekkür etti
Hemen
Orda bulunan
İlahi kitabı aldı
Güneş ışınları üstüne koydu
Işınlar kitabı tutmadı!..
Münzevinin
Aklı başından gitti...
Gözleri karardı..
Başından
Kaynar sular döküldü...
Dona kaldı...
Tanrıya
Ürperten, dehşetli
Bir çığlık attı...
Orda
Işınların altında
Can verdi...
Eskiden
Azizlerin
Gerçek ve adalet için
Tanrıya
Dua ettikleri
Kurban kestikleri
Bu yerlerde şimdi
Yarasalar uçuşuyor.
Rüzgâr esiyor şimdi...
Bu harabe yerlere
Gök gürültüsünden
Ürken
Yırtıcı, yabanı hayvanlar
Uluyorlar, sığınıyorlar yalnız...

İlia ÇAVÇAVADZE, 1883
Çeviren: Ali ALTUN

Abhazya Öyküleri - Bondo

Guram ODİŞARİA

Guram ODİŞARİA, çağdaş Gürcü yazarı. Yazar, Abhaz-Gürcü savaşı öncesi memleketi Sohumi'de yaşıyordu. Şimdi ise, Tbilisi'de yaşayan bir "göçmen". Yazar, savaş sonrası, 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren savaşla ilgili öyküler yazmaya başladı. Her öykü, somut-gerçek olaylara dayanır. Adeta her öykü birer belgesel. Çoğu öyküleri'nde, bir takım gerekçelerden dolayı kahramanların yanlız ad ve soyadları değiştirilmiştir...

Gürcüstan'ın Abhazya bölgesinde savaş koşullarında,

Gürcü-Abhaz hallanın yüzyıllar boyunca aynı topraklarda yaşamanın getirdiği, komşu-akraba ilişkilerinin değişmediğini yansıtan gerçekçi-somut öyküler. Sıradan, sade hümanist örnek öyküler...

Ali ALTUN

Üç gencin kurşuna dizilmesinden sonra Bondo'nun da sırası gelmişti. Kendini rüyada sanıyordu, sanki etrafında olup-biten herşey onunla ilgili değildi. Televizyonda gösterilenlere benziyordu herşey. Yaşlıları gençlerden sonra kurşuna diziyorlardı. Belki de onun yaşından dolayı böyle olmaktaydı. Bondo altmışına ulaşmıştı. Her nedense, lanet olasılar, böyle sıralamayı uygun bulmuşlardı.

Kurşuna dizmek için duvarın yanında durdurttular.

"Hiç olmazsa, her ikisi bir anda ateş etse ... Üstüme kurşunların yarısını boşaltsalar"

-Diye özlem duydu, acımasızca dövülen Bondo. "Belki, o zaman hem acı duymam, hem de huzura kavuşurum..."

Göğe bakındı.

Tam bu anda Aşuba göründü.

-Ne yapıyorsunuz... Bu adam ben ve ailemi, aynı zamanda yirmi Abhazı esir düşmekten kurtardı! -Diye, Aşuba bağırıp-çağırıyordu Köye girmemeleri için tankların önüne geçti!... Siz kimi öldüreceğinizi bilmiyorsunuz!..

Aşuba Bondo'yu korumak amacıyla önüne geçti. Daha sonra, elinden tutup yan tarafa geçti. O iki kişi ise deliye döndü- Bu bir öğretmendir, bunun yetiştirdiği Gürcüler bizim kanımıza giriyorlardı..

Aşuba direndi, istediğini kabul ettirdi. Az veya çok o iki kişi Aşuba'dan çekiniyorlardı.

Otomobile doğru giderken, otomatik silah ile kuşanmış, yüksek boylu genç bir kadın önlerine çıktı. Bondo'yu göstererek

-Bunu nereye götürüyorsun.. Bunun gibiler hayatta kalmamalı, diye çığlık attı.

Bu sabah, Bondo'yu burnundan tutup, okul bahçesinde boğa gibi gezdiren, kahkaha atarak -Bakın, tarih öğretmenine.. diyen bu o kadındı. İşte, o zaman, otomatik silah dipçikleri ile Bondo'yu dövmüşlerdi. Ve daha sonra, Gürcü kuponlarını zorla ağzına soktular, çiğneyip yemesi için. Kuponun yeşil boyaları salgı bezlerine karışmıştı. az kalsın boğulmuştu.

Aşuba, bu azgın kadından da kurtulmuştu. Bondo'yu otomobile bindirdi ve yolu koyuldu. Yola çıkmadan ise, kadın Aşuba'yı tehdit etti-Bu adam yüzünden başın belaya girecek, diye.

Bondo, baştan Aşuba'yı tanıyamadı. Kendi köylüsü Aşuba'yı sakallı, askeri giysi içinde tanımak gerçekten zordu, özellikle ölüm kalım durumunda olan Bondo için.

Aşuba otomobili Kvitoul köyünde bir evin önünde durdurunca, o zaman ses çıkarabildi Bondo -Sen Astamur Aşuba değil misin?! Aşuba gülümseyerek - Be adam, şimdi mi tanıyabildin beni, diye karşılık verdi.

Geceyi Aşuba'nın yakınının evinde geçirdi-

ler. O evde, gelenekler gereği Bondo'nun ayaklarını yıkadılar, yemek yedirdiler, izabela şarabını ikram ettiler.

Bondo, uyku öncesi düşünüyordu: Astamur Aşuba ile yanlız iyi bir merhabaları vardı. Bir türlü bir anlam veremiyordu. Aşuba neden bu derece onun için hayatını ortaya attı... Neden uzaksı komşusunu kurtarmak için elinden gelen her şeyi yaptı... Aşuba neden yalan konuşmuştu, sanki Bondo onun ailesini kurtarmıştı, tankların önüne çıkmıştı... Bondo, Aşuba'nın ismini dahi zar-zor hatırlamıştı

Aşuba, ertesi gün, sabahleyin Bondo'yu Enguri2 köprüsüne otomobil ile götürdü.

Vedalaşmadan önce

-Bondo, geçen yaz benim evin avlusunda bulunduğun günü hatırlıyor musun?!... Diye, sordu Aşuba

Bondo hatırlayamadı.

-Hatırla Bondo, hatırla ... Benim evin avlusunda bulunduğun günü hatırla... Avludaki mezara düşen dalı almıştın, avlu kapısını telle bağlamıştın... Hatırla... Bende oradaydım, fındıklıktan seni gözlüyordum... Evime, evladımın mezarlığına bazen geceleyin gizlice geliyordum...

Bondo hiçbir şeyi hatırlayamadı.

-Peki, önemli değil, dedi Aşuba -Biliyorum, sen şimdi bütün bunları hatırlayacak bir durumda değilsin... Bütün bunları sonra hatırlarsın

... O zaman, ben seni fındıklıktan gözetliyordum...

Ve Bondo'ya sarıldı Aşuba...

Bondo, sallana-sallana Enguri köprüsünü zar-zor geçti. Sonra, karşı yakadaki Zugdidi kentindeki akrabalarının yanında geceyi geçirdi. Ertesi gün ise, otobüsle Tbilisi'ye doğru yola çıktı. Orda onu ailesi bekliyordu. Ev halkı onun hayatta olup olmadığını bilmiyorlardı, bu nedenle zor günler geçirdiklerini bildiği için acele ediyordu.

Günlerden bir gün, Tbilisi'deki göçmenlerin kaldığı bir otelde, kendi yatağına uzanmış olan Bondo'nun hafızası sanki aniden açıldı. Aşuba'nın bahsetmiş olduğu o yaz gününü, herşeyi yavaş yavaş hatırladı.

Bondo, savaş döneminde ineğini kaybetmişti. Otlakları gezdi, fakat hiçbir yerde ineğini bulamamıştı. Sonunda, akşama doğru köyün kenarında Aşuba'nın evine gelmişti. Avlu kapısı kırılmıştı. Belki, aradığım inek buradadır diye düşünerek Bondo evin avlusuna girmişti.

Evde insan sesi duyulmuyordu, cinler cirit atıyordu. Savaşın başından Gürcü milis güçleri köye girince Abhaz nüfusunun bir bölümü kendi evini, barkını bırakıp köyden gitmişlerdi Milisler bazı Abhazları öyle sıkıştırmışlardı ki, kendi öz topraklarını bırakıp gitmişlerdi

Aşuba'nın ailesi köyü en son bırakanlardandı. Savaş gittikçe kızışıyordu. Ölü sayısı artıyordu, intikam alma olaylarında artıyordu.

Sonunda, Bondo kendi ineğini Aşuba'nın avlusunda da bulamamıştı. Geri dönerken eve bakındı. Soyulmuş, kapı penceresi açık, kimsesiz bırakılmış eve hüzünlü bakındı. Bu durum ona acı verdi... Eve geri döndü, önce birinci kattaki kapı-pencereyi kapattı, daha sonra ise ikinci kattaki kapı-pencereyi.

Balkondan avluya bakınca, armut ağacının büyük bir dalının aile mezarlığına düşmüş olduğunu gördü. (Köyde yaşayan Abhaz'ların büyük çoğunluğunun aile mezarlıkları kendi ev avlularında bulunuyordu). Aşuba'nın ondokuz yaşındaki ölen oğlunun mezarının evin avlusunda bulunduğunu hatırladı Bondo. Bu gencin mezarı kendi yürek acısını, on yaşında vefat eden oğlunun öldüğü günü hatırlatmıştı. Bondo'ya. Balkondan inip armut dalını mezarlıktan uzaklaştırdı. Ve daha sonra mezarlığı yapraklardan temizledi. Mezarlığın üstünde çıkan otları da söktü. Mezarlığın üstündeki mermeri kendi mendili ile parlattı ve ölen gencin başının ucuna birkaç armut koydu.

Avludan çıkarken, otların içinde aliminyum tel gözüne çarpmıştı Bondo'nun. Hayvanların içeri girip avluyu perişan etmemeleri için bulduğu telle avlu kapısını sıkı bir şekilde bağlamıştı. Avlunun küçük giriş kapısını da kapatmıştı. Bondo, oradan uzaklaşmadan bir kez daha bakınmıştı eve... Ev yalnız bir insan gibi duruyordu

-Demek ki, o zaman Astamur Aşuba beni fındıklıktan gözetliyormuş?!... Yatağa uzanmış olan Bondo gülümsedi ve elinde olmayarak gözleri yaşla doldu.

1. Kupon: o dönemde, Gürcüstan'ın geçici para birimi.
2. Enguri: Abhazya ile Zugdidi ilini ayıran nehir.

Çeviren: Ali ALTUN

Bir Gürcü Köyü: Mecidiye

Murat ŞAHİN

Konumu:

Mecidiye Köyü, Bolu Dağları'nın Sakarya ilindeki bir uzantısı olan Karadağ'in, Adapazarı Ovasına bakan yamacında kuruludur. 5352 da. yüzölçümüne sahip olan köy arazisinde yerleşim alanı 250-280 metreler arasında yer alır. Köy, Adapazarı kentine 26 km., bağlı olduğu Karapürçek ilçe merkezine 3 km. uzaklıktadır.

Tarihçe

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonunda milli sınırlar dışında kalan Batum, Rus işgaline uğrar. Böylece Osmanlı yönetiminden Rus yönetimine geçen Batum Sancağı, Rusların değişik baskılarına maruz kalır. Bu durum karşısında yerel halkın bir kısmı atayurtta kalıp mücadele etmeyi bir kısmı da Osmanlı topraklarına göç etmeyi tercih eder.

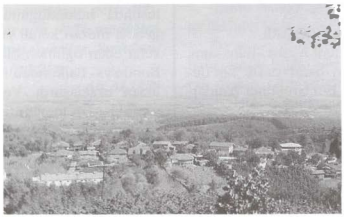

O zamanlar Ruslar ezici bir kuvvete sahiptir. Bu küçük coğrafyanın direnme gücü ise son derece sınırlıdır. Bu durumda, birinci yolu tercih edenlerin şiddetli baskıları ve hatta ölümü göze almaları gerekmektedir. Yerel direnişler başlar fakat bunlar oldukça cılız kalır. Sonunda 1880'li ve takip eden yıllarda Osmanlı topraklarına akınlar başlar ve yerel Gürcü halkının önemli bir kısmı Batum'u terk eder.

Evet... Aslında yukarıda anlatılanlar Türkiye'deki bütün Gürcü köylerinin ortak senaryosudur. Sakarya'nın Karapürçek ilçesine bağlı Mecidiye Köyü de bu köylerden biri. Kuzey Anadolu Dağları'nın en doğu ucundan yani Batum'dan 1880'li yıllarda başlayan göçler, aynı dağ sisteminin en batı ucunda yani bugünkü Mecidiye Köyü'nde sona ermiş.

Sırtını dağa yaslayan Mecidiye Köyü, Adapazarı Ovasını kuşbakışı seyrediyor. Köyün kurulduğu arazi atayurt Batum'u hatırlatıyor. Tıpkı Batum'da olduğu gibi köyün, ormanlık ve dağlık bir alan üzerinde kurulu olması bir raslantı eseri değil. Dağlık-ormanlık yapıya alışık olan Gürcü göçmenler bilerek ve isteyerek böyle bir yerde köylerini kurmuşlar.

Mecidiye Köyü'nün halk arasındaki ismi "Gâvurharmanı"dır. Köy, her ne kadar fazla eski bir tarihe sahip değilse de, kurulduğu yer, daha önce değişik halklar tarafından iskân edilmiştir. Bölgede, Hititler, Frigyalılar, Lidyalılar, Persler, Bitinyalılar, Bizanslılar ve Osmanlılar hüküm sürmüştür. 1326 yılında Koturalp tarafından fethedilen Akyazı ve havalisi (köy de bu havalinin içinde yer alır) 1337'de Kocaeli Sancağı'na bağlanmıştır. Adapazarı'nın 1954 yılında il olmasıyla, Akyazı Kazası vasıtasıyla buraya bağlanan Mecidiye Köyü en son 1991'de Karapürçek İlçesine bağlanmıştır.

Yerleşme Şekli ve Mesken Tipleri

Köy, muntazam bahçeli evlerden oluşur. Her evin çevresinde, çoğu kez arkasında birkaç dekar büyüklüğe kadar ulaşabilen bahçe bulunur. Bu bahçe fındıklık, sebze-meyve kısmı, fındık harmanı ve kavaklık gibi kısımlardan oluşur. Bahçe içinde evi tamamlayan mesken eklentileri (ahır, mısır ambarı, samanlık, kümes, ekmek fırını, garaj gibi...) geleneklerle şekillenmiştir. Köyde ormanın-ağacın bol

olması sonucu ahşap evler yaygındır. 140 hanelik köyde evlerin % 55'i (77 ev) ahşap, % 45'i (63 ev) betonarmedir. Fakat bu oran, betonarme evler lehine hızla değişmektedir.

Nüfus

800'ün biraz üstünde olan nüfusun tamamına yakını Gürcülerden oluşuyor. Köyün asıl nüfusu, şu anda köyde bulunanların en az ikiüç katıdır ve bu nüfusun çoğu İstanbul, Adapazarı, yakın ilçeler ve Avrupa'da yaşamaktadır. Köye ilk gelenlerin hepsi vefat etmiştir. İlk gelenlerin çocukları köyün en yaşlılarıdır. Bugün yeni kuşak olarak köyde dördüncü ve beşinci jenerasyon mevcut. Önceki kuşaklar Gürcüceyi iyi konuşuyor. Fakat özellikle beşinci kuşak, Gürcüceyi anlıyor ama konuşamıyor.

Köyün 1995 nüfusu 759'dur (Erkek: 379, Kadın: 380). Köyde hem doğum oranındaki azalma hem de dışa göç sebebiyle çok düşük bir artış, hatta nüfusun yerinde sayması söz konusudur. Karapürçek İlçesine bağlı 10 köyün nüfusça en büyüğü olan Mecidiye Köyü, nüfus artış hızı yönünden diğer köylerden daha düşük değerler gösterip 8. sırada yer alır. Köy, bugüne kadar dışa çok göç vermiştir. Bu durumu köy nüfus defterine kayıtlı 4.365 kişi tescil eder. Şüphesiz bu nüfus köyün asli nüfusudur. Köyde eğitim düzeyi maalesef çok geridedir. Okul çağı ve üstündekiler arasında okuma-yazma oranı % 88'dir. Fakat bunun çoğunluğu ilkokul mezunudur. (Köy nüfusunun % 60'ı ilkokul mezunu, % 3,7'si orta ve lise mezunu olup % 13,2'si halen öğrencidir. Üniversite mezunu 1 kişi vardır.) Eğitim düzeyinin düsüklüğü üzücü bir durum olmakla birlikte, son yıllarda değişen anlayışlar ve bilinçlenme, bu düzeyin hızla yükselmeye başlaması sonucunu doğurmuştur.

Köydeki düğünlerde, Gürcü düğünlerinde görülen âdetler artık ortadan kalkmış fakat ortadan kalkmayan bir âdet var ki hemen her evde yaşatılıyor. Evet.. Gürcü yemeklerinden bahsediyoruz. Mecidiye Köyü'nde geleneksel phali, phalobia, kalaco, doşorva, kerçhi, kurutı gibi Gürcü mutfağından geniş bir yelpaze halen yaşıyor ve yaşatılıyor.

Ekonomi

Köy arazisinin % 91'ini (4.900'da.) fındık bahçeleri oluşturur. Dolayısıyla köy ekonomisinde fındık en büyük rolü oynar. Bir orman köyü olması dolayısıyla ormancılık ikinci önemli geçim kaynağıdır. Bunun dışında tavuk çiftliği, atölye (ağaç) işletmeciliği de yapılır. Yine her sene sayıları 18 ile 46 arasında değişen aileler ipekböcekçiliği de yapar. Köyde 114 hanede eti ve sütü için beslenen hayvanlar bulunur. Bunların tamamı büyükbaştır.

Köyün yıllık fındık rekoltesi 250-300 ton kadardır. Yine 60 tonun üzerinde mısır, 50 tonun üzerinde de buğday üretimi gerçekleşir. Mısır ve buğday üretimi, satmaktan ziyade kendi ihtiyaçlarına yöneliktir. Özellikle mısırın saklanması için yapılan ve "nalya" denilen serenderler artık oldukça azalmış.

Mecidiye Köyü'nde Batum'dan ilk zamanlarda getirilen meyve ağaçları (sasela, bakşuva, baraka v.b.) her tarafta mevcut. Çevre köylerde bulunmayan kendine özgü bu meyve ağaçları insana yine "tıpkı Batum'daki gibi" dedirtiyor. Kavakçılık da hatırı sayılır yere sahiptir. Kavak ağacı bir sigorta niteliğindedir.

Sonuç

Mecidiye Köyü'nün ekonomik potansiyeli bugün tam işletilmemektedir. Bunda tarım metotlarının geri olması etkendir. Köyde fındıkçılığa endeksli gelişen ekonomik hayat, yeni açılımlara ihtiyaç duymaktadır. Süt inekçiliği, besicilik, arıcılık, alabalık yetiştiriciliği gibi alternatif geçim kaynakları için her türlü ortam mevcuttur. Bu kaynakların harekete geçirilmesi durumunda, köyde orman tahripleri gibi çevresel boyutları olan sorunlar da ortadan kalkacaktır. Bunun için halen köyde kurulu bulunan Mecidiye Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi harekete geçirilmelidir.

Sovyetler Birliği'ndeki Glastnost ve Perestroika politikaları sonucunda 1989'da sınır kapıları açılınca Mecidiye Köyü halkı ile Batum'daki akrabalar (natesavebi) arasında yoğun bir ilişki başlamış, bugün de karşılıklı ziyaretler devam ediyor.

Mecidiye Köyü bugün Batum'dan oldukça uzakta yer alıyor. Fakat köydeki fiziki ve kültürel yapı Batum'dan izler taşıyor. Mecidiye Köyü gibi, Türkiye'deki diğer Gürcü köyleri ve Gürcülerin Türkiye ile Gürcüstan arasındaki ticari, ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilerek her iki ülke arasında dostluk köprülerinin kurulmasında çok önemli fonksiyonlara sahip oldukları şüphesizdir.

Gürcü Yemekleri

Coni BARAMİDZE

DOŞORVA

Malzeme:

1 lt. süzme (do), 50 gr. mısırunu
100 gr. taze soğan, 50 gr. prasa
30 gr. geyik otu (kondari)
30 gr. kindzi, isteğe göre tuz, biber

Mısırunu süzme ile iyice karıştırılır. Kaşıkla karıştırılarak kaynamaya bırakılır. Kaynadığı zaman ince kıyılmış taze soğan, prasa, geyikotu ve kindzi eklenir. 15 dakika yine karıştırılarak kaynadıktan sonra servise hazırdır.

Not: Do (süzme) yerine yoğurt da kullanılabilir

Açaruli Kerdzebi adlı Gürcüce yemek kitabından
çeviren: Hacer ÖZKAN (İREMADZE)

Cenaze Sofrası

Natali KUDİDZE

Tanrı bu dünyayı öyle dengeli yaratmıştır ki, herşeyin bir zıddı olduğu gibi doğumun da zıddı vardır. Bu yazıda sizlere "Gürcü Cenaze töreni ve sofrası"ndan bahsetmek istiyoruz.

Yöreye göre cenaze töreni ve sofraları değişir. Örneğin; İmereti bölgesinin cenaze töreni ve sofra geleneklerinden söz edelim.

Eskiden insanlar bir köyden başka bir köye gitmek için atlar ve faytonlar kullanıyorlardı. Dolayısıyla yolculuk uzun sürüyordu. Uzaklardan başsağlığına gelen konuklar için, cenaze sahipleri, cenaze sofraları kurup, gelenleri ağırlardı.

Genellikle sofraya soğuk yemekler, çeşitli balıklar, cevizli kuru fasulye, taze fasulye, ıspanaktan yapılan "phali", yeşillik, salata çeşitlerinin yanı sıra güzel görüntü için bütün domatesler, salatalıklar, taze soğan, maydanoz, tarçın, reyhan konur. Pırasa pişirilip ince doğranmış soğan, kırmızı biber, sarı çiçek, ceviz ve birkaç çeşit baharat ile tuz ve sirke eklenip, kuş yuvası şekli verilerek, içine kırmızı nar taneleri konularak soğuk servis yapılır.

Peynir çeşitleri olarak: "Sulguni" ve "İmeruli Kveli" Kırmızı ve siyah havyar. Kırmızı kuru fasulye pişirilip ayçiçek yağında kavrulmuş soğana biraz tuz, karabiber, taze "kindzi" (kişniş), kiraz katılarak sıcak servis yapılır. "Haçapuri" adı verilen peynirli sıcak pide (börek) de bulunur.

Mevsimlik meyvelerin yanı sıra, genellikle beyaz şarap, limonata ve maden suları bulundurulur. Cenaze sofrasında yalnızca 7 kadeh içki içilir. Tatlı olarak özellikle "Kolio" hazırlanır. Güneş batmadan ateşe konan buğday 2 saat kapalı tutularak pişirildikten sonra tuz, şeker, bal, badem, ceviz, kuru üzüm ilave edilip karıştırılır ve de ılık halde servis yapılır. Bu tatlıyı yapmak ve yemek şarttır.

İmereti'de cenaze sofrasında et kullanılmaz. Ancak, mezarına gidilmesinin zorunlu olduğu 40 gün sonra, duaların okunmasının ardından hazırlanan sofrada, çeşitli yemeklerin yanında, sıcak ve soğuk etli yemekler de yer alır.

Kaheti bölgesinde, cenaze sofrası biraz daha değişiktir. Eğer oruç zamanı değil ise koyun ve dana etinden yapılan yemekler sofrada yer alabilir. Özellikle haşlanmış dana eti üzerine maydanoz ve tuz ilave edilerek sıcak olarak sunulur. Yine dana etinden, sulu yemek de yapılır ki buna "Gufta" denir. Ayrıca kuşbaşı doğranan koyun eti, pirinçle birlikte haşlanarak, tuz, karabiber ve baharat eklenip sıcak olarak sofraya konulur ki buna da "Şila plavi" denir.

Gürcüstan'ın her yöresinde yapılan "Kolio" tatlısı, Kaheti'de yalnızca tuz ve ceviz katılarak yapılır; ve de "Tsandili" adını alır.

Geleneksel cenaze törenlerine değinelim: 5 yada 7 gün tören düzenlenir. Her akşam belli bir saate kadar başsağlığına gelenler, cenazenin önünden sıralar halinde geçerlerken folk yada klasik müzik de duyulur.

Cenazenin kaldırıldığı güne "Dasaplaveba" denir ve güneş batmadan önce gömülmesi gerekir.

İmereti'de cenaze sofrası, cenaze kaldırılmadan önce; Kaheti'de ise sofra hazırlanır.

Türkiye'deki Gürcü Köyleri - 7

İberya ÖZKAN

(Geçen sayıdan devam)

Yedi sayıdır, yani on sekiz ay önce başlattığımız bu yazı dizisini, *çveneburi*'nin bir önceki 29'uncu sayısında belirttiklerimizin geçerliliğini aynen korumakta olduğunu yineleyerek sürdürmekteyiz. Değerli katkılarınızı da kısa sürede beklemekteyiz.

54 SAKARYA (devamı)

Geyve İlçesi (devamı)

İLİMBEY
ÇAYKIŞLA (1/4)
UĞURLU (GELEMÜR)
MAKSUDİYE (1/2)

Hendek İlçesi

BALIKLI (BALIKLI İHSANİYE, BALUHLİ KARTLA)
BİÇKATİK (BIÇKI, KARTLA) (3/4)
ESENTEPE (TARABİYE, TRAPENİ) (1/2)
GÜLDİBİ (GEVLİ)
GÜNDOĞAN (İNAMİYE, ZOMO HATİLA)
HAMİTLİ (HAMİDİYESANİ, UZUNCE) (3/4)
HİCRİYE (ORCİ)
HÜSEYİNŞEYH (USEYNŞEYHĞİ) (1/4)
İKBALİYE (SITMAPINAR, AVANA)
İKRAMİYE (KOMO HATİLA)
KARAÇÖKEK (HATİLA)
KARGALIYENİ (GÜRCÜKARGALI, URZUMA)
KIZANLIK (FETHİYE, ARHVA)
LÜTFİYEKÖŞK (KÖŞKÜ, OMANA KARTLA)
MURADİYE (TOHVETİ) (1/4)
PINARLI (SITMAPINAR, AVANA)
SERVETİYE (ÇORBACILAR, ARHVA)
SÜLEYMANİYE (TEKERLEK, ÇÜRÜKSU) (3/4)
ŞEVKETİYE (KAMELETİ)
NURİYE (KIYTARLA, KARTLA) (1/2)

ÖRNEKLEMEDİR

Düzenleyenin Adı, SOYADI: _____ Telefon/Fax: _____

Adresi: _____ İli: _____

BAĞLI BULUNDUĞU			KÖYÜN ADI			GÖÇ EDİLEN			GÜRCÜ NÜFUS ORANI			
İLİ	İLÇESİ	BUCAĞI/ BELDESİ	ŞİMDİKİ (RESMİ)	ÖNCEKİ	RESMİ OLMAYAN	YER	YIL	?	4/4	3/4	1/2	1/4
SAKARYA	HENDEK	-	NURİYE	KIYTARLA	KARTLA	ARTVİN, BORÇKA	1878				X	
SAMSUN	TERME	-	KEŞİKKAYA	CİLAVURT	-	BATUMİ	1878	?		X		

Notlar: 1. GÜRCÜ NÜFUS ORANI'ndaki ifadeler genelleştirilmiş olup en yakın olan haneyi (X) ile işaretleyiniz.

2. GÖÇ EDİLEN YIL'a eğer '93 Harbi" sırasında göç edildi ise (1878) yazınız; eğer tam bilmiyor iseniz yaklaşık yılı belirtip (?) ile işaretleyiniz.

Karasu İlçesi
Merkez Bucağı
ORTAKÖY (LAHANA, YENİDAĞ)
Kocaali İlçesi
KOZLUK (GÜRCÜFAHRİYE, FETHİYE)
DEMİRAÇMA
KÖYYERİ
MELEN

Sapanca İlçesi
GÜLDİBİ
MURADİYE (AŞAĞIİSTANBULDERE) (3/4)
MAHMUDİYE (3/4)
ERDEMLİ (İSTANBULDERE, ULVİYE) (1/2)
NAİLİYE
İLMİYE (1/2)
UZUNKUM (1/4)
AKÇAY (1/4)
KURUÇEŞME (1/4)
DİLEKLİ (SANİYE, KADIPINAR)

55 SAMSUN

Çarşamba İlçesi
Merkez Bucağı
BEYLERCE (TEKFURMEYDAN) (1/4)
KARADERE (3/4)
KARAMUSTAFALI (1/2)
MUSLUBEY
Salıpazarı Bucağı
KÖRÜKDERE (3/4)
KARAMAN (1/2)
KARADERE (3/4)
ÇATAK
KESTANEPINAR
OVACIK (1/2)
SARIHASAN
KUŞÇAĞAZ

Havza İlçesi
Merkez Bucağı
KOCAPINAR (HİLYAS) (1/2)
Lâdik İlçesi
Merkez Bucağı
ASLANTAŞ (1/4)
AYVALISOKAĞI

Terme İlçesi
CİLAR (DUMANTEPE) (3/4)
GÖKÇELİ (1/2)
KIRGIL (1/2)
SAKARLI (1/2)
KESİKKAYA (CİLAVURT) (3/4)
KARACALI (3/4)
KUŞCA
ZİLİFTAR

(Devam edecek)

TÜRKİYE'DEKİ GÜRCÜ KÖYLERİ

Düzenleyenin Adı, SOYADI _____ Telefon/Faks: _____
Adresi: _____ İli: _____

BAĞLI BULUNDUĞU			KÖYÜN ADI			GÖÇ EDİLEN		GÜRCÜ NÜFUS ORANI			
İLİ	İLÇESİ	BUCAĞI/ BELDESİ	ŞİMDİKİ (RESMİ)	ÖNCEKİ	RESMİ OLMAYAN	YER	YIL	?	4/4	3/4	1/2	1/4

Sözlük

ლ ე ქ ს ი კ ო ნ ი

(Geçen sayıdan devam)

(LAZCA)	(MEGRELCE)	(GÜRCÜCE)	(TÜRKÇE)
ლაზური	**მეგრული**	**ქართული**	**თურქული**
ეშიმერს, იშიმერს	ეშმუღუ	იღებს, ამოაქვს	çıkarıyor
ეჩი	ეჩი	ოცი	yirmi
ეჩქინუ	გორჩქინა	გაჩენა, შექმნა	yaratmak
ეცხონტუნ	წიმოსხაპუნს	წამოხტება	(yerinden) sıçrıyor
ვ			
ვარ, ვა	ვარ, ვა	არა, არ,ვერ	yok
ვარშა	მუთუნნერო ვარ	არავითარ შემთხვევაში	hiçbir suretle, asla
ვეზირი	ვეზირი	ვეზირი	vezir
ვითი,ვით	ვითი	ათი	on
ზ			
ზდიმს	გიღუზინდუ(ნ)	ზიდავს,ატარებს დააქვს	taşıyor
ზიანი	ზარალი	ზიანი,ზარალი	zarar, ziyan
ზოპონს	იჩიებუ,თქუანს	ამბობს	diyor
ზუმომს, ზიმუფს	ზიმუნს	ზომავს	ölçüyor
ზუღა,მზოღა	ზღვა	ზღვა	deniz
თ			
თამო–თამო, ამოთ–ამოთ	წყინარ–წყინარი	ფანდათან, ნელნელა	yavaş yavaş
თანუნ	თანდუ(ნ)	თენდება	ortalık (tan) ağarıyor,

(Devam edecek)

Çhikvta Kortzili - 3 ჩხიკვთა ჭორწილი

(Geçen sayıdan devam)

— ბურსა სჭამენ და ღვინოს სმენ, სიმღერას არ იტეჳიანო. — სთქვა ეგაძმა და თაჳის მშვენიერის სმით შემოსძახა სუფრული. ეგაჳს მისცეს აქეთ-იქიდან ბანი და გაძლიერდა მღერა ისე, რომ ტეუს ჯასჯასი გაჰქონდა. მთა-ბარი ზანზარებდა. ეგაჳილები სიცილით იხოცებოდნენ. აქვე ახლოს ერთს თაჳუნასა ჰქონდა სორო. სმაურობაზე საღერღელი აეშალა და გამოიხედა სოროდან გარეთ. დიდხანს უცქირა ფრინველთა ნადიმს, შექცეჳას, ჰხედაჳდა მხუქანს, ნოეიერს საჯმელებს, ფერად-ფერადს, ნაირ-ნაირს და სარბად ჭლაპაჳდა ნერწეუჳს ნერწეუჳზედ. ითმინა დიდხანს და ვეღარ მოითმინა: რაც მოჰიეა მომიეაო, სთქვა: მიცუნცულდა ახლოს, ისკუპა და ჰირდაჰირ ნეფე-დედოფლის წინ თხილიანს სუფრაზე დასკუპდა.

— ვინც მოეიდეს, გაუმარჯოს, გაუმარჯოს წრეუწუნას! — გაიძმა საერთო სმა ფრინველთა. — ჰოი, შენი ჯირიმე, რო დაგუხედე, ბიჯო! — ეუბნებოდნენ თაჳს შეზარხოშებულნი ფრინველნი.

— გაგიმარჯოთ, გაგიმარჯოთ. გენაცვალეთ, იცოცხლეთ და იხარეთ, მუდამაც ლხინი და კაი საქმე ნუ მოგიშალოსთ უფალმა დამშაებულმა, — ამბობდა თაჳი და თან ერთს გულიანს თხილს ჩასციებოდა, კბილით აჳნაწუნებდა ნელ-ნელა.

— ღვინო მიაროეი წრეუწუნას, ღვინო — დაიძახა თამადამ, — მაგას ჩვენოდნობამდის ბეჳრი აკლია.

— ღვინოს არ გიახლებით, გენაცვალეთ, თხილი ჩემის თჳალის სინათლესაც მირჩევნია, თქჳენ გაატარეთ დროება; მე თხილს ვაჳნაწუნებ, არაფერი მიშავს.

— არ გიახლებითო, რა სიტეუჳის ჰახუხაა! ჰა, დალიე, თორემ თაჳზე დაგახხამთ ღვინოს, — უთხრა შეტეეით თამადამ თაჳს და ჯისჳი კოდალას მიაწოდა. კოდალამ ჩამოართო თომას ჯისჳი და მიუჯდა წრეუწუნას ახლოს.

— დალიე, ე, ძმობილო, ქორწილია, გაბა ის სომ არ არის! თხილი აჳნაწურო, რა ბრძანებაა! ჰაი, თუ აჳნაწურებ შენცა, ჰა, ჩამომართეი ჯისჳიმეთქი, — უთხრა კოდალამ და თან ჯისჳი მიაწოდა.

— ვერ დაჳლევ, თუ მშა ხარ, თაჳი დამბანებე, არ შემიძლიან და რა ექნა, რა წუალში გადაჳვარდე, — მიუგო მას თაჳმა და ჰირი მოარიდა.

— დაახხით, თაჳზედ დაახხით, მაგ ვირიშვილს, მაგას! — დაიეეირა თამადამ. — მაშ, ნეფე-დედოფალი არ უნდა ადღეგრძელო, შე ბრიეეო, შენა?!

— ჩემს დღეში ღვინო არ მისჳამს, კაცებო, ეხლა უნდა დამაჩეიოთ ღვინის სმასა?! როგორ იქნება, რა ახირებაა მაინც და მაინც?! ჰატიოხანი, დარბაისელი ხალხი ბრძანდებით. აი, ნეფე-დედოფლის სადღეგრძელოდ ერთს რეოს გიახლებით.

(Devam edecek)

HABERLER

Kabardinka Halk Dansları Topluluğu Ülkemizi Ziyaret Etti

Kabardey Balkar Akademik Devlet Halk Dansları Topluluğu, "Kabardinka" Çerkes sanatını ve Kafkas figürlerini sunmak üzere üç gösteri için Türkiye'ye geldi. Kültür Bakanlığı ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı dahil birçok kuruluş tarafından finanse edilen topluluk, 1 Ağustos'ta Efes Antik Tiyatro'da ve 3-4 Ağustos'ta Harbiye Açık Hava Tiyatrosu'nda çok kalabalık bir izleyici grubu tarafından alkışlandı.

Maçahelililer Dayanışma Pikniği Yapıldı

Macahel Eğitim Kültür ve Dayanışma Vakfı tarafından her yıl geleneksel olarak yapılan "Maçahelililer Dayanışma Pikniği" bu yıl 12 Temmuz 1998'de Sapanca Kurtköy Spor Tesisleri'nde yapıldı.

Rustavi Yeniden Türkiye'de

Dünyaca ünlü Gürcüstan Rustavi Halk Şarkıları ve Halk Dansları Topluluğu yeniden Türkiye'ye geldi. 15 Temmuz - 02 Ağustos 1998 tarihlerinde ülkemizin çeşitli yerlerinde gösteriler yapan topluluk ilgiyle izlendi.

Dağıstan Dergisi'nin 6-7. Sayısı Çıktı

İçindekiler; Dağıstan Şöleni; Şeyh Şamil Anıldı; Dernek Haberleri; Dağıstanlı Konuklar; Şiir Dağıstanım; Urma Köyü ve Kadircan KAFLI; Çeçen-Dağıstan Halk Kongresi; Dağıstan'dan Haberler; İçimdeki Dağıstan; Kafkas Evi; Şiir; Yağcılar Beldesi; Güneyspor; İrşadiye; Derneklerimiz; Yalova Kongresi; Kafkasya'nın Manevi Mimarları; Şiir (Sevgili Yurdum); Cemalettin GAZİKUMUKİ; Uludağ Gezisi; Çamlı Köyü: Dağıstan'da Arap-Müslüman Kültürü; Şamil; Kafkasya'dan Kısa Haberler; Adigeya; Dağıstan; Kafkaslar ve Bölgesel İşbirliği; Şeyh Abdurrahman Sugari; Efsane ve Olgular; Şiir (Kafkas Göçmenine); Bellona; Fatuli'nin Yeri; Cemiyet Haberleri; Reklamlar.

Gürcüce Dini Kitaplar Çıktı

Gürcüstan'da yaşayan Müsluman halka sunulmak üzere tamamen Gürcüce üç yeni dini kitap İstanbul'da yayınlandı

Borçka'da Maçaheli Gecesi Yapıldı

02 Ağustos 1998'de Maçaheli (Camili) Çevre Koruma Derneği tarafından düzenlenen ve Borçka'da bulunan Maçahelililerin katıldığı yemekli gecede, İberya Özkan ve Bayar Şahin Topluluğu Gürcüce şarkılarla izleyicileri coşturdular.

"NenaMurunəxi" Adlı Lazca Şiirler Kitabı Çıktı

Almanya'da yaşayan Türkiyeli Laz Selma Kociva tarafından yazılan ve tamamı Lazca olan şiirler Latin harfleri ile okurlara sunulmuştur. Kitap Kurye Yayınları (Tel: 0216 347 05 62) tarafından İstanbul'da basılmıştır.

Çela Gürcüstan Müzik ve Folk Grubu Sultanahmet'te

Gürcüstan'ın Zugdidi kentinde kurulan Çela Müzik ve Dans Topluluğu 23-24 ve 25 Temmuz 1998 tarihlerinde İstanbul Sultanahmet Meydanı'nda gösteriler sundu. 4. Uluslararası Folklor Festivali çerçevesinde gelen grubu yerli-yabancı pek çok izleyici ayakta alkışladı.

Türkiye-Gürcüstan Vakfı, Belediye Başkanlarına İşbirliği Teklif Etti

Eduard Şevardnadze Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı aldığı bir kararla Türkiye'deki tüm belediye başkanlarını vakfın kurucu üyeliğine davet etti. Ayrıca, Türkiye'deki belediyeler ile Gürcüstan'daki belediyeler arasında "kardeş belediye" bulma konusunda işbirliğine girileceği ve bu konuda yardımda bulunulacağı bildirildi. Kurucu üye olan belediye başkanlarının çok yakın bir zamanda vakfın oluşturacağı resmi heyetle Gürcüstan'a götürüleceği açıklandı.

Vakıf tarafından benzer başka bir çağrı da Türkiye'deki tüm derneklere ve vakıflara yapıldı. Konu ile ilgilenenlerin vakıfla ilişkiye geçmeleri beklenmektedir.

Adres: Eduard Şevardnadze Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı, Mithatpaşa Caddesi, 39/9 Kat 5 Kızılay/ANKARA
Tel: 0312 433 95 74
Fax: 0312 433 93 38

Gürcülerin İznik Şenliği Yapıldı

Bursa Batum Derneğince İznik-Elmalı köyünün Alıç yaylasında düzenlenen şenlikte kalabalık bir katılımcı grubu hazır bulundu

Bir Gürcü köyü olan Elmalı'daki yemekli şenlikte yağlı güreşlerin yanı sıra, Çela Gürcüstan Müzik ve Folk Grubu gösteriler sundu. Orhangazi ve Gemlik'teki Gürcü derneklerinin de desteklediği şenlik 26 Temmuz 1998 tarihinde gerçekleştirildi.

Gürcü Dernekleri Gemlik'te

Bursa, İnegöl, Orhangazi, İznik ve Gemlik Gürcü dernekleri yönetim kurulları ve başkanlarının katıldığı değerlendirme toplantısı 29 Ağustos 1998 tarihinde Gemlik'te yapıldı. Bu tür toplantıların her ay yapılmasının kararlaştırıldığı toplantıda, dernekler arası ilişkilerin daha da geliştirilmesi görüşü benimsendi.

Kafkasör Boğa Güreşleri

Her yıl Artvin Belediyesi tarafından düzenlenen geleneksel Kafkasör Festivali bu yıl 26-28 Haziran 1998 tarihleri arasında gerçekleştirildi.

Sahara Pancarcı Festivali Yapıldı

Şavşat-Sahara'da 24-26 Temmuz 1998 tarihlerinde yapılan geleneksel Pancarcı Festivali'ne katılım oldukça yüksekti. Festivale davetli olarak Gürcüce halk şarkıları söyleyen Bayar Şahin de katıldı

Ardanuç, Hopa ve Arhavi'de de değişik tarihlerde yöresel festivaller gerçekleştirildi.

Paparti Festivali Yapıldı

Şavşat, İmerhevi (Meydancık)'nin Satıve yaylasında Geleneksel "3. Paparti festivali" yapıldı. 31 Temmuz - 2 Ağustos tarihlerinde gerçekleştirilen festivalde İmerhevi ve çevresini koru-

ma konusunda uzman kişilerin katıldığı bir panel gerçekleştirildi. Yöresel İmerhevi Gürcü şarkılarının söylendiği ve oyunların oynandığı festivalde Bayar Şahin ve topluluğu halkı coşturdu.

Gürcüce/Türkçe Sözlük Yayınlandı

4000 sözcüğü kapsayan cep sözlüğü bu konuda mevcut boşluğu doldurmaktadır. Dergimizden veya Sinatle Yayınları'ndan sözlüğü edinebilirsiniz. (Tel: 0212 284 37 21-22)

"Doğu Karadeniz Halklarının Tarih ve Kültürleri" Kitabı Çıktı

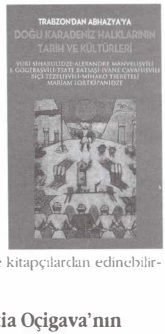

Çevirisi ve derlemesi Hayri Hayrioğlu tarafından yapılan ve konusunda uzman sekiz yazarın yazılarının yer aldığı kitapta Gürcü, Çan-Laz, Megrel ve Svanlar ile yine bu bölgede yaşayan diğer kavimler incelenmekte.

Kitabı dergimizden ve kitapçılardan edinebilirsiniz.

Gürcü Ressam Natia Oçigava'nın Sergisi

Gürcü ressam Natia Oçigava, Vakıfbank Feneryolu Şubesi Sanat Galerisi'nde 4. kişisel sergisini açtı. 5 yaşında resim yapmaya başlayan ressam, ilk ve ortaöğrenimini Tbilisi'de tamamladı. Ressam, resim lisesinden mezun olduktan sonra, 1978 yılında Tbilisi Resim Akademisi'ni bitirdi. 1987'de Moskova'da açtığı ikinci sergisiyle 'Resim Lauriad' madalyasıyla ödüllendiren Oçigava'nın sergisi, 13-24 Eylül'de gerçekleşti.

BASINDAN

Kafkasya'da Etnik Çatışmalar

Kafkasya'da yaşayan halkların tarihiyle ilgili araştırmalarını sürdüren Fahrettin Çiloğlu, son kitabı "Rusya Federasyonu ve Transkafkasya'da Etnik Çatışmalar"da Rusya Federasyonu'nda yer alan Tataristan, Çeçenistan, Dağıstan gibi özerk cumhuriyetlerin, merkezi yönetime karşı mücadelelerini anlattı.

Cumhuriyet, 03 Nisan 1998

Gürcüstan'da Gerçekleştirilecek Fuarlar

1998-1999 yıllarında Gürcüstan'da Expo Georgia Fuar Organizasyon Firması tarafından gerçekleştirilecek fuarlar:

9-13 Eylül 1998, Turkish Expo, (Türk İhraç Ürünleri Fuarı); 19-22 Eylül 1998, Ital Expo Georgia '98, (3. İtalyan İhraç Ürünleri Fuarı); 26-29 Ekim 1998, Polish Expo '98, (Polonya İhraç Ürünleri Fuarı); 27-30 Ekim 1998, Consumer Expo '98, (Tüketim Malları 1. Uluslararası Fuarı); 4-7 Kasım 1998, Caucasusu Mecidine '98 and Caususu Dent '98, (Tıp, stomatoloji, förmasetik ve hastane donanımları 3. uluslararası fuarı); 7-21 Aralık 1998, Yılbaşı Satış Fuarı '98, (Tarım ve Gıda ürünleri 2. Uluslararası Fuarı); 23-26 Mart 1999, Caucasia Agrofood '99, (Enerji, iletişim, büro donanımları ve bilgisayar tekniği 2. uluslararası fuarı); Nisan 1999, Caucasus Build '99, (İnşaat, restorasyon, rekonstrüksiyon ve geliştirme perspektifleri 4. uluslararası fuarı, Gürcüstan'ın turistik merkezlerinde imar)

Avrasya Dosyası, Haziran 98/1, 100. sayı

Gürcüstan'ın Kredi Borçları

Gürcüstan Stratejik Araştırma ve Geliştirme Merkezi 1998 Şubat ayı itibariyle Gürcüstan'ın kredi borcunun toplam 1,625 milyar dolar olduğunu açıkladı.

Buna göre Gürcüstan'a sağlanan krediler üç gruptan oluşuyor:

*Teknik Krediler: Eski SSCB ülkeleriyle ticari ilişkiler sonucunda meydana gelen borçları karşılık alınan krediler. Kredi toplamındaki payı yüzde 14,08.

*Ürün Kredileri: Gürcüstan'ın satın aldığı mallara ilişkin alınan krediler toplamındaki payı yüzde 42,16.

*Rehabilitasyon Kredisi: Gürcüstan'ın kalkınması amacıyla Dünya Bankası, ERBD tarafından verilen krediler. Kredi toplamındaki payı yüzde 43,76

Krediler toplamının 1.625.2689 milyon dolar olduğunu belirtiyor

Avrasya Dosyası, Haziran 98/1, 100. sayı

Ulaştırma Bakanı Necdet Menzir'in Gürcüstan Ziyareti

Ulaştırma Bakanı Necdet Menzir 15-16 Mayıs 1998 tarihleri arasında Gürcüstan'a resmi bir ziyarette bulundu.

Gürcüstan Ulaştırma Bakanı Merab Adeişvili'yle iki ülke arasında gerçekleşmesi planlanan Kars-Tbilisi Demiryolu projesi konusunda görüşmelerde bulunan Ulaştırma Bakanı Necdet Menzir, 16 Mayıs'ta Batum'a geçti.

İki ülke Ulaştırma Bakanları 16 Mayıs 1998'de Batum'da "Batum Havalimanı'nın Geliştirilmesi Konusunda İşbirliği" konulu bir niyet mektubu imzaladılar.

Avrasya Dosyası, Haziran 98/1, 100. sayı

Mesut Yılmaz Batum'da

Doğu Karadeniz gezisi sırasında Gürcüstan'ın Batum şehrine de geçen Başbakan Mesut Yılmaz, "Gürcüstan'da huzurun ülke genelinde hâkim olmasını istiyorum" dedi. Yılmaz, Türkiye ile Gürcüstan'ın Bakü-Ceyhan boru hattı, enterkonnekte elektrik aktarma sistemi ve deniz taşımacılığı konularında birlikteliği amaçladığını söyledi

Radikal, 27 Haziran 1998

Avrasya Dosyası Gürcüstan Özel Sayısı

TİKA tarafından 15 günde bir yayınlamakta olan Avrasya Dosyası, Temmuz 98/1 sayısını tamamen Gürcüstan'a ayırdı. Genel olarak Gürcüstan'la ilgili coğrafi, ekonomik, politik, turizm ve diğer bilgilerin yer aldığı bu dosya ile Gürcüstan'ın son zamanlardaki konumu ayrıntılı olarak anlatılmaktadır

Avrasya Dosyası, Temmuz 98/1

Ruslar Gürcü Sınırından Çekilecek

Gürcüstan sınırlarında görev yapan Rus Sınır Birlikleri'nin aşamalı olarak geri çekileceği açıklandı. Gürcüstan Dışişleri Bakan Yardımcısı Mihail Ukleba, konuya ilişkin anlaşmanın, dün Moskova'da parafe edildiğini bildirdi. Ukleba, yaptığı açıklamada, 3 bin askerin aşamalı olarak çekilmesinin ardından, bu birliklere bağlı taşınmaz mülkün aşamalı olarak Gürcüstan'a verileceğini söyledi.

Cumhuriyet, 01 Temmuz 1998

Kafkasya Barış Gücü Teklifi

Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir, Güneydoğu Avrupa Çok Uluslu Barış Gücü'nün oluşturulmasına öncülük eden, Karadeniz'de çağrı kuvveti inisiyatifini başlatan Türkiye'nin Balkanlar'da ve Karadeniz'de güvenlik üretmekte olduğunu belirtti. "Kafkaslar için belirli düşüncelerimiz var. Akdeniz-NATO diyaloğunu Doğu Akdeniz'e taşımayı düşünüyoruz" diyen Bir, "Balkanlar'da, Kafkaslar'da ve Ortadoğu'da sorunları çözmek için barış güçleri oluşturmaya çalışıyoruz. Türkiye çevresindeki barış çemberi böylece tamamlanacak" diye konuştu.

Kafkasya'da, özellikle Dağlık Karabağ yüzünden Azerbaycan ile Ermenistan arasında yaşanan gerginlikle Gürcüstan içinde Abhazya'nın bağımsızlık mücadelesi, bölgeyi istikrarsızlığa sürüklüyor. Çeçenya da ayrı bir gerginlik merkezi oluşturuyor. Bölgede arka bahçe gözüyle bakan Rusya'nın Türkiye'nin teklifine ne tepki vereceği merakla bekleniyor.

Radikal, 01 Temmuz 1998

O da Yıldız Oldu

Gürcüstan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'nin adı bir yıldıza verildi. Gürcüstan'ın başkenti Tbilisi'de yapılan ödül töreninde Şevardnadze, adının "Büyükayı takımyıldızı"ndaki bir yıldıza verildiğine ilişkin sertifikayı, Rus Uzay Akademisi'nden aldı. Daha önce Galler Prensesi Diana, piyanist Van Cliburn ve aktör Peter Ustinov'un adları yıldızlara verilmişti.

Sabah, 02 Temmuz 1998

Şevardnadze Yeni Boru Hattını Birlik İçin Anahtar Olarak Görüyor

Hazar petrolleri için çalışan diğer on bir uluslararası şirketle beraber hareket eden Gürcüstan petrol şirketi. Supsa (Karadeniz kıyısı) ile Novorossiysk (Rusya'nın Karadeniz kıyısı) arasında yan bir petrol boru hattı kurulmasını önerdi. Bu gerçekleştiği takdirde, Abhazya'dan geçecek olan bu boru hattı ile Rusya,

Abhaz ayrımcılarına yardım etmekten vazgeçecek ve Kafkasya'da huzurlu bir ortama doğru adım atılmış olacaktır. Gürcüstan Devlet Başkanı Şevardnadze de bu fikri desteklemekte, bunun gerçekleşmesi ile ülkenin bütünlüğünü sağlayacağını beklemektedir.

Financial Times, 03 Temmuz 1998

Batum Havaalanı Ortak Kullanılacak

Trabzon Sanayici ve İşadamları Derneği (TSİAD) tarafından Trabzon'da ağırlanan Batum Konsolosu Kemal Gür, özellikle ulaşımda çekilen sıkıntıları aşmak için Batum havalimanının ortak kullanıma açılabileceği fikrini ortaya koydu. Dünya'da benzer bir örneği de Cenevre'de bulunan uygulamayla ilgili yapılan görüşmeler olumlu sonuçlandı.

Dünya, 03 Temmuz 1998

İyi Turizmi Pompalama

Eski Sovyet Cumhuriyeti Gürcüstan'ın, ziyaretçilere sunacağı çok şey vardır. Ayrıca, Azerbaycan petrolünün batıya akıtılması için en uygun yol da Gürcüstan'dan geçiyor. Gürcüstan petrol şirketi Gürcüstan'da 950 km. boru hattı inşa etti. Bu boru hattı Bakü'yü Karadeniz limanı Supsa'ya bağlamaktadır.

Financial Times, 06 Temmuz 1998

Kafkasya Karışıklığı

Birleşmiş Milletler Gürcüstan askeri gözlemcisi, Tbilisi'de evinin önünde uğradığı saldırı sonucunda öldürüldü. Askeri gözlemcinin 31 yaşında Polonyalı bir kadın olduğu ve üç hafta önce göreve başladığı bildirildi.

Financial Times, 16 Temmuz 1998

Rustavi Anadolu Turnesinde

Anadolu turnesine çıkan Rustavi, bugün Eskişehir'de, 22 Temmuz'da Marmaris'te konser verecek.

Zaman, 20 Temmuz 1998

Abhazya'da 5 Rus Barış Gönüllüsü Öldürüldü

BDT ülkelerinin Abhazya'da bulunan askerlerinden 5'i Abhazya'da bir mayına basarak yaşamlarını yitirdi. 5 asker de yaralandı.

Minsk News, 07-20 Temmuz 1998

4. Uluslararası Sultanahmet Folklor Festivali

Eminönü Belediyesi ve Eminönü Hizmet Vakfı tarafından 21-25 Temmuz tarihleri arasında düzenlenen ve geleneksel hale getirilen Uluslararası Sultanahmet Folklor Festivali'ne Gürcüstan dahil 10 ülke katılacak.

Dünya, 20 Temmuz 1998

Abhazya İçin Yeni Görüşmeler

Gürcü ve Abhaz üst düzey yetkilileri, Abhazya konusunda Cenevre'de yeniden görüşmelere başladılar, fakat politik bir sonuca ulaşacakları imkânsız görülüyor. Gürcü tarafı, öncelikle Mayıs 1998'de yerlerinden atılan 40.000 Gürcü'nün evlerine dönmesinde ısrar ediyor.

Financial Times, 24 Temmuz 1998

Gürcüstan'da Başbakan ve 4 Bakan İstifa Etti

E. Şevardnadze tarafından arzu edildiği şekilde Başbakan Niko Lekişvili ve 4 bakanı istifasını sundu. İstifalar Devlet Başkanı Şevardnadze tarafından kabul edildi.

Dünya, 27 Temmuz 1998
Cumhuriyet, 28 Temmuz 1998

Bakü-Ceyhan'a Tam Destek

ABD Başkanı Bill Clinton'ın Hazar havzasının gelişimi ve enerji konularındaki özel danışmanı Richard Morningstar, ABD-Ceyhan boru hattı ile Türkmen doğal gazı için inşa edilmesi planlanan boru hattını desteklediğini açıkladı.

Zaman, 28 Temmuz 1998

Rustavi Büyüledi

Gürcüstan'ın dünyaca ünlü dans topluluğu Rustavi, İzmirli sanatseverlerle buluştu. 15 Temmuz'da Bursa'da başlayan Türkiye turnesinde bulunan Rustavi Topluluğu önceki akşam Fuar İsmet İnönü Kültür Merkezinde İzmirlilerin karşısına çıktı. İzmir konserinde iki bölüm halinde Gürcüstan'ın milli oyunlarını sergiledi. Rustavi Topluluğu ilginç kostümleri ve sergiledikleri danslarla İzmirlilerden büyük alkış aldı. Dün Ayvalık'ta verdiği konserle Ege turunu tamamlayan Rustavi, buradan İstanbul'a hareket etti.

3 Bininci Konser

1968 yılında kurulan Rustavi Halk Şarkıları ve Halk Dansları Topluluğu, önceki akşam İz-

mir'de verdiği konserle dünya çapında üç binin-ci konserini vermiş oldu. Fransa ve Almanya'da en büyük ilginin gösterildiği grup bugüne kadar 50 ülkede konserler verdi. Ağırlıklı olarak Gürcüstan yöresi oyunlarını sergileyen grubun üyeleri ortalama 6-7 yıl eğitimden geçiyor.

Rustavi İstanbul'da

Rustavi Halk Dansları Topluluğu Türkiye turnesini 30 Temmuz'da Maltepe Yayla Sanat Merkezi'nde, 1 Ağustos'ta Harbiye Açık Hava Tiyatrosu'nda ve 2 Ağustos'ta İstanbul Bahçeşehir Amfitiyatrosu'nda vereceği konserlerle tamamlamış olacak.

Zaman, 28 Temmuz 1998

Kabardinka Halk Dansları Topluluğu Türkiye'de

Dünyaca ünlü festivallere onur konuğu olarak katılan ve katıldığı yarışmalardan pek çok birinciliği olan 50 kişilik "Kabardinka Philharmonic Academical Assumble" 1 Ağustos'ta Efes Antik Tiyatro'da, 3-4 Ağustos'ta Harbiye Açık Hava Tiyatrosu'nda gösteriler yapacak.

Yeni Yüzyıl, 01 Ağustos 1998

MİT'in Teslim Aldığı Muhabir Serbest

Kürdistan Report gazetesinde çalışmak üzere üç yıl önce gittiği Gürcüstan'da Gürcü KGB'si tarafından gözaltına alınan ve daha sonra teslim edildiği Türkiye'de ERNK Gürcüstan sorumlusu olduğu iddiası ile tutuklanan Kenan Aydın, 2 No'lu DGM tarafından 11/06/1998 tarihinde serbest bırakıldı.

Ülkede Gündem, 02 Ağustos 1998

Kızılay Kampında Olay

Samsun Kızılay Gençlik Kampı'nda Türk gençleri ile birlikte kamp yapan 7 Gürcüstanlı çocuk ile futbol oynadıkları Türk çocuk arasında çıkan tartışmada fenalaşan Türk genci hastaneye götürülürken öldü. Bazı basın kuruluşlarında yer alan haberlere göre, Türk genci tartışma sırasında öldürüldü. Gürcüstan Türkiye Büyükelçiliği'nden yapılan açıklamada ise ölüm nedeninin belirlenemediği, ölüm raporunun adlı tıpta incelendiği belirtildi.

Sabah, Yeni Yüzyıl, Cumhuriyet, Türkiye, Zaman, Hürriyet. 02 Ağustos 1998

Gürcüstan ile Enerji Protokolü

Türkiye ile Gürcüstan arasında "Enerji İşbirliği Protokolü" imzalandı. Protokole göre, TEAŞ'in halen Hopa-Batum 220 kilovatlık enerji nakil hattı enerji alımıyla ilgili 03/02/1997 tarihli alım sözleşmesi aynen geçerli olacak ve ilave olarak Türkiye Gürcüstan'dan aynı hattan 100 megavat elektrik alacak.

Cumhuriyet, 16 Ağustos 1998
Dünya. 15 Ağustos 1998

Nasaridze Zirvede

Fransa'nın Agen kentinde yapılan Dünya Okçuluk Şampiyonası'nda, milli takımımızdan Gürcü asıllı atlet Natalia Nasaridze 70 ve 60 metrelerde ilk sıraya yerleşerek şampiyon oldu.

Cumhuriyet, 20 Ağustos 1998

Gürcüstan Arabulucu Oluyor

Ermenistan Dışişleri Bakanı Vartan Oskanyan, Türkiye ve Azerbaycan ile ilişkilerinde Gürcüstan'ın aracı olmasını istedi. Oskanyan'ın Gürcüstan'a yaptığı ziyaret sırasında Şevardnadze ile görüştüğü, bu görüşmede Avrasya ulaştırma koridoru projesine Ermenistan'ın katılması konusunu tartıştığı bildirildi.

Yeni Yüzyıl - Cumhuriyet ve Özgür Gündem, 29 Ağustos 1998

Optik Ana Hat İnşaatı

Gürcüstan'da Trans Asya Avrupa (TAE) projesi çerçevesinde optik ana hattı inşaatının yapılması planlanıyor. Projeyle, 1999 yılında Çin'den Avrupa'ya kadar olan alan içerisinde telefon görüşmeleri, televizyon ve radyo programları değişimi, enformasyon akışı ve uluslararası görüntülü telefon bağlantıları kurulması mümkün olacaktır.

TRANS ASYA-AVRUPA optik ana hattının güzergâhı: Sanghay-Orta Asya ülkeleri-Hazar Denizi (sualtı kablosu)-Bakü-Tbilis-Poti-Karadeniz (sualtı kablosu)

Gürcüstan'da Ulaşım Projeleri

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) uzmanlarına göre, Batı Avrupa şirketleri Gürcüstan'da büyük çapta yatırım yapmaya hazırlanmaktadırlar. Mayıs ayında Kiev'de düzenlenen EBRD genişletilmiş konsey toplantısının yıllık oturumunda ABD ve Batı Avrupa ülkeleri, dikkatlerini Doğu Avrupa ülkelerine yöneltmişlerdir. Bu ülkeler arasında özellikle Gürcüstan üzerinde durulmaktadır. Yatırımcılar esas olarak ulaşım projelerinde yönlendirilmektedirler. Bu projeler sayesinde Avrupa, Asya pazarları-

na bağlanacaktır. Gürcüstan'ın Avrupa Birliği tarafından gerçekleştirilen TRACECA jeoekonomik projesinin en önemli üyelerinden olduğu açıklanmıştır. Avrupa Bankası Gürcüstan'a yatırım olarak 70 milyon ABD Doları ayırmayı düşünmektedir. Bu rakamın % 50'sinin (yaklaşık 40 milyon dolar) serbest bırakılması geçen sene içinde onaylanmıştır. Banka, Bakü-Ceyhan petrol boru hattı projesinin geliştirilmesine önem vermektedir.

Gürcüstan'da Golf Sahası

Gürcüstan Golf Federasyonu tarafından Golf sahası ve oyun yerleri inşası için proje hazırlanmaktadır. Federasyon, Tbilisi Gölü yakınlarında yapılması planlanan işletme için yabancı yatırımcı ve yabancı sermayeye ihtiyaçları olduğunu belirtmektedir.

Başvuru için: 24 Barnov II turnin, 380002 Tbilisi, Tel: (99532) 931902

Avrasya Dosyası, Ağustos 98/1,104. sayı

Ürdün Prensi Çerkes Festivali İçin Türkiye'de

Ürdün Kralı Hüseyin'in oğlu Prens Ali, Kafkasya'daki "Çerkes Festivali"ne katılmak üzere 45 kişilik kafilesiyle Türkiye'deki ikinci durağı Osmaniye'ye geldi. Prensi Ali Bin El-Hüseyin, Belediye Başkanı Mehmet Gürbüz tarafından Belediye Parkı'nda karşılandı. Prens, dünyada demokrasi ve atılım sayesinde Çerkesler'in biraraya gelmesinin gerçek olduğunu ifade ederek, bugüne kadar çok kan dökülen Kafkasya'nın güzel yüzünü göstermek istediklerini söyledi. Ürdün Prensi Ali, gezisinin politik amaçlı olmadığını söyledi.

Yeni Yüzyıl 12 Eylül 1998

Ürdün Prensi Türkiye'de

Çerkes kültürünün tanıtmak ve dünyaya barış mesajı vermek amacıyla at sırtında dün cilvegözü Sınır Kapısı'ndan Türkiye'ye gelen Ürdün Kralı Hüseyin'in beş erkek oğlundan üçüncüsü olan Prens Ali Bin El Hüseyin, önceki geceyi Reyhanlı'da geçirdi. Prens, Reyhanlı'da olduğu gibi dün de Osmaniye'de sevgi gösterileriyle karşılandı.

Prens Ali, önceki akşam Reyhanlı Kafkas Derneği'nce onuruna Yenişehir Gölü kıyısında düzenlenen şölende Çerkes yemeği "Şıpşığ"ın tadına baktıktan sonra Çerkes kızlarıyla geleneksel "Şeşen" dansı yaptı. Yaklaşık 400 Çerkez, prensle hatıra fotoğrafı çektirmek için birbirleriyle yarıştı. Türkiye'de 12 gün kalacak olan Prens Ali, geceyi Osmaniye'de geçirdi. Prens Ali, bugün Kahramanmaraş'ın Göksun İlçesi'ne gidecek. Prens Ali, 23 Eylül'de Trabzon'dan Adige Özerk Bölgesi'ne geçip, 29 Eylül'de Maykop'ta düzenlenecek Kafkas Şöleni'ne katılacak. 45 kişilik Ürdün ekibi ve Prens ile korumalarının bindiği 16 atın taşınmasında 10 araç kullanılıyor. Ekiptekiler telsizle birbirleriyle haberleşiyor. Prens Ali, şehirlerarası yolculuğunu özel ciple yapıyor. şehir girişlerinde ata biniyor

Hürriyet ve Yeni Yüzyıl, 12 Eylül 1998

Tutuklu Gürcü Çocuklar İçin Demirel'e Rica

Temmuz ayında Samsun'da futbol sahasında gürcü çocuklarla oyun sırasında çıkan sözlü tartışmada ölen Türk çocuğu için hazırlanan otopsi raporunda vücudunda herhangi bir darp ve cebir izine rastlanmadığı tespit edildi. Ölümün nefes yetmezliğinden kaynaklanmış olabileceği ve İstanbul Adli Tıp'ın kararının beklendiği belirtildi. Bu arada E. Şevardnadze altı gürcü çocuğun tutuksuz yargılanmaları için Demirel nezdinde girişimlerde bulundu.

Hürriyet, 12 Eylül 1998

Ağustos'ta Kazbek

Karlı bir ağustos günü Gürcüstan coğrafyasının 5047nci metresi, zorlu bir tırmanış yapan üç Türkü misafir etti.

Tbilisi'den Kazbek dağının göründüğü Gergeti köyüne giden ekip, köyden sonra Otuveri zirvesine çıktılar. Çok zorlu bir yürüyüş ve tırmanışta dolu kar fırtınalarını yara yara tamamen buzulla kaplı olan Kabek'in zirvesine ulaştılar.

Hürriyet, 12 Eylül 1998

Dağa Gizlenen Vadi Alaçam

Uludağ'ın kuzeydoğu yamacındaki, Bursa'nın Kestel ilçesine bağlı Alaçam köyünde ikinci günüm. Öğle sonu muhtar ve çiftçi Alaaddin Amca'yla iki katlı, taş duvarlı köy kahvesinin alt katındaki sandalyelere oturmuş, 1893 göçünü, Gürcü dedelerinin kurduğu Alaçam'ı, Gürcülüğü, köylülüğü ve ormanı konuşuyo-

ruz. Muhtar Mehmet Damar, çevresindekiler tarafından sözünün kesilmesine aldırmadan köyün geçmişini anlatıyor:

"Biz Gürcü'yüz. 93 göçmenleri derler bize. Osmanlı'yla Ruslar arasında savaş çıkınca Artvin'in Murgul ilçesinden 121 yıl önce göçüp Bursa'ya gelmiş dedelerimiz. O zaman Bursa'nın başı Ahmet Vefik Paşa'ymış. Paşa, Araba Yatağı'nda (şimdi Yıldırım ilçesine bağlı bir mahalle) kalın demiş. Dedelerimiz orada durabilir mi? Paşaya çıkıp, 'sıtmadan yatamıyoruz' diye yakınmışlar. Paşa da 'nereye isterseniz oraya oturun' deyince 25 haneyle gelip buraya yerleşmişler" diyor. Bursa'ya göçen Gürcülerin buradaki tarihini somutlaştıran birçok köylerden biri Alaçam. Osmanlılarla Ruslar arasındaki 1877-1878 savaşı yüzünden Kafkaslar'dan, Artvin ve Batum'dan Anadolu içlerine büyük bir göç yaşandı. Gelenler arasında Gürcüler de vardı. Bunların büyük bölümü Bursa ve çevresine yerleştirildi. Dağlık bölgelerde yaşamayı yeğlediler. Alaçamlılar da eski yaşamlarının benzerini Uludağ'ın yamaçlarında, yaklaşık bin metre yükseklikte buldu.

Muhtarın anlattığına göre, eski adı Teşvikiye olan köye, çamlarla çevrili olduğu için Alaçam deniyor. Adına bakmayın, Alaçam'ın karaçamlarında, köknarlarında dört mevsim yaşayan renk yeşildir; muhtarın gözlerinde ve Uludağ ormanındaki gibi.

Muhtardan rehberlik edecek birini bulmasını istiyorum. Köydeki üç kahvehaneden birini işleten Ali Fuat adlı genç Gürcüyü görevlendiriyor. Bir traktör kiraladık. Güleç yüzlü biri Ali Fuat. Bir gün önce tanıştığım "Çayır" lakaplı Ali Demirdağ'ı da yanımıza aldık. Yüz elli haneli Alaçam köyünün hemen güneyinden yükselen Uludağ'ın sarp yamaçlarının yolunu tuttuk. Dik dağlar gökyüzünün yarısını kaplıyor. Orman dağlara sıvanmış. Yemekten sonra köyün taş, ahşap ve tuğla evleri arasından çıkıp sessiz sedasız kahveye doluşan yaşlı köylülere karışıyoruz. Televizyon sesine karışan bol gürültülü konuşmalar dolduruyor ortalığı. Birbirleriyle genellikle Gürcüce konuşuyorlar. Kahvedekilerin çoğu elli yaşın üstünde; başlarında nakışlı bereleri var. Gözleri yeşil, mavi. Tenleri açık. İri burunların, gündüz tarlalarda yağmurla çamurlaşan topraklarından zararlı otları söken elleri, akşamları sütten yaptıkları "minci" yemeğiyle Gürcü mutfak geleneğini yaşatıyor. Ya erkekler? Onlar da 121 yıl önce Murgul'dan getirilen ve düğünlerde körüklenerek çalınan akerdeonlarla horon tepiyor. Akerdeon çalma geleneği de dördüncü neslin yetenekli birkaç gencine emanet

Atlas Dergisi, Eylül 1998

En Eski Gürcü Hazinesi

S. Canaşia Devlet Müzesi Müdürü Prof. Levan Çilaşvili tarafından kaleme alınan yazı geleneksel ve tarihsel Gürcü hazinelerini anlatmakta ve bu hazinelerden bazılarına ait renkli resimler sunmaktadır.

Art Decor Dergisi, Eylül 1998

Gürcüstan'da Turizm

1970-1980 yılları arasında Gürcüstan 600 otel, turistik alan, sanatoryum, tatil köyü, kamping içerisinde 150 bin yatak kapasitesine sahipti. Ayrıca büyük şehirlerdeki 230 otelde 50 binden fazla yatak sayısı bulunmaktaydı. Bu tarihlerde bölgeye gelen turistlerin sayısı yılda 3,5 milyonu bulmaktaydı.

1988 yılında tüm işletmeler devlete aittir. 1996 yılında devlete ait işletmeler % 28, özel sektöre ait % 42, kamu sektörüne ait işletmeler % 30'dur (ülkede turizm sektörü 1998 yılında tam kapasite ile çalışmıştır. 1991-1995 yılları arasında ise bu dalda hiçbir gelişme kaydedilmemiştir.)

Turistik ve sağlık tesislerinde mevcut yatak sayısı

1988 yılı 150 yatak
1996 yılı Faaliyette bulunan yatak sayısı 100 bin
Abhazya'dan kaçan göçmenlerin kaldığı otellerdeki yatak sayısı 50 bin
Kullanılmayan yatak sayısı 15 bin

Turizm ve sağlık tesislerinde elde edilen gelir miktarı

1996 yılı Toplam gelir: 3,5 milyon dolar
Toplam gelirin organize olmayan turistik tatilden elde edilen bölümü 2 milyon dolardır.

Turizm sektöründe çalışan işgücü sayısı

1988 yılı 255 bin kişi (50 bini profesyonel olarak)
1996 yılı 50 bin kişi (20 bini profesyonel olarak)

Avrasya Dosyası, Ağustos 98/1, 104. sayı.

5. Yeni Sayımız
Merkez Gazete Bayileri
ve Kitapçılarda...

Dergimizin bu sayısında...

Barış İçinde Birarada Yaşamak — Doğuştan-Avar Mimarisi
Avrupa Bölgesel ya da Azınlık Dilleri Sözleşmesi (Tam Metni) — *Genadi Yakolevic Movcan*
Kuzey Kafkasya: Tarih Tekrarlanır mı — "Laz" Teriminin Etimolojik Kökeni...
Giorgi Cançgava — *A. Mica n Zehiroğlu*
19. Yüzyılda Bir Abhaz Topluluğu Pshular — Pontosca ve Lazca
Haz. L.İ. Tsüjba — *Ali İhsan Aksamaz*
Abhaz Halkının Sürgünü — Cumhuriyet İdaresi ve Laz Kültürü
İstanbul Çerkes Kadınları Teavun Cemiyeti — *İsmail A. Bucaklisi*
Dr. Vasfi Güsar — Nena Putxun Mara Ç'ora Doskidun
Bir Çerkes Masalı / En Büyük Hangisi? — *Özcan Sapan*
Haz. Yaşar Bağ — Unutulan Laz Evleri
Şamil'in Çerkesya Naipleri — Megrelce Kuzey Rüzgarı ve Güneş
Bilinen Dünyanın Bilinmeyen Ülkesi: Kuzey Kafkasya ve Çerkesler — *B.G. Hewitt ve Z.K. Khiba*
Ali Çürey — Kafkasya'nın Etnik Sorunu Müslüman Meshiler
Adığeler Üzerine Kısa Kısa Notlar — *PeterBoravsk*
Berbeç Z. — Rusya ve Gürcüstan Arasında Sıkışmış Bir Halk: Mesketler
Osmanlı Arşiv Belgelerinde Çerkesler — *Yvonne Bangert*
Ajiba Zafer Süren — Kafkasya'daki Yahudiler
Kıbrıs Beş Dağ İçinde, Çatışma İhtimali Var İçinde!
Sezai Sarıoğlu

Kafkasya İle İlgili Kısa Haberler... Çeşitli Derlemeler... Yazılar...

Abone: 4 sayı için abonelik ücreti; 5.000.000 TL, Yurtdışı 150 DM veya 160 Hollanda Florini
Aşağıda verilen hesap numaralarından birine ücreti yatırıp, makbuz fotokopisini adresinizle birlikte bize ulaştırınız
■ TL için; Yapı Kredi Bankası, Çarşı-Kadıköy Şb. Kafkasya Yazıları, Hes. No. 0031877-4
■ TL için Posta Çeki; Özcan Sapan, Hes. No. 1052470

Adresimiz: Caferağa Mah. Sakız Sok. No:6/9 Bahariye / Kadıköy - İstanbul Fax Numaralarımız: 0216. 349 98 41 - 330 81 85

güne başlarken bir sevgi busesi

ZAZA

TRAŞ BIÇAKLARI

Tıraş bıçağında aradığınız her şey.
Kalite ve ucuzluk

KARTAL ÇELİK EŞYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
Tahtakale Cad. 38 ZAZA Han Eminönü - İSTANBUL
Tel: (0-212) 522 19 62 - 240 43 27 Fax: (0-212) 247 02 94